

Antti Kääriälä
Markus Keski-Säntti
Mikko Aaltonen
Lotta Haikkola
Tiina Huotari
Ilari Ilmakunnas
Aapo Juutinen
Tomi Kiilakoski
Marko Merikukka
Elina Pekkarinen
Shadia Rask
Tiina Ristikari
Jarmo Salo
Mika Gissler

Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä

Seuranta Suomessa
vuonna 1997 syntyneistä lapsista,
joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi

RAPORTTI

Antti Kääriälä, Markus Keski-Säntti, Mikko Aaltonen, Lotta Haikkola,
Tiina Huotari, Ilari Ilmakunnas, Aapo Juutinen, Tomi Kiilakoski, Marko Merikukka,
Elina Pekkarinen, Shadia Rask, Tiina Ristikari, Jarmo Salo ja Mika Gissler

Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä

Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista,
joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

itla Itsenäisyyden
juhlavuoden
lastensäätiö

Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos

Kirjoittajat

Mikko Aaltonen, professori, Itä-Suomen yliopisto (Oikeustieteiden laitos)

Mika Gissler, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Sote-tieto ja -tiedonhallinta -yksikkö)

Lotta Haikkola, akatemiatutkija, Nuorisotutkimusverkosto

Tiina Huotari, väitöskirjatutkija, Oulun yliopisto (Maantieteen tutkimusyksikkö)

Ilari Ilmakunnas, erikoistutkija, Eläketurvakeskus

Aapo Juutinen, vieraileva tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö)

Markus Keski-Säntti, tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö)

Tomi Kiilakoski, vastaava tutkija, Nuorisotutkimusverkosto

Antti Kääriälä, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö)

Marko Merikukka, tiedeasiantuntija, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Shadia Rask, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Yhdenvertaisuus ja osallisuus -yksikkö)

Tiina Ristikari, kehitysjohtaja, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

Jarmo Salo, lastentautien erikoislääkäri, Oulun yliopistollinen sairaala (lapset ja nuoret)

Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 228

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Shutterstock

Taitto: Anu Lindgren

ISBN 978-952-343-583-4 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISBN 978-952-343-582-7 (verkko)

ISSN 1798-0089 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>

PunaMusta Oy

2020

Tiivistelmä

Antti Kääriälä, Markus Keski-Säntti, Mikko Aaltonen, Lotta Haikkola, Tiina Huotari, Ilari Ilmakunnas, Aapo Juutinen, Tomi Kiilakoski, Marko Merikukka, Elina Pekkarinen, Shadia Rask, Tiina Ristikari, Jarmo Salo, Mika Gissler. Suomi seuraavan sukupolven kasvu-ympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2020. 108 sivua. Helsinki 2020. ISBN 978-952-343-582-7 (verkkojulkaisu)

Suomi seuraavan sukupolven kasvu-ympäristönä -raportissa kuvataan Suomessa vuonna 1997 syntyneen ikäluokan lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Lasten elämäntulkua seurataan syntymästä täysi-ikäisyyteen asti ryhmissä, jotka perustuvat vanhempien syntymävaltion. Raportissa tarkastellaan lasten vanhempien sosioekonomista asemaa, terveyttä ja perhesuhteita. Lasten hyvinvointia tutkitaan usealla ulottuvuudella: koulutus, somaattinen ja psyykinen terveys, lastensuojelu ja rikollisuus. Lisäksi tutkitaan lasten asuinpaikkojen alueellista jakautumista kaupunki–maaseutu-ulottuvuudella ja maakunnittain sekä lasten asuinalueiden piirteitä.

Tutkimusaineistona on käytetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimusaineistoa, johon on kerätty useita eri rekisteritietoja kaikista Suomessa vuonna 1997 syntyneistä henkilöistä sikiöajalta täysi-ikäisyyteen. Raportti on jatkoa aiemmalle samaan aineistoon perustuvalla seurantatutkimukselle, jonka tutkimuskohteena oli muutoin koko vuonna 1997 syntynyt ikäluokka mutta eivät erikseen ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset.

Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista 5,2 prosentilla toinen vanhemmista ja 1,7 prosentilla molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Tulosten mukaan suurin osa ikäluokan lapsista voi hyvin riippumatta siitä, ovatko heidän vanhempansa syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Kaikki ikäluokan lapset eivät kuitenkaan nauttineet samassa määrin ikäluokalle tavanomaisesta myönteisestä kasvu-ympäristöstä ja kehityksestä. Tulos koskee sekä Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia että lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Osalla vanhemmista arkea kuormittivat vanhempien matala koulutustaso, toimeentulo-ongelmat sekä terveysongelmat. Joillain nuorista peruskoulu sujui heikosti ja koulutuspolku katkesi peruskoulun jälkeen. Osalla lapsista mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmia tai kasvu-ympäristön ja kehityksen vaarantavia tekijöitä pyrittiin hoitamaan erikoissairaanhoidon ja lastensuojelupalveluiden avulla.

Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset kuitenkin erosivat jossain määrin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista, kun tarkasteltavana olivat edellä kuvatut asiat ja palvelut. Eroja oli sen mukaan, onko vanhemmista toinen vai molemmat syntyneet ulkomailla, sekä sen mukaan, missä maassa vanhemmat ovat syntyneet. Yhteistä koko ikäluokalle oli, että vanhemmuutta kuormittavat tekijät, kuten vanhempien toimeentulovaikkeudet, olivat yhteydessä lapselle haitallisiin kehityskulkuihin. Lapset, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, asuivat tyypillisemmin kaupunkialueella ja maakunnista Uudellamaalla kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapset. Raportin johtopäätöksissä pohditaan hyvinvointipoliittisia toimia, joilla voidaan edistää ulkomailla syntyneiden vanhempien ja heidän lastensa sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia ja koulutusta sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden väkättävyyttä.

Avainsanat: lapset, nuoret, perhe, terveys, hyvinvointi, koulu, koulutus, rikollisuus, lastensuojelu, sukupuoli, alueelliset erot, maahanmuutto, toinen sukupolvi, monikulttuurisuus

Sammandrag

Antti Kääriälä, Markus Keski-Säntti, Mikko Aaltonen, Lotta Haikkola, Tiina Huotari, Ilari Ilmakunnas, Aapo Juutinen, Tomi Kiilakoski, Marko Merikukka, Elina Pekkarinen, Shadia Rask, Tiina Ristikari, Jarmo Salo, Mika Gissler. Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi [Finland som nästa generations uppväxtmiljö]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 15/2020. 108 sidor. Helsingfors, Finland 2020. ISBN 978-952-343-582-7 (nätpublikation)

I rapporten Finland som nästa generations uppväxtmiljö beskrivs barn i den åldersklass som föddes 1997 i Finland och av vilkas föräldrar den ena eller båda är födda utomlands. Barnens levnadsbana följs från födseln till myndig ålder i grupper som baserar sig på föräldrarnas födelsetat. I rapporten granskas barnens föräldrars socioekonomiska ställning, hälsa och familjeförhållanden. Barnens välfärd undersöks i flera dimensioner: utbildning, somatisk och psykisk hälsa, barnskydd och kriminalitet. Dessutom undersöks den regionala fördelningen av barnens boplatser i dimensionen stad-landsbygd och landskapsvis. Även särdragen i barnens bostadsområden omfattas av undersökningen.

Som forskningsmaterial har man använt Institutet för hälsa och välfärds forskningsmaterial Nationell födelsekohort 1997, i vilket många olika registeruppgifter finns samlade om alla personer som föddes i Finland 1997, från fostertiden upp till vuxen ålder. Rapporten är en fortsättning på en tidigare uppföljningsstudie baserad på samma material, där forskningsobjektet för övrigt var den åldersklass som föddes 1997, men inte separat barn till föräldrar födda utomlands.

Hos 5,2 procent av de barn som föddes i Finland 1997 är en förälder född utomlands och hos 1,7 procent är båda föräldrarna födda utomlands. Enligt resultaten mår största delen av barnen i åldersklassen bra oberoende av om deras föräldrar är födda i Finland eller utomlands. Alla barn i åldersklassen kom dock inte i samma grad i åtnjutande av den för åldersklassen normala positiva uppväxtmiljön och utvecklingen. Resultatet gäller både barn till föräldrar som är födda i Finland och barn vars föräldrar är födda utomlands. För en del av föräldrarna belastades vardagen av föräldrarnas låga utbildningsnivå, utkomstproblem och hälsoproblem. För en del av ungdomarna gick det dåligt i grundskolan och utbildningsstigen bröts efter grundskolan. Hos en del av barnen strävade man efter att behandla psykiska problem och beteendeproblem eller faktorer som äventyrar uppväxtmiljön och utvecklingen med hjälp av specialistsjukvård och barnskyddstjänster.

Barn till föräldrar som är födda utomlands skilde sig dock i viss mån från barn till föräldrar som är födda i Finland, då man granskade ovan beskrivna saker och tjänster. Det fanns skillnader beroende på om den ena eller båda föräldrarna var födda utomlands samt beroende på i vilket land föräldrarna var födda. Gemensamt för hela åldersklassen var att faktorer som belastar föräldraskapet, såsom föräldrarnas utkomstsvårigheter, var kopplade till utvecklingsförlopp som var skadliga för barnet. Det var vanligare att barn, vars ena eller båda föräldrar var födda utomlands, bodde i stadsområden än barn till föräldrar födda i Finland. Barnen till utomlands födda föräldrar bodde också oftare i Nyland än i andra landskap. I rapportens slutsatser dryftas välfärdspolitiska åtgärder med vilka man kan främja den sociala och ekonomiska välfärden och utbildningen för utomlands födda föräldrar och deras barn, samt social- och hälso-tjänsternas effektivitet.

Nyckelord: barn, unga, familj, hälsa, välfärd, skola, utbildning, brottslighet, barnskydd, kön, regionala skillnader, invandring, andra generationen, kulturell mångfald

Summary

Antti Kääriälä, Markus Keski-Säntti, Mikko Aaltonen, Lotta Haikkola, Tiina Huotari, Ilari Ilmakunnas, Aapo Juutinen, Tomi Kiilakoski, Marko Merikukka, Elina Pekkarinen, Shadia Rask, Tiina Ristikari, Jarmo Salo, Mika Gissler. Suomi seuraavan sukupolven kasvuypäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi [Finland as a Growth Environment for the Next Generation]. Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Report 15/2020. 108 pages. Helsinki, Finland 2020. ISBN 978-952-343-582-7 (online publication)

The report 'Finland as a Growth Environment for the Next Generation' examines the lives of the children born in Finland in 1997 who had at least one parent who was born abroad. The course of the children's lives is followed from birth to adulthood, with the subjects grouped according to their parents' country of birth. The report examines the socio-economic status, health and family relationships of the children's parents. Multiple aspects of the children's well-being are examined, including their education, physical and psychological health, child welfare issues and involvement in crime. In addition, attention is given to the geographical distribution of the children's places of residence both by region and along the urban/rural spectrum, and the features of the children's residential areas are also examined.

The data was obtained from the Finnish Institute for Health and Welfare's 1997 Finnish Birth Cohort research data, in which data has been collected together from a number of different registers for all persons born in Finland in 1997, covering the whole period from gestation to adulthood. The report is a continuation of a previous follow-up study based on the same data. This previous study examined the entire 1997 birth cohort, but did not separately examine the children of parents born abroad.

Of the children born in Finland in 1997, 5.2% had one parent who was born abroad and 1.7% had parents who were both born abroad. The results of the study indicate that the majority of children in this birth cohort are doing well regardless of whether their parents were born in Finland or abroad. However, not all children within the birth cohort enjoyed to the same extent the positive growth environment and development that was typical to the cohort as a whole. This finding applies both to the children of parents born in Finland and to children whose parents were born abroad. For some parents, their low level of education, income difficulties and health problems caused significant stress in daily life. Some children performed poorly at school, and their educational pathways were discontinued after basic education. With some children, efforts were made to treat mental health and behaviour problems or factors endangering their growth environment and development through specialised medical care and child welfare services.

Despite the similarities, the children of parents born abroad showed some differences from the children of parents born in Finland with regards to the issues and services described above. There were differences that correlated with whether one or both parents were born abroad and with the country the parents were born in. One trend that was evident throughout the whole birth cohort was that factors which put a strain on parenthood, such as parents' income difficulties, were linked to harmful developmental paths in the child. Children with either one of both parents born abroad more often lived in urban areas and in Uusimaa compared to children of parents born in Finland. The conclusions of the report give consideration to welfare policy measures that could promote the social and economic well-being and education of both parents born abroad and their children as well as the effectiveness of social and health care services.

Keywords: children, young people, family, health, well-being, school, education, crime, child protection, gender, regional differences, immigration, second generation, multiculturalism

Sisällys

1 Johdanto	9
1.1 Tutkimuksen tausta	9
1.2 Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä	12
2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	15
2.1 Tutkimusaineisto	15
2.2 Ulkomaalaistaustaa kuvaavien muuttujien muodostaminen	17
3 Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset syntymäkohortissa 1997 ja yleiskatsaus tuloksista	23
4 Lasten perhetaustat, perheiden sosioekonominen asema ja perhettä kuormittaneet tekijät	26
4.1 Perheen yhdessä asuminen	27
4.2 Vanhempien avioerot, kuolema ja psykiatriset diagnoosit	30
4.3 Vanhempien sosioekonominen asema ja toimeentulovaikeudet	33
5 Koulutus	39
5.1 Lukuaineiden keskiarvo	40
5.2 Yksilöllinen opetus	47
5.3 Siirtyä toisen asteen koulutukseen	48
6 Terveys	51
6.1 Somaattinen terveys	52
6.2 Raskaudenkeskeytykset ja kuolleisuus	54
6.3 Mielen terveys	55
7 Lastensuojelu: kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset	64
7.1 Sijoitettujen lasten määrä ja sijoitusikä sekä sijoituksen kesto	65
7.2 Sijoitettujen lasten perhetausta	69
7.3 Sijoitettujen lasten kouluarvosanat ja rikollinen käyttäytyminen	73
8 Rikollisuus	76
8.1 Tuomiot ja rangaistusmääräykset vanhempien ulkomaalaistaustan mukaan	77
8.2 Tuomiot ja rangaistusmääräykset sukupuolen mukaan	79
9 Alueelliset erot ja asuinympäristö	81
9.1 Erot kaupungin ja maaseudun välillä	83
9.2 Maakunnittaiset erot	85
9.3 Tulotason ja omistusasuntojen osuus asuinalueella	87
10 Yhteenveto ja johtopäätökset	90
10.1 Perhetausta	93
10.2 Koulutus	94
10.3 Terveys	95
10.4 Lastensuojelu	97
10.5 Rikollisuus	98
10.6 Alueelliset erot ja asuinympäristö	99
11 Tutkimukselliset ja hyvinvointipoliittiset suositukset	101
Lähdeluettelo	103

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Hyvän elämän mahdollistaminen kaikille lapsille on laajasti jaettu yhteiskunnallinen tavoite. Tärkeänä lähtökohtana tälle on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka perustuu käsitykseen jokaisen lapsen yhtäläisestä ihmisarvosta. Lasta ei saa syrjiä esimerkiksi lapsen tai hänen vanhempiensa ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, varallisuuden tai vammaisuuden perusteella. Lapsen oikeudet merkitsevät jokaiselle lapselle yhtäläistä mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, tasa-arvoon ja turvallisuuteen. Julkiselle vallalle tämä tarkoittaa velvollisuutta varmistaa lasten oikeuksien toteutuminen käytännössä. On rakennettava kasvu ympäristöjä, jotka tukevat jokaisen lapsen kasvua, osallisuutta ja oikeutta elämään.

Yksi keskeisistä yhteiskuntia muuttavista kehityskuluista on ihmisten maailmanlaajuinen liikkuvuus, jonka myötä maahan muuttaneiden henkilöiden määrä on lisääntynyt useissa maissa. Myös Suomessa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä on 2020-luvulla merkittävästi enemmän kuin aiempina vuosikymmeninä. Kun vuonna 1990 tällaisia henkilöitä oli Suomessa noin 38 000, vuonna 2019 heidän määränsä oli noussut noin 423 000:een. Koko väestöön suhteutettuna ulkomaalaistaustaisten osuus on noussut tuona aikana 0,8 prosentista 7,7 prosenttiin. (Tilastokeskus.) Hyvinvointipoliittikan ja palvelujärjestelmän kannalta tämä tarkoittaa merkittävää muutosta toimintaympäristössä ja siinä, miten palveluita tulisi kehittää uutta tilannetta vastaaviksi.

Tämän tutkimuksen kohteena on kaksi Suomessa syntyneiden lasten joukkoa, joiden määrät ovat edellä kuvatun viime vuosikymmenten kehityksen myötä merkittävästi kasvaneet. Tutkimme 1) lapsia, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa, sekä 2) lapsia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Maahanmuuttotutkimuksessa maahan muuttaneiden sukupolvet on perinteisesti jaettu ensimmäiseen ja toiseen sukupolveen (Turjanmaa & Haikkola 2020). Toiseksi sukupolveksi käsitetään maahanmuuttajien lapset, jotka ovat itse syntyneet perheen uudessa asuinmaassa. Lapset, joiden vanhemmista molemmat ja toinen ovat syntyneet ulkomailla, erotetaan usein omiksi ryhmikseen; näin tehdään siis myös tässä tutkimuksessa.

Terminä toisen sukupolven maahanmuuttaja ei ole ongelmaton. Suomessa syntyneet lapset eivät itse ole milloinkaan muuttaneet maasta toiseen, ja onkin harvinaista, että toisen sukupolven maahanmuuttaja on kenenkään ensisijainen käsitys itsestään

suomalaisena (Turjanmaa & Haikkola 2020). Vaarana on, että puhe toisen sukupolven maahanmuuttajista siirtää ulkopuolisuuden kokemuksen sukupolvelta toiselle, jos Suomessa syntyneiden lasten suomalaisuus asetetaan toistuvasti kyseenalaiseksi (Rask 2017). Ulossulkeminen on erityisen haitallista lapsuus- ja nuoruusiässä, jolloin käsitys itsestä on vasta rakentumassa. Nuorille on luontevaa yhdistää erilaisia kansallisia tai etnisiä identiteettejä (ks. esim. Toivanen 2014), eikä identifioituminen esimerkiksi vanhempien lähtömaahan tarkoita, ettei nuori pidä itseään myös suomalaisena (Larja 2017). Näistä syistä emme tässä tutkimuksessa puhu toisen sukupolven maahanmuuttajista, vaan olemme valinneet raportin otsikkoon termin **seuraava sukupolvi** kuvaamaan lasten perheiden ulkomaalaistaustaa.

Vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisia lapsia eli kahden ulkomailla syntyneen vanhemman lapsia asui Suomessa alle 4 000. Vuonna 2019 heidän määränsä oli nousnut jo noin 100 000:een. Ulkomaalaistaustaisten lasten osuus koko lapsiväestöstä on kasvanut vuoden 1990 vajaan yhdestä prosentista (0,3 %) vuoden 2019 noin kymmeneen prosenttiin (9,9 %). Ulkomaalaistaustaisista lapsista noin 60 prosenttia on syntynyt Suomessa. (Tilastokeskus.) Tämä tarkoittaa, että suurimmalle osalle heistä suomalainen yhteiskunta – sen arvot, kulttuurit, instituutiot, yhteisöt, koulut, palvelut ja harrastukset – muodostaa ympäristön, jossa lapset elävät, kasvavat ja kehittyvät. Ulkomaalaistaustaisten lasten lisäksi Suomessa asuu paljon tämän raportin toiseen kohdejoukkoon kuuluvia lapsia eli lapsia, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa. Vuonna 2019 tällaisia lapsiperheitä oli Suomessa lähes 30 000 (Tilastokeskus).

Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset ovat hyvin moninainen ryhmä, mikä on tärkeää huomioida heitä koskevan tutkimuksen tekemisessä. Yksi tärkeä seikka on edellä kuvattu jako lapsiin, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, ja lapsiin, joiden vanhemmista molemmat ovat ulkomailla syntyneitä. Lisäksi on huomattava, että vanhemmat ovat muuttaneet Suomeen eri maista, erilaisista kulttuureista ja eri syistä, minkä lisäksi vanhemmat ovat viettäneet Suomessa erimittaisia aikoja. Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla esiintyy merkittäviä eroja muun muassa perheiden sosioekonomisessa asemassa ja demografisissa tekijöissä, aivan kuten Suomessakin syntyneiden vanhempien lapsilla (esim. Castaneda ym. 2012). Lisäksi ulkomailla syntyneet vanhemmat eroavat suomalaistaustaisista vanhemmista muun muassa ikä-, sukupuoli-, siviilisääty-, koulutus- ja työllisyysrakenteeltaan. Suomalaistaustaiseen väestöön verrattuna erottavana tekijänä on tietenkin myös maahanmuutto. Se jo itsessään on voinut merkitä suurta muutosta Suomeen muuttaneille vanhemmille sekä haastetta vanhemmuudelle (Alitolppa-Niitamo 2010). Yhdessä nämä ja useat muut tekijät vaikuttavat eri tavoin ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsiin.

Aiemmissä tutkimuksissa on tehty useita havaintoja maahanmuuttajataustaisten nuorten hyvinvoinnista, terveydestä ja kouluttautumisesta. Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn mukaan ulkomaalaistaustaisten nuorten koettu hyvinvointi ja terveys olivat useilla mittareilla heikompia kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla; he kokivat terveytensä useammin heikoksi, ja heillä oli enemmän ahdistusta ja yksinäisyyttä (Halme ym. 2017). Kouluterveyskyselyssä heikoimpia tuloksia saivat ulko-

mailla syntyneet nuoret, mutta myös ulkomaalaistaustaisten vanhempien Suomessa syntyneiden lasten tulokset poikkesivat suomalaistaustaisten vanhempien lapsista. Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen mukaan kurdi- ja somalitaustaiset nuoret kokivat terveydentilansa lähes aina hyväksi tai erittäin hyväksi, eikä heidän itsensä raportoima sairastavuus poikennut lapsista, joilla on suomalaistaustaiset vanhemmat (Wikström ym. 2014). Erot Kouluterveyskyselyyn ja Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen välillä voivat johtua muun muassa tutkimusten välisistä eroista otanta- ja kyselymenetelmissä.

Kouluttautumista tarkastelleissa tutkimuksissa on havaittu, että ulkomaalaistaustaisten lasten koulumenestys jää keskimääräistä heikommaksi ja koulupolku lyhyemmäksi (Ansala ym. 2014; Harju-Luukkainen ym. 2014; Hyvärinen & Erola 2011; Karpinen 2008; Kilpi-Jakonen 2012). Tutkimustulokset viittaavat siihen, että perhetaustan sosioekonomiset tekijät selittävät merkittävässä määrin tai jopa kokonaan ulkomaalaistaustaisten nuorten heikompaa koulumenestystä sekä koulutuspolun pituutta (Ansala ym. 2014; Kilpi-Jakonen 2012). Huolestuttavia ovat Kouluterveyskyselyyn tulokset siitä, että kokemukset koulukiusaamisesta ja osallistuminen koulukiusaamiseen olivat ulkomaalaistaustaisilla nuorilla selvästi yleisempiä kuin väestössä keskimäärin (Wikström ym. 2017, ks. myös Wikström ym. 2014). Heikommista oppimistuloksista ja kiusaamiskokemuksista huolimatta ulkomaalaistaustaisten nuorten on todettu viihtyvän koulussa hyvin, eikä heidän asenteensa koulunkäyntiä ja oppimiseen liittyviä tavoitteita kohtaan eroa suomalaistaustaisista oppilaista (Kalalahti ym. 2017; Wikström ym. 2014).

Kaiken kaikkiaan ulkomaalaistaustaiset lapset ovat aiemman tutkimuksen valossa siis monimuotoinen ryhmä niin perhetaustoiltaan kuin hyvinvoinniltaan ja terveydeltäänkin. Tutkimuksia on kuitenkin toistaiseksi tehty melko vähän, ja nykytietämyksessä on lukuisia puutteita. Joitain aiempia tutkimuksia ovat vaivanneet pienet otoskoot, vastauskato sekä aineiston alueelliset ja tutkittavien ryhmien taustamaita koskevat rajaukset, mikä vaikeuttaa tulosten yleistämistä tutkittaviin populaatioihin ja koko maahan. Monista aihealueista, kuten lastensuojelusta, nuorten rikollisuudesta ja alueellisista eroista, tutkimusta on toistaiseksi tehty vähän tai ei lainkaan. Aiemmat tutkimukset ovat lisäksi kuvanneet ennen kaikkea nuoruusiän tilannetta, eikä ulkomaalaistaustaisten lasten varhaisempaa lapsuusaikaa ole juuri tutkittu.

Ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tarvitaan vaikuttavaa yhteiskuntapolitiikkaa, joka kattaa laajasti hyvinvointipolitiikan eri alat sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspolitiikasta kotouttamis-, terveys- ja asuntopolitiikkaan. Näiden edellytyksenä on monipuolinen ja luotettava tieto ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten elämänkuluista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Ottaen huomioon, että ulkomailla syntyneiden vanhempien määrä on kasvanut merkittävästi jo kolmenkymmenen vuoden ajan, tutkimustieto heidän lapsistaan on kaiken kaikkiaan edelleen hämmästyttävän vähäistä. Kuten yllä esiteltiin, useat tutkimukset ovat kyllä tuoneet arvokasta tietoa näiden lasten tilanteesta, mutta lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä kuvaavaa yleiskatsausta ei aikaisemmin ole ollut saatavilla.

1.2 Suomi seuraavan sukupolven kasvuypäristönä

Tässä tutkimuksessa tavoitteemme on täydentää tietämystä ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneistä lapsista. Kiinnostuksemme kohteena ovat paitsi lapset itse myös heidän perheensä. Tutkimuskysymyksemme on, **millaisen lapsuuden kasvuypäristön Suomi tarjoaa Suomessa syntyneille lapsille, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla.**

Tutkimuksemme kattaa Suomessa vuonna 1997 syntyneen ikäluokan ja heidän koko lapsuusaikansa, jolla tarkoitamme YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määritelmää noudattaen ajanjaksoa syntymästä 18 vuoden ikään eli vuoteen 2015 saakka. Suomessa syntyi vuonna 1997 noin 59 000 lasta. Heistä noin 3 000 lapsen toinen vanhempi ja 1 000 lapsen molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Suurin osan tutkittavista kuuluu siis ryhmään, jossa lapsen vanhemmista toinen on Suomessa syntynyt. Ulkomaalaistaustaisia lapsia eli kahden ulkomailla syntyneen vanhemman lapsia on noin yksi neljästä tässä raportissa tutkitun ryhmän lapsesta.

Suomi seuraavan sukupolven kasvuypäristönä -raportissa keskitymme lasten hyvinvointiin, sen taustatekijöihin ja hyvinvointia tukevaan palveluiden käyttöön. Käytössämme olevien rekisteritietojen avulla tarkastelemme lasten hyvinvointia laaja-alaisesti. Rekisterit kuvaavat sekä kaikille yhteisiä palveluita että eriytyneitä palveluita. Suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoajatteluun on kuulunut mahdollisimman laadukkaiden peruspalvelujen tarjoaminen kaikille. Nämä universaalipalvelut luovat pohjan koko hyvinvointiyhteiskunnalle. Kaikissa tilanteissa nämä palvelut eivät riitä, vaan saatetaan tarvita kohdennettuja toimenpiteitä. Lapsen perhetaustan merkitys lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle kulkee mukana keskeisenä teemana useissa raportin tarkasteluissa.

Tämä tutkimus on jatkoa aikaisemmalle raporttillemme, jossa seurattiin vuonna 1997 syntyneen ikäluokan kehitystä syntymästä 18 vuoden ikään saakka (Ristikari ym. 2018). Edellisen raporttimme mukaan suurin osa ikäkohortin lapsista voi hyvin ja sai viettää lapsuutensa ilman perheen hyvinvointia vaarantavia tekijöitä ja niiden kasautumista. Osalla lapsista tällaisia tekijöitä kuitenkin havaittiin. Noin kolme prosenttia ikäluokasta ei esimerkiksi jatkanut opintoja peruskoulun jälkeen toisen asteen opilaitoksessa tutkimuksen seurantajakson aikana. Psykiatrisen diagnoosin oli saanut ikäluokasta noin viidesosa. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli ollut noin kuusi prosenttia lapsista. Totesimme myös, että vanhempien matala koulutusaste ja heikko taloudellinen tilanne olivat selvästi yhteydessä lasten hyvinvointiin, ja esimerkiksi koulumenestys oli vahvasti yhteydessä vanhempien taloudelliseen tilanteeseen. (Ristikari ym. 2018.)

Edellisessä raportissamme emme kuitenkaan tarkastelleet erikseen ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsia. Edellä lyhyesti tarkastellun kirjallisuuden perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset eroavat toisistaan edellisessä raportissamme tutkimiemme, koko lapsiväestön tilannetta kuvaavien tekijöiden mukaan. Kysymys kuitenkin kuuluu, liittyykö ulkomaalaistaustaisen vanhempien lasten tilanteeseen erityiskysymyksiä, joiden tunteminen on tärkeää

paitsi lasten kehityksen ymmärtämisen myös hyvinvointipolitiikan kannalta (vrt. Castaneda ym. 2017).

Vuonna 1997 syntynyt ikäluokka eli lapsuuttaan 2000-luvun taitteessa sekä uuden vuosituhatosen ensimmäisten kahden vuosikymmenen aikana. Taloudellisesti elettiin noususuhdannetta 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2008 saakka. Tuolloin alkoi 2010-luvun loppupuolelle kestänyt taantuma ja taloudellinen epävarmuus. Useat yhteiskuntapoliittiset muutokset, kuten vuonna 1996 voimaan tullut subjektiivinen päivähoito-oikeus, vaikuttivat vuonna 1997 syntyneeseen ikäluokkaan. Yhtäältä joidenkin lapsiperheiden peruspalveluiden tarjonta oli edelleen 1990-luvun laman jäljiltä aiempaa vähäisempää. Toisaalta tehtiin monia uudistuksia, joissa esimerkiksi lasten osallisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi vahvistettiin sekä nuorten syrjäytymiseen johtavia kehityskulkuja pyrittiin ehkäisemään. Näistä kehityskuluista voi lukea tarkemmin edellisestä raportistamme (Ristikari ym. 2018, s. 10–11).

Ulkomaalaistaustaisten perheiden tilanteeseen vaikuttaa yleisten kehityskulujen lisäksi vanhempien integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan. Tärkeässä roolissa on kotoutumispolitiikka eli viranomaistoimet, joilla edistetään maahan muuttaneiden henkilöiden hyvinvointia, terveyttä, kouluttautumista ja työllisyyttä. Vuonna 1997 syntyneen ikäluokan vanhemmat saapuivat Suomeen tilanteessa, jossa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrän kasvu oli vasta alussa ja kotouttamista koskeva lainsäädäntö yhä tekeillä. 1990-luvulla Suomi ei ollut juurikaan valmistautunut lisääntyvään maahanmuuttoon, ja esimerkiksi neuvontapalvelut olivat 1980-luvun perintönä suunnattu vain pakolaisena maahan tulleille henkilöille (Joronen 2005). Jorosen (2005) mukaan 1990-luku olikin intensiivistä palveluiden kehittämisen aikaa, etenkin pääkaupunkiseudulla. Ensimmäinen maahanmuuttajien kotouttamista koskeva laki, laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, astui voimaan vuonna 1999.

2000-luvulle tultaessa pääkaupunkiseudun ulkomaalaistaustaiset asiakkaat olivat moniin palveluihin jo varsin tyytyväisiä (mt., ks. myös Pekkarinen 2010). Samalla Suomeen syntyi runsaasti maahan muuttaneiden omia yhdistyksiä, joista merkittävä osa keskittyi nimenomaan kotouttamistehtävään (Saksela-Bergholm 2009). Tässä raportissa tutkittavat lapset ovat syntyneet Suomessa, eivätkä he ole maahanmuuttajia. Siksi onkin syytä huomauttaa, että näiden lasten tapauksessa ei ole syytä puhua kotoutumisesta, vaan se koskee ensisijassa heidän vanhempiaan.

Kotouttamispolitiikan lisäksi Suomeen muuttaneiden jäsenyyttä ja hyvinvointia suomalaisessa yhteiskunnassa tarvitsee tuekseen laajasti yhteiskuntapolitiikan eri aloja, esimerkiksi sosiaali-, koulutus- nuoriso- ja asuntopolitiikkaa. Maahanmuuttajat ja heidän lapsensa kohdataan monissa suomalaisen yhteiskunnan palveluissa ja instituutioissa. Ulkomaalaistaustaiset ovat moninainen ryhmä, ja heidän kohtaamisensa edellyttää palveluilta yksilöllistä otetta. Kohtaamiset palvelujärjestelmässä ovatkin olleet keskeinen tutkimusaihe. Tulokset korostavat tasa-arvoisen kohtaamisen tärkeyttä osana onnistuneita palveluita (Hiitola & Peltola 2018).

Tämä tutkimus perustuu viranomaisille kertyneiden rekisteritietojen tarkasteluun. Rekisteritutkimuksella on tiettyjä vahvuuksia ja rajoituksia, joista on syytä olla

tietoinen tuloksia tulkittaessa sekä johtopäätöksiä ja suosituksia tehtäessä. Rekisteritutkimusten vahvuutena kyselytutkimuksiin nähden on, että rekistereihin kertyy kattavammin tietoa kohdejoukkoon kuuluvista henkilöistä. Tämä on merkittävä etu, sillä useissa kyselytutkimuksissa maahanmuuttajataustaisten osallistumisaktiivisuus on jäänyt varsin matalaksi ja otoskoot pieniksi, mikä tekee tulosten yleistämisen koko väestöön ongelmalliseksi.

Rekisteritutkimuksen heikkoutena on, että rekisteritietoja kertyy ainoastaan henkilöistä, jotka ovat tekemisissä viranomaisten ja palvelujärjestelmän kanssa. On esitetty, että jotkut ulkomaalaistaustaiset väestöryhmät saattavat käyttää palveluita merkittävässä määrin muualla kuin Suomessa (Castaneda ym. 2012), mikä johtaa puutteelliseen käsitykseen ulkomaalaistaustaisten palveluidenkäytöstä. Rekistereihin ei kerry myöskään tietoa kaikista lasten kehityksen kannalta oleellisista tekijöistä, kuten vuorovaikutuksesta vanhempien ja muiden aikuisten tai vertaisryhmien kanssa, kielitaidosta, ystävyyksistä ja muista sosiaalisista verkostoista sekä harrastuksista ja muusta epävirallisesta toiminnasta. Vaikka viranomaisrekisterien avulla voidaan muodostaa väestöllisessä mielessä kattava ja monipuolinen kuva ulkomaalaistaustaisten lasten tilanteesta, monia tärkeitä kysymyksiä jää tutkimuksen ulkopuolelle.

Raportin rakenne on seuraavanlainen: Tulosten esittely alkaa ulkomaalaistaustaisten lasten määrän tarkastelusta vuonna 1997 syntyneiden ikäkohortissa sekä yleiskatsauksella tuloksiin (luku 3). Seuraavaksi kuvaamme vuonna 1997 syntyneiden lasten perhetaustaa (luku 4), ja tarkastelemme lasten koulutusta (luku 5) ja terveyttä (luku 6). Näiden jälkeen tutkimme lastensuojelun kodin ulkopuolisia sijoituksia (luku 7) sekä rikollisuutta (luku 8). Luvussa 9 analysoimme alueellisia eroja ja asuinympäristöä. Lopuksi esitämme yhteenvedon ja johtopäätökset tuloksista (luku 10) sekä tutkimukselliset ja hyvinvointipoliittiset suositukset (luku 11). Seuraavaksi luvussa 2 esittelemme tutkimusaineiston sekä keskeisiä analyysijä ja muuttujia koskevia tietoja.

Raportin tulevissa luvuissa kuvaamme rekisteriaineiston pohjalta, millainen kasvuympäristö Suomi on niille lapsille ja nuorille, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Kuten tuloksemme osoittavat, tämän ryhmän hyvinvointi poikkeaa joiltain osin lapsista, joiden molemmat vanhemmat ovat Suomessa syntyneitä. Tulos pakottaa kysymään, miten suomalaista hyvinvointipoliittikkaa ja palvelujärjestelmää tulisi kehittää, jotta Suomi lasten kasvuympäristönä pystyisi tarjoamaan kaikille lapsille yhdenvertaiset eväät elämään.

2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

2.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa kuvaileva tilastoanalyysi ulkomaalaistaustaisille vanhemmille vuonna 1997 syntyneiden lasten hyvinvoinnista ja palveluiden käytöstä Suomessa. Tutkimuksessa tarkastelemme, millaisen lapsuuden kasvuympäristön Suomi heille tarjoaa. Lasten elämää 2000-luvun taitteessa ja 2000-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana tarkastellaan useista viranomaisrekistereistä saadun tiedon pohjalta. Tässä raportissa jatkamme tutkimusta, jonka aloitimme ensimmäisessä vuonna 1997 syntyneitä henkilöitä analysoineessa raportissamme (Ristikari ym. 2018). Tuohon raporttiin nähden uutta on lasten tarkastelu ryhmissä, jotka on muodostettu vanhempien syntymävaltioiden perusteella.

Raportissa aineistona käytetään Kansallinen syntymäkohortti 1997 -aineistoa, joka on THL:n kokoama, useista viranomaisrekistereistä koostuva seuranta-aineisto. Aineistossa seurataan vuoden 1997 ikäluokkaa syntymästä 18 vuoden ikään saakka. Rekisteritiedot ovat peräisin muun muassa THL:stä, Tilastokeskuksesta, Opetushallituksesta, Digi- ja väestötietovirastosta ja Kelasta. Eri rekisteritietoja yhdistämällä aineiston avulla on mahdollista tarkastella, kuinka kohortin lapset ovat käyttäneet yhteiskunnan eri palveluita pitkällä aikavälillä syntymästä täysi-ikäisyyteen asti. Raportissa käytetyt rekisterit, niiden ylläpitäjät ja käytetyt rekisteritiedot on koottu alla olevaan taulukkoon (taulukko 1). Lisätietoja aineistosta löytyy osoitteesta www.thl.fi/fbc1987.

Kansallinen syntymäkohortti 1997 -aineiston seurannassa on kaikkiaan 58 802 Suomessa syntyntä henkilöä. Tästä alkuperäisaineistosta poistettiin tätä tutkimusta varten henkilöt, joiden rekisteritiedot olivat puutteellisia seuranta-aikana eli vuosina 1997–2015. Heihin lukeutuivat ensinnäkin henkilöt, jotka kuolivat ($n = 270$) ja asuivat ulkomailla ($n = 1\,380$). Ensimmäisessä vuoden 1997 syntymäkohorttia koskevassa raportissamme käytimme näitä kahta rajausta, joiden myötä aineistoon kuului 57 152 henkilöä (Ristikari ym. 2018). Tätä raporttia varten poistimme aineistosta lisäksi henkilöt, joilla ei ole rekisteröityä isää ($n = 557$). Isää koskevat tiedot ovat tässä tutkimuksessa tarpeellisia, sillä olemme jakaneet kohorttilaiset ryhmiiin äidin ja isän syntymävaltioiden perusteella. Aineistosta poistettiin myös henkilöt, joilla diagnosoitiin erikoissairaanhoidossa elimellinen aivo-oireyhtymä (ICD-10-koodi F00–F09) tai älyllinen kehitysvammaisuus (ICD-10-koodi F70–F79) ($n = 537$). Näiden rajausten jälkeen tutkimuksemme seuranta-aineistossa on 56 058 henkilöä. Poikkeuksena on lasten kuolleisuutta käsittelevä analyysi, jossa käytämme täyttä 58 802 henkilön aineistoa.

Taulukko 2.1. Tutkimuksessa käytettyjen rekisterien ylläpitäjät, käytetyt rekisterit ja niiden tiedot sekä ajanjaksot, joilta tiedot on kerätty.

Rekisterin ylläpitäjä	Rekisteri	Tiedot	Ajanjakso
Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos	Lastensuojelurekisteri	Lastensuojelun toimenpiteet	1997–2015
	Raskaudenkeskeyttämis-rekisteri	Raskaudenkeskeytykset	1997–2015
	Syntyneiden lasten rekisteri	Raskaus- ja synnytystiedot	1997–2015
	Terveystieteiden tutkimuskeskuksen hoitoilmoitusrekisteri	Erikoissairaanhoidon hoitajaksot ja poliklinikkakäynnit	1997–2015
	Toimeentulotukirekisteri	Vanhempien toimeentulotuki	1997–2015
Kela	Etuusrekisteri	Kansaneläkkeet	1997–2015
		Kotihoidontuki	1997–2015
		Kuntoutukset	1997–2015
		Kuntoutusraha	1997–2015
		Lääkärin määräämien psyykenlääkkeiden ostot	1997–2015
		Vanhempainpäiväraha	1997–2015
		Vammaistuet	1997–2015
Tilastokeskus	Kuolemansyytilasto	Kuolinpäivä ja kuolemansyy	1997–2014
	Tutkintorekisteri	Vanhempien tutkinnot	1997–2014
Digi- ja väestötietovirasto	Väestötietojärjestelmä	Vanhempien avioliitot ja -erot sekä kuolemat	1997–2015
		Asuinhistoria	1997–2015
		Sukulaissuhteet	1997–2015
Oikeusrekisterikeskus	Rangaistusmääräysrekisteri	Rangaistusmääräykset	1997–2015
	Rikosrekisteri	Tuomiot	1997–2015
Eläketurvakeskus	Eläke- ja ansaintarekisterit	Eläke- ja ansaintajaksot	1997–2015
		Vuosiansiot	1997–2015
		Palkattomat jaksot	1997–2015

Tutkimusaineiston sisältämiä rekisteritietoja hyödyntämällä tätä raporttia varten on muodostettu joukko muuttujia, joita analysoidaan kuvailevin menetelmin. Raportin analyyseissä ei ole käytetty tilastollista testausta, sillä käytettävissä oleva tutkimusaineisto on kokonaisaineisto. Siten se kuvaa koko vuonna 1997 syntyneen ikäluokan tilannetta sellaisena kuin se käytettävien muuttujien valossa on ollut. Esitämme muuttujiin liittyviä huomioita eri aihealueita käsittelevissä luvuissa, mikäli niillä on merkitystä tulosten tulkinnan kannalta. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille joitain määritelmiä ja aineiston rajoituksia.

Ensinnäkin rekisteriaineiston rajoituksena on se, että useita hyvinvointiin liittyviä tekijöitä jää tutkimuksen ulkopuolelle. Rekisterit kuvaavat monilta osin ensisijaisesti palveluiden käyttöä. Palvelun tarve voi olla silti käyttöastetta suurempi, ja palveluihin hakeutumisessa voi olla esimerkiksi alueellisia ja perhetaustaan liittyviä eroja. Myös

ulkomaalaistaustaan voi liittyä asioita, jotka johtavat erilaiseen palvelunkäyttöön suomalaistaustaiseen väestöön verrattuna. Joidenkin ulkomaalaistaustaisten ryhmien tiedetään esimerkiksi käyttävän terveyspalveluita enemmän ulkomailla.

Tarkastelemme monia tämän tutkimuksen aiheita sukupuolittain. Rekisteritietoon liittyvien rajoitteiden vuoksi tutkimme vain kahta sukupuolta, miehiä (poikia) ja naisia (tyttöjä), jotka ovat edelleen ainoat juridiset sukupuolet. Esimerkiksi muunsukupuolisuutta ei voida rekisteritiedon avulla tunnistaa. Näin ollen sukupuolikokeusten ja -ilmaisujen moninaisuus jää tunnistamatta rekisteritutkimuksessa.

Toinen sukupuoliin liittyvä huomio liittyy transsukupuolisuuteen ja intersukupuolisuuteen sekä sukupuolen korjaamiseen. Tämän raportin analyyseissä tarkastelemme viimeisintä tiedossa olevaa sukupuolta. Toisin sanoen jos ikäluokan henkilö on korjannut sukupuolensa juridisesti ja tämä on nähtävissä rekisteritiedosta, henkilöä käsitellään analyyseissä hänen korjatun sukupuolensa mukaisesti. On huomioitava, että sukupuolensa korjanneet henkilöt ovat voineet elää tätä ennen sukupuoliolietusten mukaista elämää. Tilastoanalyysien kannalta sukupuolensa korjanneiden lukumäärä on niin pieni, ettei asialla ole vaikutusta tilastollisiin analyyseihin. Ratkaisulla haluamme kuitenkin kunnioittaa henkilön sukupuoli-identiteettiä.

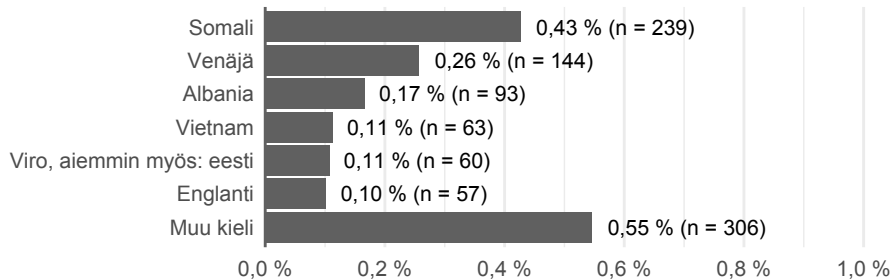
Rekisteriaineiston laatuun vaikuttaa myös se, miten aineisto on alun perin kirjattu rekisteriin. Maininnan arvoinen asia on, että joissain sairaanhoitopiireissä on havaittu erikoissairaanhoitoa koskevien rekisteritietojen raportointiin liittyviä puutteita (Gyllenberg ym. 2018; Sund 2012). Ongelma ei kuitenkaan ole analyysien perusteella niin laaja, että koko kohortin tutkiminen olisi mahdotonta (vrt. esim. Gyllenberg ym. 2018; ks. myös Ristikari ym. 2018, s. 15).

2.2 Ulkomaalaistaustaa kuvaavien muuttujien muodostaminen

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme Suomessa syntyneitä lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat muuttaneet Suomeen syntymänsä jälkeen. Olemme käyttäneet tutkittavien ryhmien muodostamisessa perusteena vanhempien syntymävaltiota. Vanhemman syntymävaltion lisäksi ulkomaalaistaustaisia henkilöitä voidaan tunnistaa muidenkin tekijöiden mukaan. Ne määrittelevät ulkomaalaistaustaisiksi henkilöiksi hieman erilaisen joukon. Digi- ja väestötietoviraston väestötietojärjestelmästä löytyvät seuraavat tiedot, jotka kertovat vuonna 1997 syntyneiden lasten perheiden ulkomaalaistaustasta:

- kohorttilaisen äidinkieli
- vanhempien kansalaisuus
- vanhempien syntymävaltio.

Tarkastelimme näitä tietoja, ennen kuin muodostimme raportissa käytetyt lasten ulkomaalaistaustaa kuvaavat muuttujat. Näin kykenimme paremmin arvioimaan, missä määrin erilaiset muuttujat kuvaavat lapsen ulkomaalaistaustaisuutta. Nämä tiedot kertovat eri asioista, mutta niiden pohjalta tehdyt lasten ulkomaalaistaustaisuutta kuvaavat ryhmät ovat osin samansuuntaisia, kuten seuraavat tarkastelut osoittavat.

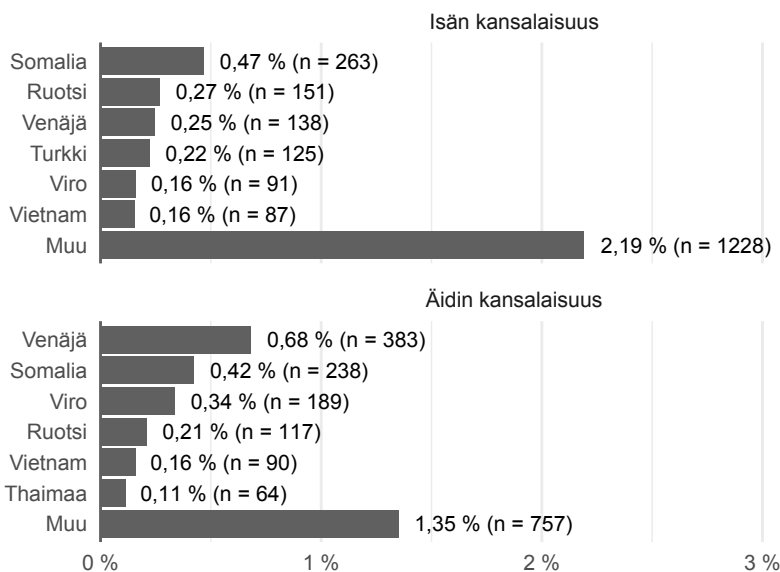
Kuvio 2.1. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten virallinen äidinkieli (muu kuin suomi tai ruotsi) (n = 962).

Kohorttilaisista muuta kuin suomea tai ruotsia puhui äidinkielenä väestötietojärjestelmään merkityn äidinkielen mukaan 962 henkilöä. Muita kieliä kuin suomea tai ruotsia puhuvien ryhmä on hyvin moninainen. Yli puolella tästä ryhmästä väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli ei kuulunut kuuden yleisimmän vieraan kielen joukkoon (kuvio 2.1). Yleisimmät vieraat kielet olivat somali (n = 239), venäjä (n = 144) ja albania (n = 93). Väestötietojärjestelmään voi kirjata vain yhden virallisen äidinkielen, joten rekisteritiedon perusteella ei voi tietää, onko jollakulla useampi kuin yksi äidinkieli.

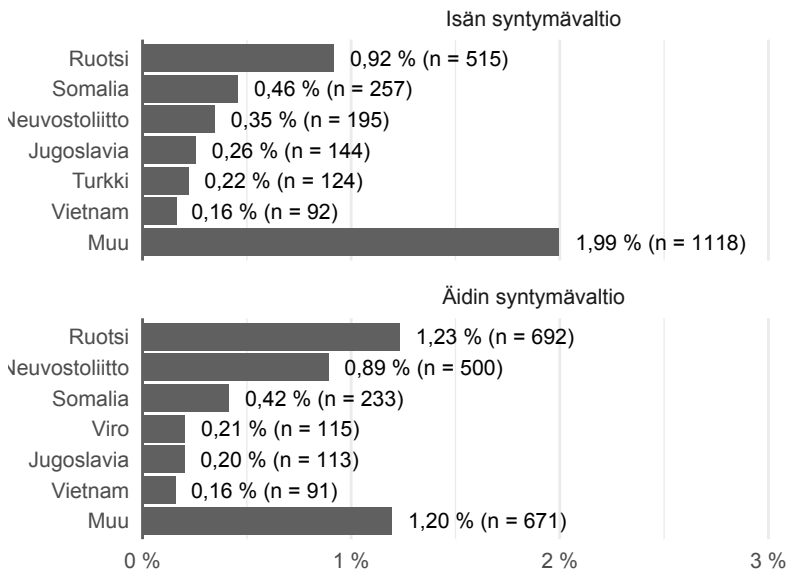
Seuraavaksi selvitimme vanhempien kansalaisuutta. Vanhempien kansalaisuuden tarkastelussa huomioimme koko seuranta-ajan 1997–2015; huomioimme siis myös seuranta-aikana päättyneen kansalaisuuden. Kohortissa oli 950 lasta, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomaan kansalaisia. Vain toinen vanhempi oli ulkomaan kansalainen 2 021 lapsella. Ulkomaan kansalaisuuden omaavista vanhemmista isä oli ulkomaan kansalainen 2 083 henkilöllä ja äiti 1 838 henkilöllä. Yleisimmät ulkomaan kansalaisuudet olivat isillä Somalian kansalaisuus ja äideillä Venäjän kansalaisuus (kuvio 2.2).

Kuviossa 2.3 esitetään syntymäkohortti 1997:ään kuuluvien lasten vanhempien yleisimmät ulkomaiset syntymävaltiot. Molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla 975 kohorttilaisella. Vain toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla 2 910 lapsella. Ulkomailla syntyneistä vanhemmista isä oli syntynyt ulkomailla 2 445 henkilöllä ja äiti 2 415 henkilöllä. Yleisin ulkomainen syntymävaltio sekä isillä että äideillä oli Ruotsi.

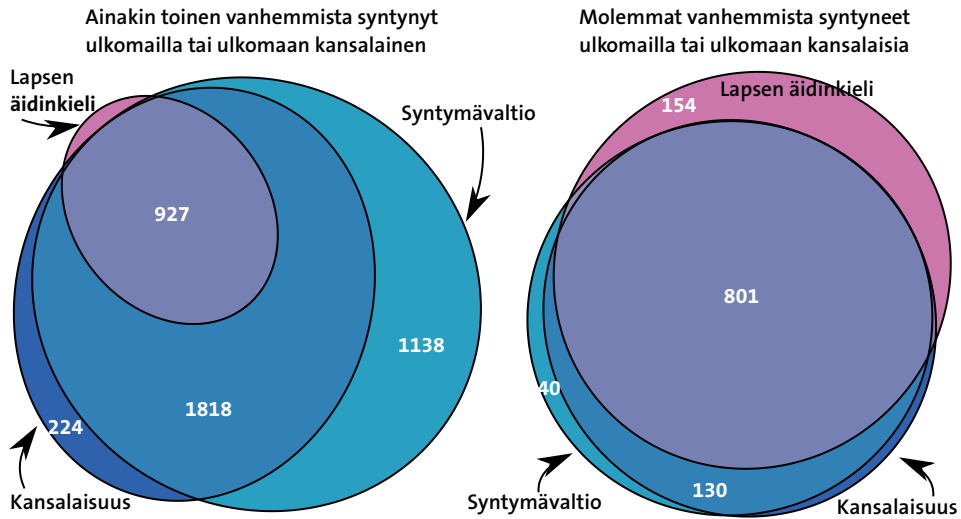
Kuten yllä totesimme, edellä esitetyt kolme muuttujaa – kohorttilaisen äidinkieli, vanhempien kansalaisuus ja vanhempien syntymävaltio – tuovat esiin osittain saman populaation. Tätä havainnollistaa kuvio 2.4, jossa esitetään, miten seurannassa olevat 56 058 henkilöä jakautuu ryhmiin näiden kolmen muuttujan perusteella. Vasemmanpuoleisessa kuviossa on tarkasteltu henkilöitä, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt ulkomailla tai on ulkomaan kansalainen. Oikeanpuoleisen kuvion tarkastelu puolestaan kattaa ainoastaan ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla tai ovat ulkomaan kansalaisia. Molemmissa kuvioissa muuta kuin suomea tai ruotsia virallisena äidinkielenä puhuvat henkilöt olivat samat 962 henkilöä.

Kuvio 2.2. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien kansalaisuus (muu kuin suomi) (lasten isät n = 2 083; lasten äidit n = 1 838).

Kuvio 2.3. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien syntymävaltiot (muu kuin Suomi) (lasten isät n = 2 445; lasten äidit n = 2 415).

Kuvio 2.4. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten äidinkieli sekä vanhempien kansalaisuus ja syntymävaltio.

Kuvion 2.4 mukaan syntymävaltio- ja kansalaisuus-kriteerit tuovat esiin lähes saman populaation, kun molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla tai ovat ulkomaan kansalaisia (oikeanpuoleinen kuvio). Myös lapsen virallisen äidinkielen mukainen tarkastelu on hyvin samansuuntainen vanhempien syntymävaltion ja kansalaisuuden kanssa, kun molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla tai ovat ulkomaan kansalaisia.

Eroja kolmen muuttujan välillä on enemmän, kun tarkastellaan populaatiota, jossa ainakin toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla tai on ulkomaan kansalainen (vasemmanpuoleinen kuvio). Tällöin huomataan, että selvästi suuremmalla osalla lapsista ainakin toinen vanhemmista on ulkomaan kansalainen tai ulkomailla syntynyt kuin lapsen äidinkielen perusteella voisi päätellä. Vanhempien syntymävaltion perusteella kohortista saadaan muita muuttujia paremmin tunnistettua ne, joiden perheissä voidaan ajatella olevan ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

Tässä tutkimuksessa käytämme kohorttilaisten ryhmittelyn perusteena vanhempien syntymävaltiota, kuten useissa muissakin ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koskeissa tutkimuksissa on tehty (esim. Castaneda 2012; Tuominen ym. 2014). Kaikissa raportin analyyseissä lapset on jaettu kolmeen ryhmään sen mukaan, missä maassa heidän vanhempansa ovat syntyneet. Raportin kaikissa analyyseissä tarkastellaan seuraavia kolmea ryhmää:

- Vertailuryhmän muodostavat lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa.
- Toisen ryhmän muodostavat lapset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla.
- Kolmanteen ryhmään kuuluvat lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Tämän jaottelun lisäksi syntymäkohortti on monissa analyyseissä jaettu maaryhmiin. Maaryhmiä ei ole tarkasteltu kohdissa, joissa tapausmäärät jäävät tulosten luotettavuuden tai tutkittavien henkilöiden yksityisyyden turvaamisen kannalta liian pieniksi.

Käytimme maaryhmien luokittelussa Ulkomaista syntyperää olevien hyvinvointitutkimuksen luokitusta (Nieminen ym. 2015). Luokitusta sovellettiin tähän tutkimukseen yhdistelemällä joitain maaryhmiä siten, että tutkittavat ryhmät muodostuivat riittävän isoiksi tilastollista tarkastelua varten. Maaryhmät muodostettiin vanhempien syntymävaltion perusteella. Jos molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomaille mutta eri alueilla, maaryhmä määräytyi äidin syntymävaltion mukaan. Tässä raportissa käytetään viittä maaryhmää:

- vertailuryhmä (molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa)
- EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka
- Venäjä ja entinen Neuvostoliitto
- Lähi-itä ja Afrikka
- muut maat.

Taulukossa 2.2 kuvataan vanhempien syntymävaltiot maaryhmittäin. Muodostimme maaryhmät käyttämällä SFS-ISO 3166 -luokitusta. Joissain tapauksissa vanhempien syntymävaltio oli tuntematon (koodi 998). Näissä tapauksissa korjasimme syntymävaltion, jos pystyimme päättämään sen aineistosta. Virheellisesti kirjattu- ja maita olivat esimerkiksi ”Neuvostoliit” ja ”Hong kong”, jolla ei ole omaa ISO 3166 -luokituksen mukaista maakoodia. Syntymävaltion määrittely ei ole kaikissa tilanteissa yksiselitteistä, koska valtioiden rajat vaihtelevat ajan kuluessa. Luokittelimme lähes kaikki Neuvostoliitossa syntyneet vanhemmat ryhmään Venäjä ja entinen Neuvostoliitto. Poikkeuksen muodostivat Viron, Latvian ja Liettuan kansalaiset, jotka luokiteltiin ryhmään EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka. Jugoslaviassa syntyneet henkilöt kuuluvat ryhmään muut maat, sillä alueelta muuttaneet ovat tyypillisesti pakolaistaustaisia toisin kuin muiden EU- ja EFTA-maiden sekä Pohjois-Amerikan alueilla syntyneet henkilöt. Tulosten esittelyssä ryhmän muut maat tuloksiin ei kiinnitetä juurikaan huomiota, sillä ryhmä sisältää suuren joukon keskenään hyvin erilaisia maita, mikä vaikeuttaa tulosten tulkintaa.

Taulukko 2.2. Ulkomaisten syntymävaltioiden maaryhmät.

Maaryhmä	Maat
EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka	Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Islanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kanada, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Norja, Portugal, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Saksan demokraattinen tasavalta, Slovakia, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Tšekkoslovakia, Unkari, Viro, Yhdysvallat
Venäjä ja entinen Neuvostoliitto	Armenia, Azerbaidžhan, Georgia, Kazakstan, Kirgisia, Moldova, Neuvostoliitto, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Valko-Venäjä, Venäjä
Lähi-itä ja Afrikka	Afganistan, Algeria, Angola, Arabiemiirikunnat, Burundi, Djibouti, Egypti, Eritrea, Etelä-Afrikka, Etelä-Sudan, Etiopia, Gabon, Gambia, Ghana, Guinea, Irak, Iran, Israel, Jemen, Jordania, Kamerun, Kap Verde, Kenia, Kongon demokraattinen tasavalta, Kongon tasavalta, Kuwait, Libanon, Liberia, Libya, Malawi, Mali, Marokko, Mauritania, Mosambik, Namibia, Niger, Nigeria, Norsunluurannikko, Oman, Pakistan, Palestiinan itsehallintoalue, Päiväntasaajan Guinea, Ruanda, Sambia, Saudi-Arabia, Senegal, Sierra Leone, Somalia, Sudan, Syyria, Tansania, Togo, Tunisia, Turkki, Uganda, Zimbabwe
Muut maat	Albania, Argentiina, Australia, Bangladesh, Barbados, Bhutan, Bolivia, Bosnia-Hertsegovina, Brasilia, Chile, Costa Rica, Dominica, Dominikaaninen tasavalta, Ecuador, El Salvador, Filippiinit, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Hongkong, Indonesia, Intia, Itä-Timor, Jamaika, Japani, Jugoslavia, Kambodža, Kiina, Kolumbia, Korean tasavalta, Kroatia, Kuuba, Laos, Makedonia, Malesia, Mauritius, Meksiko, Mongolia, Montenegro, Myanmar, Nepal, Nicaragua, Panama, Peru, Saint Lucia, Salomonsaaret, Serbia, Serbia ja Montenegro, Singapore, Slovenia, Sri Lanka, St Vincent, Taiwan, Thaimaa, Trinidad ja Tobago, Uruguay, Uusi-Seelanti, Venezuela, Vietnam

Ulkomaalaistaustaa kuvaavat muuttajat rekisteritutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa olemme ryhmitelleet vuonna 1997 syntyneen ikäluokan kolmeen ryhmään: 1) Suomessa syntyneiden vanhempien lapset, 2) lapset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla sekä 3) lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Näiden lisäksi monissa tarkasteluissa olemme käyttäneet yllä kuvattuja vanhempien syntymävaltioihin perustuvia maaryhmiä.

Tutkittavien ryhmien muodostamisessa olemme pyrkineet täsmällisyyteen ja sensitiivisyyteen. Täsmällisyydellä tarkoitamme, että käyttämiemme ryhmien määritelmät ja niitä kuvaavat termit ovat yksiselitteisiä ja lukija ymmärtää tutkimuksemme oikein. Tässä onnistumiseksi olemme pyrkineet myös kirjoittamaan sujuvaa ja helpolukuista tekstiä.

Sensitiivisyydellä tarkoitamme, että ryhmäjaon voi mielekkäästi perustella aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla ja että ryhmittelyt kunnioittavat tutkittavien omaa käsitystä. Tutkimuskirjallisuudessa vanhempien ulkomaalaistaustan on todettu olevan yhteydessä lasten identiteettiin ja hyvinvointiin. Samoin merkittäväksi on havaittu se, ovatko vanhemmista molemmat vai vain toinen ulkomaalaistaustaisia. Tällaiset perheet eroavat toisistaan keskimäärin merkittävästi esimerkiksi resursseiltaan ja sosiaalisilta verkostoiltaan ja myös siinä, millainen kasvuympäristö lapsella on. Lisäksi vanhempien taustamaan tiedetään kuvaavan lasten hyvinvointi- ja terveysroja.

Rekisteritutkimuksen haasteena on kuitenkin tutkittavien henkilöiden samaistuminen tutkimuksessa käytettyihin ryhmittelyihin. Rekisteritutkimuksessa käytetään viranomaisille kertyvää rekisteritietoa, joka on osin tai kokonaan riippumatonta tutkittavien henkilöiden omasta identiteetistä ja omakohtaisista kokemuksista. Tämän vuoksi eri ryhmiin luokiteltavat henkilöt eivät välttämättä pidä tässä tutkimuksessa tarkasteltavia ryhmiä itselleen merkityksellisinä samaistumisen kohteina. Siksi onkin tärkeää tehdä myös muunlaisia tutkimuksia, jossa tutkittavien henkilöiden omat identiteetit ja kokemukset tulevat paremmin esiin.

3 Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset syntymäkohortissa 1997 ja yleiskatsaus tuloksista

Taulukossa 3.1 esitetään Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset sen mukaan, ovatko heidän vanhempansa syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Suurimmalla osalla lapsista molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Tällaisia lapsia oli 93,1 prosenttia ikäkohortista. Toinen vanhemmista oli syntynyt ulkomailla 5,2 prosentilla ja molemmat vanhemmat 1,7 prosentilla.

Taulukko 3.1. Vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa ja ulkomailla.

Vanhemmista ulkomailla syntynyt	Lukumäärä	Prosenttia
Ei kumpikaan	52 173	93,1
Toinen	2 910	5,2
Molemmat	975	1,7
Yhteensä	56 058	100,0

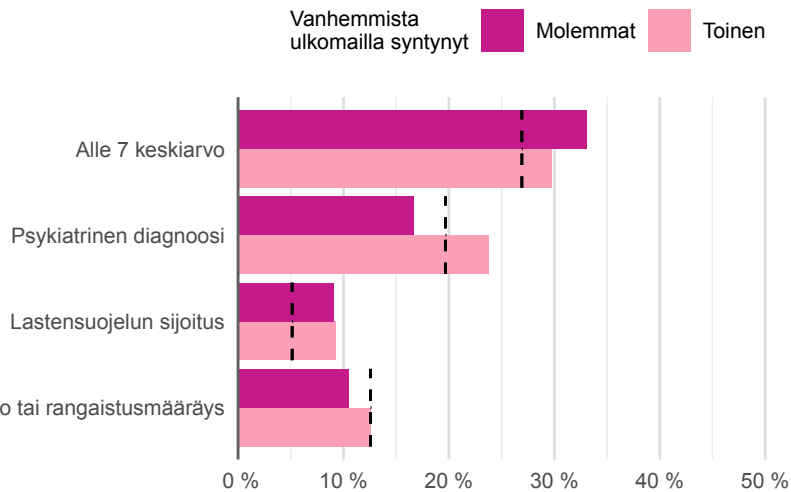
Tarkasteltaessa lapsia vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin havaitaan, että ryhmien välillä on merkittäviä kokoeroja (kuvio 3.2). Suurin ryhmä muodostui lapsista, joiden toinen vanhempi on syntynyt EU- ja EFTA-maissa sekä Pohjois-Amerikassa (3,2 % ikäkohortista). Tähän ryhmään kuului lähes puolet kaikista lapsista, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Kaikkiin muihin maaryhmiin kuului kuhunkin alle yksi prosentti ikäluokasta. Pienimmät ryhmät muodostuivat lapsista, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa sekä EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa. Näihin kahteen ryhmään kuului molempiin 0,3 prosenttia ikäluokasta.

Kuvioon 3.1 on koottu yleistuloksia raportin aihealueista koko seuranta-ajalta eli vuosilta 1997–2015. Suomessa syntyneiden vanhempien lapsiin verrattuna peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo oli alle 7 jonkin verran todennäköisemmin lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Mielenterveyttä tarkasteltaessa havaitaan, että psykiatrisen diagnoosin oli saanut erikoissairaanhoidossa jonkin verran useammin lapset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Kun molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, lapsista pienemmällä osalla oli psykiatrinen diagnoosi. Lastensuojelun kodin ulkopuolisen sijoituksen oli kokenut suhteellisesti selvästi suurempi osa lapsista, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Vertailuryhmään verrattuna

Taulukko 3.2. Vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa ja ulkomailla, maaryhmittäin.

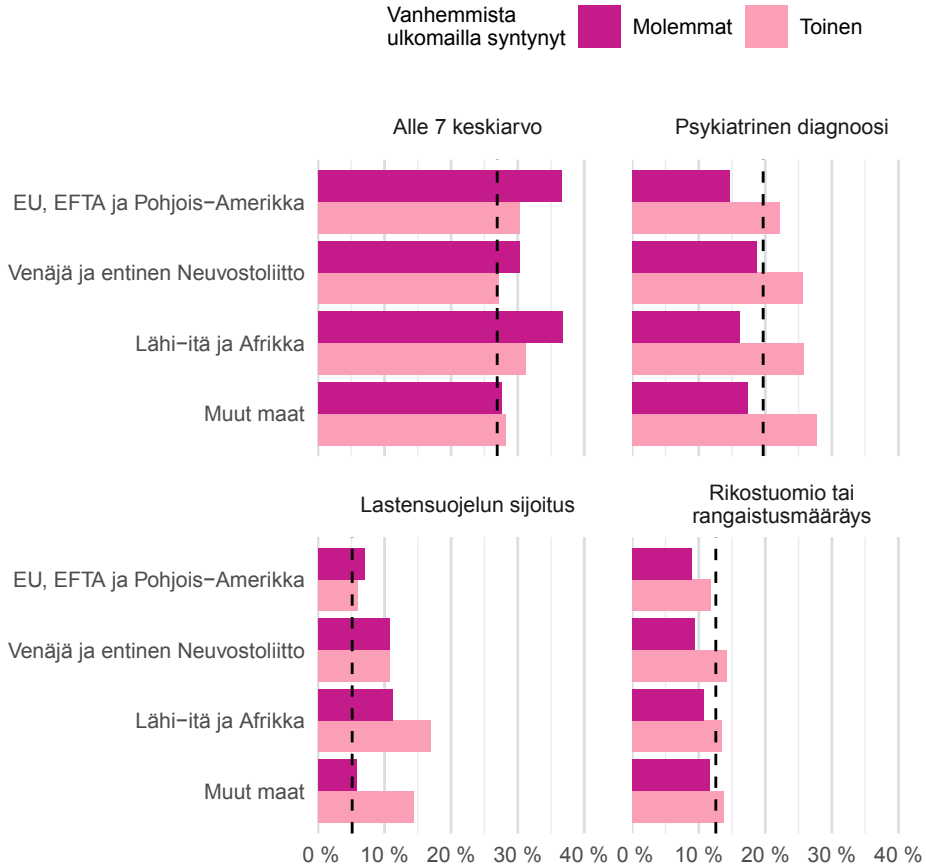
Vanhemmista ulkomailla syntynyt	Lukumäärä	Prosenttia
Ei kumpikaan	52 173	93,1
Toinen		
EU ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka	1 782	3,2
Venäjä ja entinen Neuvostoliitto	316	0,6
Lähi-itä ja Afrikka	462	0,8
Muut maat	350	0,6
Molemmat		
EU ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka	157	0,3
Venäjä ja entinen Neuvostoliitto	150	0,3
Lähi-itä ja Afrikka	409	0,7
Muut maat	259	0,5
Yhteensä	56 058	100,0

rikostuomion tai rangaistusmääräyksen oli saanut suunnilleen yhtä suuri osa lapsista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Lapsista, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomaalaistaustaisia, jonkin verran pienempi osa sai rikostuomion tai rangaistusmääräyksen kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista.

Kuvio 3.1. Syntymäkohortin 1997 yleisiä tuloksia vanhempien syntymävaltion mukaan. Alle 7:n keskiarvo perustuu aineistoon, joka sisältää toisen asteen yhteishakuun osallistuneet henkilöt (n = 55 183), muut tulokset perustuvat luvussa 2 rajattuun aineistoon (n = 56 058). Psykiatriset diagnoosit koostuvat ICD-10-tautiluokituksessa kaikista F-luokan diagnooseista (mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt), pois lukien F70–F79 (älylliset kehitysvamma-diagnoosit) ja F00–F09 (elimelliset aivo-oireyhtymät). Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuviossa 3.2 edellä kuvatut neljä muuttujaa on esitetty vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Tämä tarkastelu osoittaa, että maaryhmien välillä on joissakin tapauksissa selviä eroja Suomessa syntyneiden vanhempien lapsiin ja toisiinsa verrattuna. Joissain tapauksissa erot ovat pienempiä tai lähes olemattomia. Näitä eroja ja yhtäläisyyksiä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin raportin seuraavissa luvuissa.

Kuvio 3.2. Syntymäkohortin 1997 yleisiä tuloksia vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Alle 7:n keskiarvo perustuu aineistoon, joka sisältää toisen asteen yhteishakuun osallistuneet henkilöt (n = 55 183), muut tulokset perustuvat luvussa 2 rajattuun aineistoon (n = 56 058). Psykiatriset diagnoosit koostuvat ICD-10-tautiluokituksessa kaikista F-luokan diagnooseista (mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt), pois lukien F70–F79 (älylliset kehitysvammadiagnoosit) ja F00–F09 (elimelliset aivo-oireyhtymät). Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

4 Lasten perhetaustat, perheiden sosioekonominen asema ja perhettä kuormittaneet tekijät

- Vanhempien koulutustasossa ei ollut suuria eroja syntymävaltion mukaan, lukuun ottamatta perheitä, joissa kumpikin vanhempi on syntynyt Lähi-idässä tai Afrikan maissa tai alueella muut maat.
- Seuranta-ajan ansiotuloissa oli huomattavaa vaihtelua. Lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, vanhempien yhteenlaskettu mediaanitulo jäi vajaaseen kolmasosaan perheistä, joissa kumpikin vanhempi oli syntynyt Suomessa.
- Verrattuna vertailuryhmään vanhempien avioerot olivat yleisempiä kaikissa muissa ryhmissä paitsi ryhmässä, jossa kumpikin vanhempi oli Lähi-idän tai Afrikan alueelta.
- Vanhemman kuolema oli huomattavasti yleisempää perheissä, joissa toinen vanhempi on syntynyt Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueella.

Tässä luvussa tarkastelemme vuonna 1997 Suomessa syntyneiden lasten perhetaustaa ja erityisesti perheitä kuormittavia tekijöitä. Tutkimme, miten perheiden tilanteet eroavat toisistaan vanhempien syntymävaltioiden mukaisissa ryhmissä (molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa, toinen vanhemmista syntynyt ulkomailla ja molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla). Vertailemme perhetilanteita myös maaryhmittäin vanhempien syntymävaltion mukaan silloin, kun se on mahdollista. Tässä luvussa termillä perhe viitataan pelkästään lapseen ja hänen biologisiin vanhempiinsa. Määritelmä on siis kapea, ja sen ulkopuolelle jää suuri määrä erilaisia perhemuodostelmia ja sosiaalisia suhteita, joita ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista huomioida. Tarkastelu ei myöskään koske lapsia, jotka ovat asuneet ulkomailla seuranta-aikana, sillä heidät on rajattu pois tutkimusaineistosta.

Perhetaustan on useissa tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä esimerkiksi lasten vaikeuksiin koulunkäynnissä ja työllistymisessä, mielenterveyden haasteisiin ja riskiin tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle (Haapakorva ym. 2017; Paananen & Gissler 2014). Keskeisiä perhetaustaan liittyviä kuormitustekijöitä ovat vanhempien pitkittynyt työttömyys, matala koulutustaso ja näihin yhdistyvät taloudelliset vaikeudet, yksinhuoltajuus sekä vanhempien mielenterveysongelmat tai muut vakavat sairaudet (Ristikari ym. 2018). Erityisiä haasteita aiheuttaa erilaisten kuormittavien tekijöiden kasautuminen (Vauhkonen ym. 2017; Kallio ym. 2016).

Vähäinen koulutus ja erityisesti jääminen vaille toisen asteen tutkintoa ovat nuorilla yhteydessä työttömyyteen, toimeentulotuen käyttöön ja mielenterveysongelmiin. Vanhempien koulutustasolla puolestaan on yhteys lasten koulutukseen. Vähän koulutettujen vanhempien lasten koulumenestys jää muita lapsia heikommaksi, ja he jäävät muita useammin pelkän perusasteen koulutuksen varaan. (Kallio, Kauppinen & Ero-la 2016.) Perhetausta on yhteydessä lasten koulutusvalintoihin, ja tämä yhteys on viime aikoina voimistunut (Härkönen & Sirniö 2020). Vanhempien matala sosioekonominen asema on lisäksi yhteydessä lasten jäämiseen työn ja koulutuksen ulkopuolelle aikuisuudessa (Pitkänen ym. 2019).

Vanhempien toimeentulotuen asiakkuuden on havaittu olevan yhteydessä lasten toimeentulovaikeuksiin ja toimeentulotuen asiakkuuteen. Samalla vanhempien toimeentuloasiakkuus on yhteydessä siihen, että lapset jäävät pelkän perusasteen koulutuksen varaan. (Kallio ym. 2016.) Toimeentulotuen asiakkaista on myös havaittu, että taloudellisten ongelmien lisäksi heillä on monia muita tuen tarpeita ja kasautuvaa huono-osaisuutta.

Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset ovat näiden tekijöiden osalta usein haavoittuvassa asemassa, mutta monessa ryhmässä on myös vahvuustekijöitä. FinMonik-haastattelututkimuksen mukaan maahanmuuttajien koulutustaso on kokonaisuudessaan melko korkea. Korkeakoulutettuja on erityisesti EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka -ryhmässä. Toisaalta Lähi-itä ja Afrikka -ryhmässä naisista pelkän perusasteen varassa oli 30 prosenttia, kun koko väestössä vastaava luku oli 16 prosenttia. Koulutuksesta huolimatta ulkomaalaistaustaisen väestön työttömyys on suurempaa. (Kuusio ym. 2020.) Tällä on vaikutuksensa myös perheiden tuloihin. 2010-luvun alussa on arvioitu, että tilastoissa muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiksi kirjatuihin lapsista 60 prosenttia kuuluisi kahden alemman tuloluokan perheisiin (Malin ym. 2011). Lisäksi on havaittu, että esimerkiksi masennuslääkkeiden käyttö on yleisempää Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneiden aikuisten keskuudessa (Bosqui ym. 2019).

Tässä luvussa tarkastelemme ensin perheen kokoonpanoa ja perheen erossaoloa (jommankumman vanhemman asuminen ulkomailla ja vanhempien asuminen samassa taloudessa), jonka jälkeen tarkastelemme avioeroja, kuolemaa sekä psykiatrisen erikoissairaanhoidon käyttöä. Viimeisenä käsittelemme vanhempien koulutustasoa (koulutusrekisteriin merkitty korkein koulutus), ansiotuloja seuranta-aikana (1997–2015) ja toimeentulotuen asiakkuutta.

4.1 Perheen yhdessä asuminen

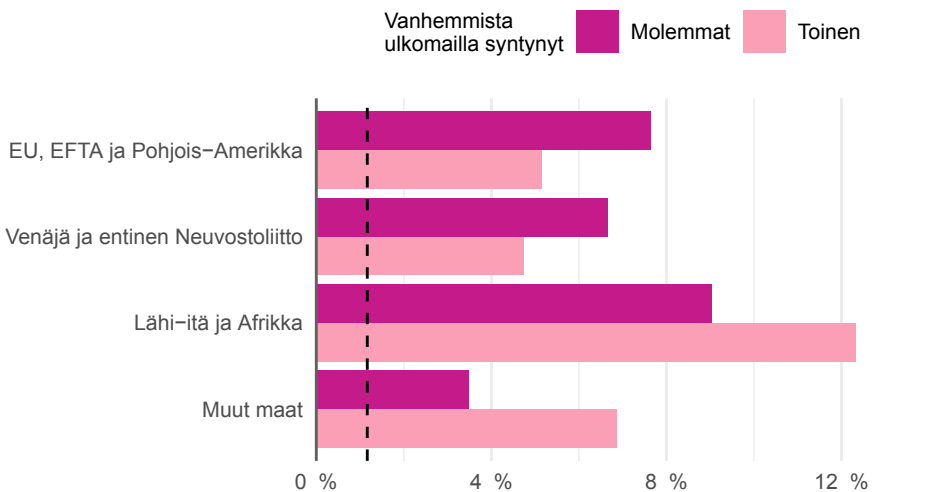
Niillä kohorttiin kuuluvilla lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, 7,0 prosentilla vähintään toinen vanhemmista oli asunut seurannan aikana ulkomailla (kuvio 4.1). Lapsista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, 6,5 prosentilla ainakin toinen vanhemmista oli asunut ulkomailla seurannan aikana. Vertailuryhmään kuuluvista lapsista vain 1,2 prosentilla vähintään toinen vanhemmista on asunut ulkomailla seurantajakson aikana.

Kuvio 4.1. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on asunut ulkomailla seuranta-aikana (1997–2015), vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuviossa 4.2 tarkastellaan vanhempien ulkomailla asumista vanhempien syntymävaltion mukaan. Ensin tarkastellaan perheitä, jossa kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla. Tavallisinta vanhemman asuminen ulkomailla oli perheissä, joissa kumpikin vanhempi on syntynyt Lähi-idässä ja Afrikassa. Näistä perheistä 9,1 prosentissa ainakin toinen vanhemmista oli asunut ulkomailla seurannan aikana. EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka -ryhmän lapsista 7,6 prosenttia vanhemmat olivat asuneet ulkomailla ja Venäjä ja entinen Neuvostoliitto -ryhmän lapsista 6,7 prosenttia.

Perheissä, joissa vain toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, luvut ovat samaa kokoluokkaa. Tavallisinta ulkomailla asuminen oli Lähi-idässä ja Afrikassa syntyneillä vanhemmilla: lapsista 12,3 prosenttia vanhemmat olivat asuneet seurannan aikana ulkomailla. Osuus on suurempi kuin perheissä, joissa molemmat vanhemmat olivat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Jos lasten toinen vanhempi on syntynyt EU- ja EFTA-maissa tai Pohjois-Amerikassa, lapsista 5,2 prosenttia vanhemmat olivat asuneet

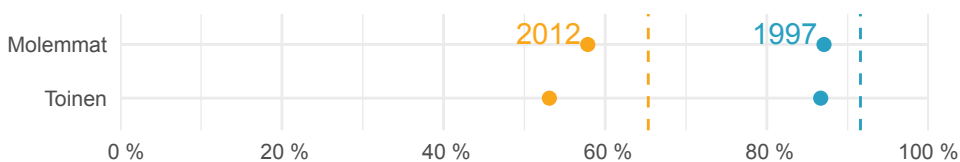

Kuvio 4.2. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on asunut ulkomailla seuranta-aikana (1997–2015), vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

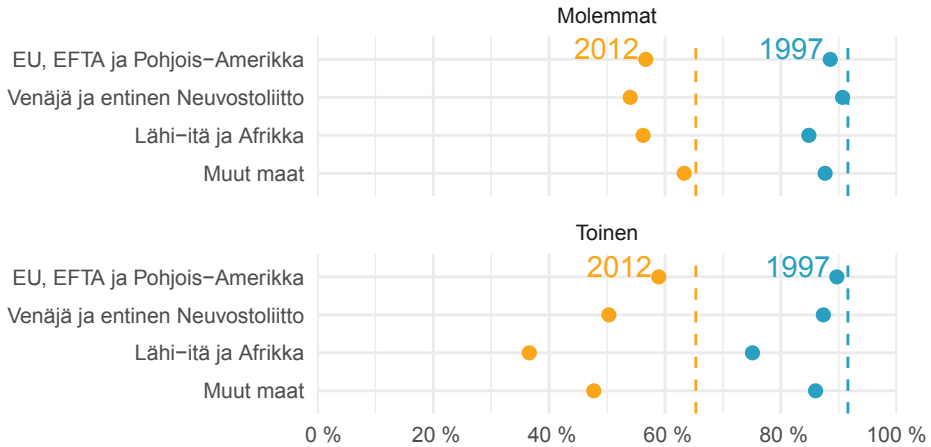
ulkomailla seuranta aikana. Venäjällä tai entisen Neuvostoliiton alueella syntyneistä vanhemmista 4,8 prosenttia oli asunut ulkomailla. Osuudet olivat pienemmät kuin perheissä, joissa molemmat vanhemmat olivat näiltä alueilta.

Tarkastelimme myös vuonna 1997 syntyneiden ja heidän vanhempiansa asumista samassa osoitteessa kahdessa aikapisteessä: kohorttilaisen syntymävuoden lopussa sekä vuoden 2012 lopussa. Kuvio 4.3 kuvaa kohorttilaisen ja hänen vanhempiansa yhdessä asumista vanhempien syntymävaltion mukaan. Kuviossa on hyvä huomata myös se, että itse raportissa poistetaan ne kohorttilaiset, jotka ovat asuneet ulkomailla. Raportissa ei kuitenkaan poisteta niitä kohorttilaisia, joiden vanhemmat ovat asuneet ulkomailla. Mikäli kohorttilainen on asunut Suomessa ja vanhempi ulkomailla, he asuvat luonnollisesti eri osoitteissa. Kuvio osoittaa, että tavallisinta perheenjäsenen yhdessä asuminen oli kohorttilaisen syntymävuonna, jolloin vertailuryhmän jäsenistä 91,6 prosenttia, toinen vanhemmista syntynyt ulkomailla -ryhmästä 86,7 prosenttia ja molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla -ryhmästä 87,1 prosenttia asui vanhempiensa kanssa samassa osoitteessa. Vuonna 2012 vertailuryhmän lapsista 65,3 prosenttia, toinen vanhemmista syntynyt ulkomailla -ryhmästä 53,1 prosenttia ja molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla -ryhmästä 57,9 prosenttia asui samassa osoitteessa molempien vanhempiansa kanssa.

Tarkastelimme kohorttilaisen ja hänen vanhempiansa yhdessä asumista vanhempien syntymävaltion mukaan ja havaitsimme eroja ryhmien välillä (kuvio 4.4). Tavallisinta perheenjäsenen asumisen samassa osoitteessa lasten syntymävuoden lopussa oli niillä, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet EU- ja EFTA-maissa tai Pohjois-Amerikassa. Samassa osoitteessa asuminen oli lähes yhtä yleistä kuin verrokkiryhmän jäsenillä (91,6 %). Tarkastelujakson lopussa vuonna 2012 harvimmassa samassa osoitteessa vanhempiansa kanssa asuivat ne kohorttilaiset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa (36,6 %).

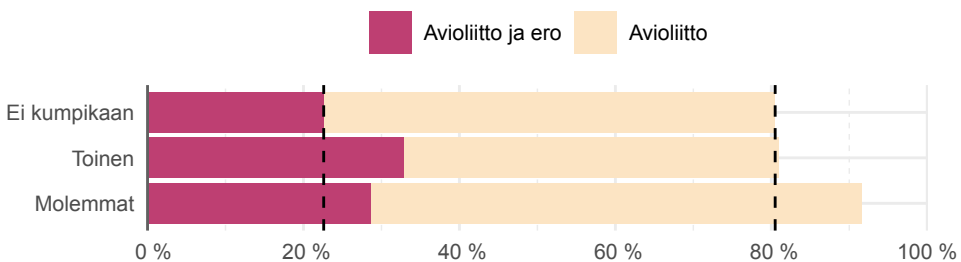
Kuvio 4.3. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, jotka asuivat samassa osoitteessa vanhempiansa kanssa, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 4.4. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, jotka asuvat samassa osoitteessa vanhempiensa kanssa, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

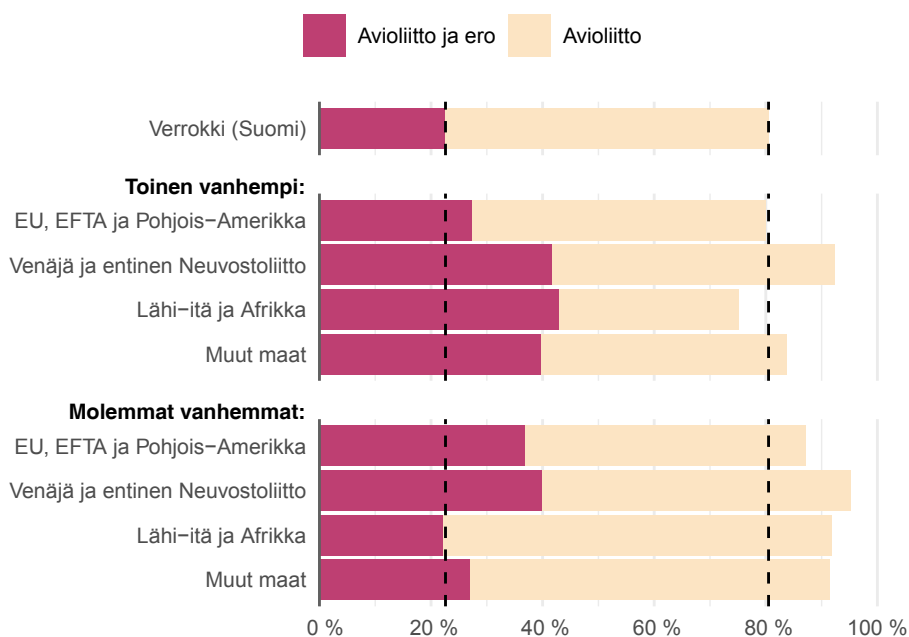
4.2 Vanhempien avioerot, kuolema ja psykiatriset diagnoosit

Tarkastelimme myös syntymäkohortin vanhempien avioeroja ulkomailla syntymisen mukaan (kuvio 4.5). Tulokset osoittavat, että ulkomailla syntyneet vanhemmat olivat solmineet avioliittoja useammin kuin verrokkiryhmä tai sellaiset vanhemmat, joista vain toinen on syntynyt ulkomailla. Avioerot olivat puolestaan yleisimpiä silloin, kun toinen on syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa.

Kuvio 4.5. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmat ovat olleet avioliitossa tai eronneet avioliitosta seuranta-aikana (1997–2015), vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

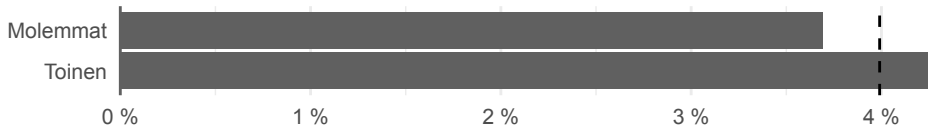
Avioerojen maaryhmittäisessä tarkastelussa havaitsimme joitain eroja ryhmien välillä (kuvio 4.6). Tavallisimpia avioerot olivat silloin, kun lasten vanhemmista toinen on syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa tai muut maat -ryhmän alueella. Avioerot olivat yleisiä lisäksi ryhmässä, jossa molempien tai toisen vanhemman syntymävaltio oli Venäjä tai entinen Neuvostoliitto. Harvinaisimpia avioerot olivat vanhemmilla, jotka olivat molemmat syntyneet Suomessa tai Lähi-idän ja Afrikan maissa. Keskimääräiset erot ryhmien välillä olivat melko pienet.

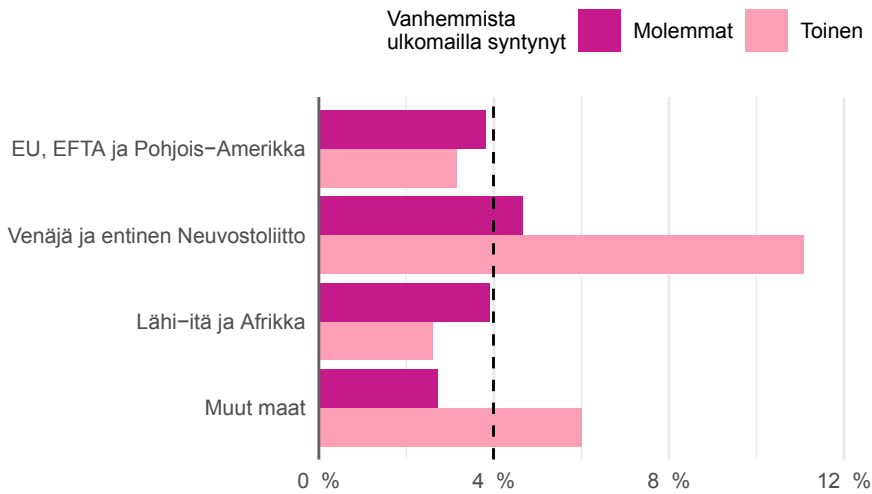
Kuvio 4.6. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmat ovat olleet avioliitossa tai eronneet avioliitosta seuranta-aikana (1997–2015), vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista 4,0 prosenttia oli kohdannut vanhempansa kuoleman ennen 18. ikävuottaan ja toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä 4,3 prosenttia (kuvio 4.7). Ulkomaalaistaustaisten vanhempien ryhmässä vanhemman kuoleman oli kokenut 3,7 prosenttia lapsista. Erot ryhmien välillä olivat siis pieniä.

Tarkasteltaessa vanhempien kuolemien yleisyyttä maaryhmittäin havaitsimme merkittäviä eroja ryhmien välillä (kuvio 4.8). Yleisintä vanhemman kuolema oli niillä lapsilla, joiden toinen vanhempi on syntynyt Venäjällä ja entisen Neuvostoliiton alueella. Näistä lapsista suurehko osuus eli 11,1 prosenttia oli kokenut vanhemman kuoleman. Myös niillä lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueelta, vanhemman kuolema oli yleisempää (4,7 %) kuin verokki-ryhmässä (4,0 %).

Kuvio 4.7. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, jotka ovat kokeneet vanhemmat kuoleman, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 4.8. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, jotka ovat kokeneet vanhemmat kuoleman, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

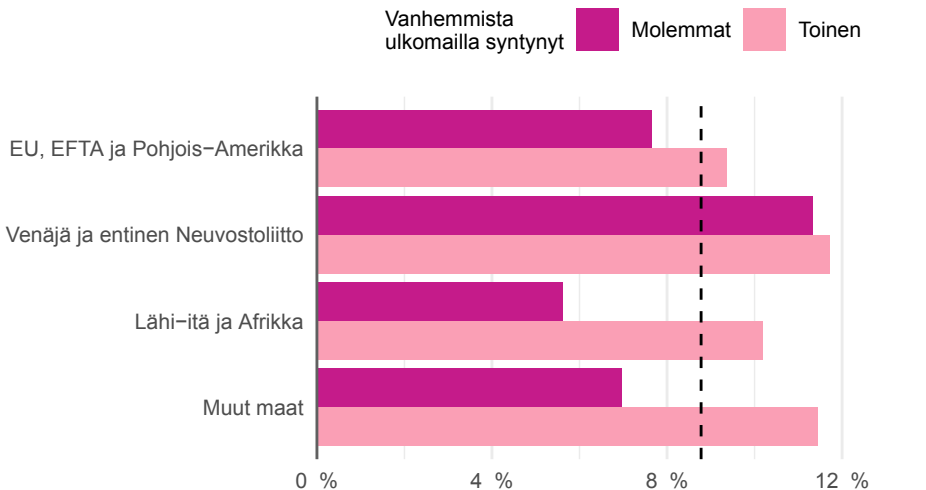
Kuvio 4.9. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on ollut psykiatrisessa osastohoidossa, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Tutkimme myös vanhempien erikoissairaanhoidon osastokäynnejä, joissa vanhemmalle on asetettu mielenterveyden häiriön diagnoosi (ICD-10, F-luokka, pois lukiendiagnosiryhmät F00–F09 ja F70–F79). Käynnit on laskettu lapsen syntymän ja 18-vuotispäivän väliseltä ajalta. Kuviosta 4.9 huomataan, että 8,8 prosentilla verrokkiryhmän lapsista vanhempi on saanut osastohoitoa F-diagnosilla, kun taas kahden ulkomaalaistaustaisen vanhemman lapsista näin on 7,2 prosentilla. Eniten osastokäynnejä, joissa on asetettu F-diagnoosi, on ollut silloin, kun lapsen vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla (10,0 %).

Tarkasteltaessa psykiatrisia osastokäynnejä maaryhmien mukaan (kuvio 4.10) havaitsimme, että verrokkiryhmää yleisempiä käynnit olivat kaikissa ryhmissä, joissa toinen vanhempi on ulkomaalaistaustainen. Lisäksi osastokäynnit olivat yleisempiä perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueelta. Muissa kahden ulkomailla syntyneen vanhemman perheissä psykiatrisen osastohoito on puolestaan harvinaisempaa kuin verrokkiryhmässä.

4.3 Vanhempien sosioekonominen asema ja toimeentulovaikkeudet

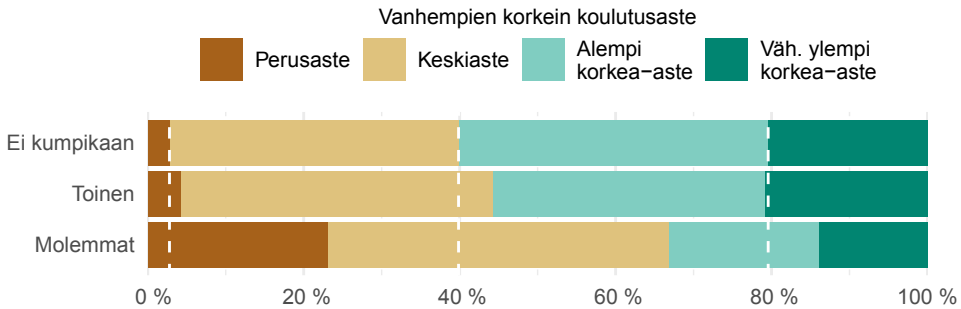
Kuviossa 4.11 on esitetty vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien korkeimmat koulutustasot heidän syntymävaltionsa mukaan. Tuloksia tulkittaessa on tärkeä huomata, että kaikki ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät tule suomalaisten rekisteriviranomaisten tietoon, joten ne eivät ole raportoituina näissä tuloksissa. Rekisteritiedot voivat poiketa myös FinMonik-tutkimuksesta, jossa tietoja kysyttiin haastattelussa

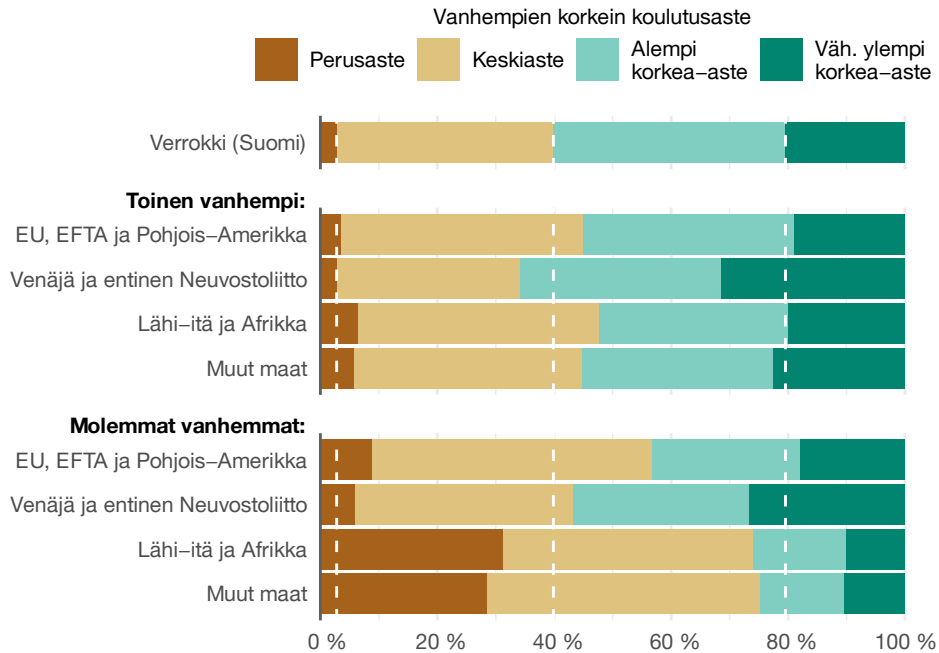
Kuvio 4.10. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on ollut psykiatrisessa osastohoidossa, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneitä lapsia.

vastaajilta suoraan (Kuusio ym. 2020). Kuvion tulosten oikeellisuuteen ja erityisesti ulkomailta syntyneiden ja seuranta-aikana ulkomailta asuneiden vanhempien tietoihin liittyy siis epävarmuutta.

Kuviosta 4.11 havaitsemme, että vanhempien koulutustason jakaumat ovat vertailuryhmässä ja toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä hyvin samankaltaisia. Sen sijaan ryhmässä, jossa molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaistaustaisia, vanhemmista 23,1 prosenttia on suorittanut vain perusasteen tutkinnon.

Kuvio 4.11. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien korkein koulutusaste vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailta syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

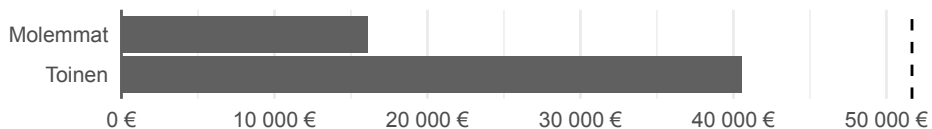

Kuvio 4.12. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien koulutusaste vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailta syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

Kuviossa 4.12 on esitetty syntymäkohortin vanhempien korkeimmat koulutus- tasot vanhempien syntymävaltion mukaan. Perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, korkeimmin koulutettuja olivat EU- ja EFTA-maiden ja Pohjois-Amerikan sekä Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueilla syntyneet vanhemmat. Matalammin koulutettuja olivat puolestaan Lähi-idässä ja Afrikassa sekä muissa maissa syntyneet vanhemmat. Toisaalta tarkemmissa tarkasteluissa havaittiin, että juuri tässä ryhmässä puuttuvien tietojen osuus oli suuri ja noin kolmasosalla äideistä ei ollut rekisterissä koulutustietoja. Perheet, joissa toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, poikkeavat kahden ulkomailla syntyneen vanhemman perheistä, sillä tutkintojakaumat ovat vertailuryhmään nähden melko samankaltaisia.

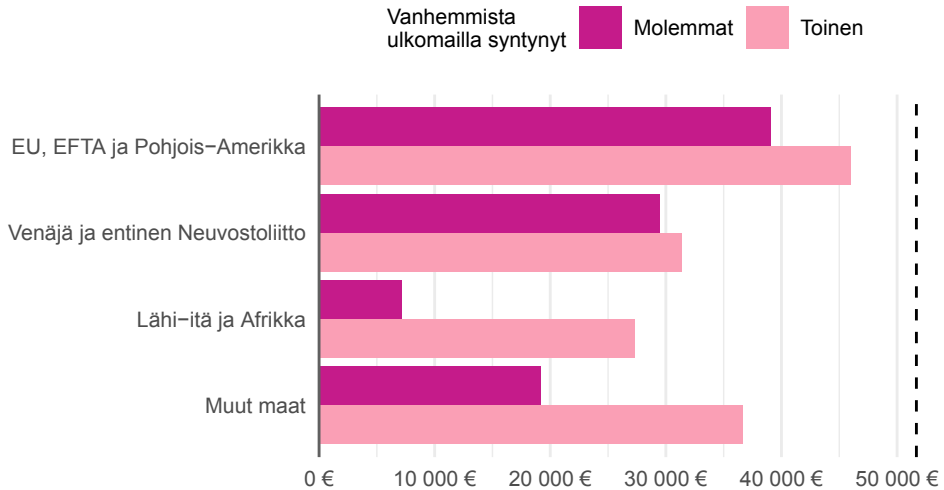
Tarkastelimme myös syntymäkohortin vanhempien ansiotuloja seuranta-ajalla laskemalla yhteen seurantajakson tulot (1997–2015) ja niistä mediaanit eli tulojakauksen keskimäisen arvon. Huomioimme työeläkelakien alaisen työ eli pelkästään ansiotulot. Kuviossa 4.13 on esitetty koko seuranta-ajan mediaanitulo jaettuna tarkasteluvuosien määrällä (19), jotta saadaan summa, jonka mediaanituloinen perhe on tienannut keskimäärin vuodessa. Tulot on laskettu vuoden 2016 euroissa. Tulosta tulkittaessa on syytä huomata, että joissakin ryhmissä vanhemmat ovat voineet olla seurantajaksoilla ulkomailla, eikä ulkomailla ansaittuja tuloja ole huomioitu tutkimuksemme.

Kuviossa 4.13 katkonainen pystyviiva esittää verrokkiryhmän vanhempien mediaaniansiotuloja; ne olivat suuruudeltaan 51 672 euroa. Perheissä, joissa kumpikin vanhemmista on syntynyt ulkomailla, mediaanitulot olivat 16 131 euroa. Toinen vanhemmista syntynyt ulkomailla -ryhmässä mediaanitulot olivat 40 534 euroa. Vanhempien mediaanituloissa on siis ollut erittäin merkittäviä eroja, ja ryhmä, jossa kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, erottuu erityisen haavoittuvana. Perheiden taloudelliset resurssit ovat huomattavasti niukemmat. On kuitenkin hyvä muistaa, että maahan muuttaneiden työllistyminen kestää pitkään ja on yhteydessä maassaoloaikaan (Nieminen ym. 2015). Näin on mahdollista, että ulkomaalaistaustaisten vuositulot kasvavat suhteellisesti enemmän kuin suomalaissyntyisillä vanhemmilla, jolloin mediaanitulojen tarkastelu ei välttämättä anna oikeaa kuvaa seurantajakson lopun tuloista. Silti tuloerot ovat huomattavat.

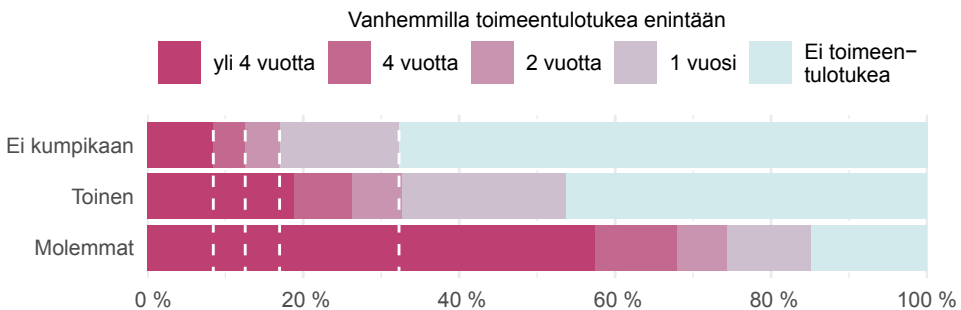

Kuvio 4.13. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien yhteenlaskettujen ansiotulojen mediaani vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien ansiotuloja.

Kuviossa 4.14 on esitetty vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien mediaanitulot seurantajaksolta maaryhmittäin (laskettu kuten kuviossa 4.13). Verrokkiryhmän vanhempien mediaanitulot on esitetty katkonaisella pystyviivalla (51 672 euroa). Mediaaniansiotulot ovat olleet korkeimmat niissä perheissä, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat EU- ja Efta-maista tai Pohjois-Amerikasta. Pienituloisimmissa perheissä ovat kasvaneet lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat Lähi-idän tai Afrikan alueelta. Vanhempien tuloissa näkyy siis esimerkiksi Suomeen tulon syy, joka jälkimmäisessä ryhmässä on ollut usein pakkomuutto.

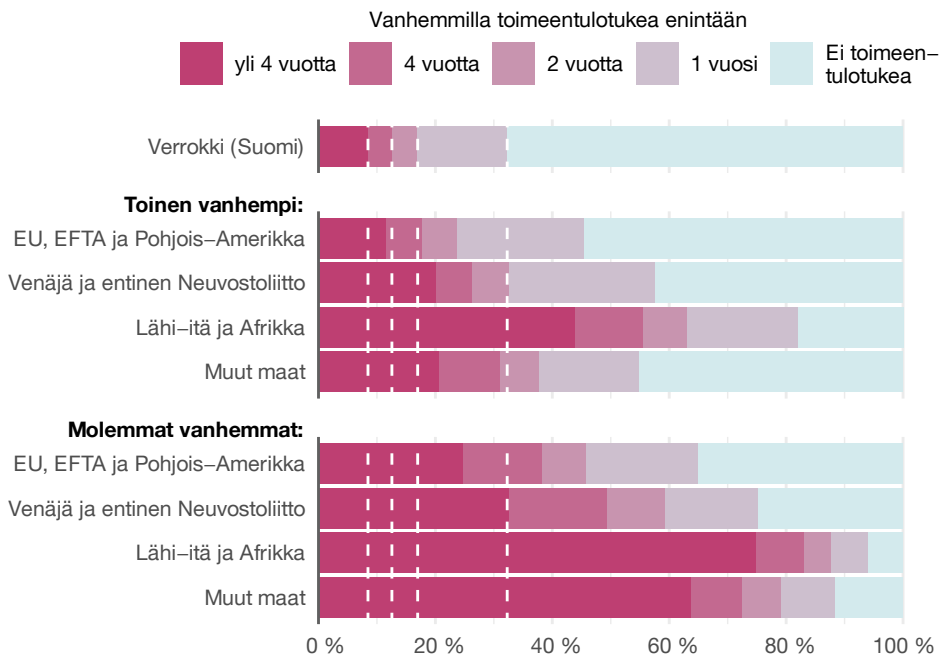
Kuvio 4.14. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien yhteenlaskettujen ansiotulojen mediaani vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien ansiotuloja.

Kuvio 4.15. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien toimeentulotuen kesto vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Kuviossa 4.15 on esitetty vuonna 1997 syntyneiden vanhemmille myönnetyn toimeentulotuen kesto vanhempien syntymävaltion mukaan. Toimeentulotuen kesto tarkastellaan vanhempien asuntokuntiin myönnettyjen toimeentulotukikuukausien määrän perusteella. Väestötietojärjestelmässä henkilöllä voi olla vain yksi asuinpaikka, mutta erotilanteissa asuinjärjestelyt voivat olla moninaisia. Silti toimeentulotuen selvittelyssä tarkastellaan molempien vanhempien asuntokuntia, vaikka tiedettäisiin, että kyseessä on eroperhe. Tällöin ei voida varmasti sanoa, että toimeentulotuki on kohdistunut suoraan kohorttilaisen pääasialliseen asuinkuntaan.

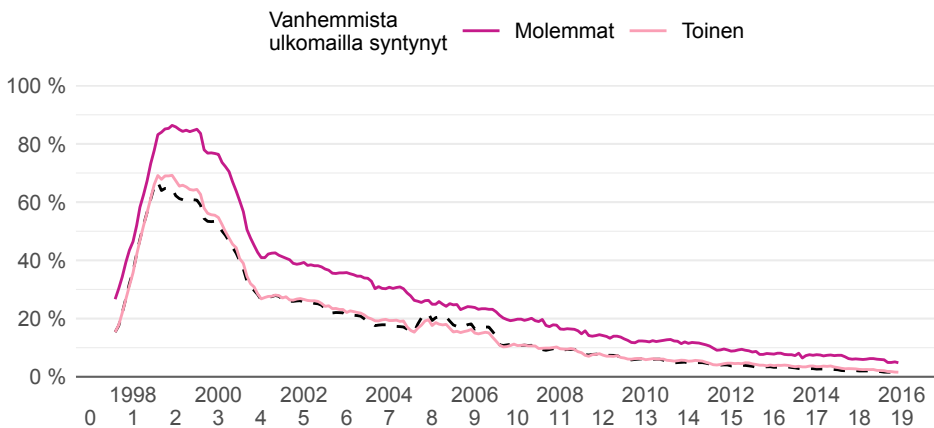
Kuviosta nähdään, että toimeentulotukijaksot olivat yleisimpiä sellaisilla lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Heidän perheistään toimeentulotukea oli saanut vähintään yhden vuoden ajan 85,0 prosenttia. Erityisesti yli neljän vuoden jaksot olivat tavallisimpia tässä ulkomaalaistaustaisten vanhempien ryhmässä (57,3) prosenttia, mikä on yhteydessä myös edellä raportoituihin mataliin ansiotuloihin. Toimeentulotuen saaminen on kaiken kaikkiaan verrattain yleistä (vrt. Ristikari ym. 2018, 25), ja myös verrokkiryhmässä toimeentulotukea oli saanut 32,3 prosenttia perheistä. Näistä yli neljä vuotta toimeentulotukea saaneiden osuus oli 8,5 prosenttia.

Kuvio 4.16. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhempien toimeentulotuen kesto vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

Kuviossa 4.16 toimeentulotukiasiakkuutta tarkastellaan vanhempien lähtömaan mukaan. Kuten edellä jo kävi ilmi, toimeentulotukiasiakkuus on melko yleistä kaikissa ryhmissä, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Toimeentulotukea vähintään vuoden ajan sai EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka -ryhmästä 65,0 prosenttia sekä Venäjä ja entinen Neuvostoliitto -ryhmästä 75,3 prosenttia. Lähi-itä ja Afrikka -ryhmästä 94,1 prosenttia oli saanut toimeentulotukea vähintään vuoden. Ryhmien välillä oli erityisen paljon eroja pitkittyneessä (yli neljä vuotta kestäneessä) toimeentulotuen asiakkuudessa. Tavallisinta pitkittynyt toimeentulotukiasiakkuus oli Lähi-idässä ja Afrikan maissa syntyneillä sekä muut maat -ryhmään kuuluvilla vanhemmilla, ja pitkittynyt asiakkuus painottui erityisesti kahden ulkomaalaistaustaisen vanhemman perheisiin.

Tarkastelimme myös vanhemmille myönnettyä kotihoidontukea. Havaitsimme, että kotihoidontuen saaminen oli yleisintä perheissä, joissa molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla (kuvio 4.17). Lisäksi kävi ilmi, että tässä ryhmässä kotihoidontuen saaminen oli pitkäkestoisempaa. Maaryhmittäisessä tarkastelussa pisimpään kotihoidon tukea saatiin ryhmässä Lähi-itä ja Afrikka, jossa myös perhekoko on suurin (ei raportoitu kuviossa).

Kuvio 4.17. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten vanhemmille myönnetty kotihoidontuki vanhempien syntymävaltion mukaan. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

5 Koulutus

- Lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, oli keskimäärin matalampi peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo kuin lapsilla, joiden vanhemmista molemmat tai toinen ovat syntyneet Suomessa.
- Vanhempien toimeentulotuen asiakkuus on selvästi yhteydessä lasten oppimistuloksiin kaikilla lapsilla riippumatta vanhempien syntymävaltiosta.
- Hakeutumisessa toisen asteen koulutukseen ei havaittu merkittäviä eroja.

Tarkastelemme tässä luvussa rekisteriaineiston pohjalta vuonna 1997 Suomessa syntyneiden koulutuspolkuja. Keskitymme ensisijaisesti kahteen teemaan, joita on pidetty koulutuksellisen tasa-arvon kannalta keskeisinä (ks. esim. Kiilakoski ym. 2020). Tutkimme ensimmäiseksi peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvoa. Suomessa peruskoulun tavoitteena on edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa ja poistaa mahdollisimman pitkälle oppilaiden taustoista johtuvia eroja oppimispoluissa. Peruskoulun päättöarviointi tehdään kansallisesti vertailtavissa olevalla tavalla. Tutkimalla oppilaiden taustojen vaikutusta päättöarviointiin saadaan tietoa koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta. Toinen koulutuksellisen tasa-arvon kannalta keskeinen seikka on oppilaiden hakeutuminen toisen asteen koulutukseen. Koulutuspolut ohjaavat tulevaa työuraa ja käytettävissä olevia tuloja. Siksi sen tutkiminen kertoo vanhempien ja lasten yhteiskunnallisen aseman välisestä yhteydestä.

Kun tutkitaan vuonna 1997 Suomessa syntyneitä lapsia, joiden oppivelvollisuus on päättynyt vuonna 2013, keskeisiä verrokkitutkimuksia ovat vuoden 2012 PISA-tutkimukset. Näissä tutkimuksissa kohdejoukkoa on kuvattu eri käsitteillä kuin tässä tutkimuksessa. Niissä on osoitettu, että maahanmuuttajataustaiset nuoret menestyvät muita nuoria heikommin. Erityisesti ensimmäisen polven maahanmuuttajien on osoitettu saavuttavan toisen polven maahanmuuttajia heikomman osaamisen. (Harju-Luukkainen ym. 2014; Kirjavainen & Pulkkinen 2017.) Omat tuloksemme vahvistavat näitä tutkimuksia. Tuloksemme osoittavat, että erityisesti päättöarvioinnissa ne nuoret, joiden vanhemmista kumpikin on syntynyt muualla kuin Suomessa, saavat muita matalampia arvosanoja lukuaineissa peruskoulun päättötodistuksen keskiarvolla mitattuna. Kuva kuitenkin muuttuu, kun tarkasteluun otetaan toimeentulotuen merkitys. Toimeentulotukea saaneissa perheissä vertailuryhmä itse asiassa saa matalampia keskiarvoja lukuaineissa, kuin ne nuoret, joiden jompikumpi tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Havainto siitä, että oppimistulosten väliset erot

vaikuttavat olevan huomattavasti vähäisempiä, jos vanhempien taustatekijät otetaan huomioon, on esitetty myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Kilpi-Jakonen 2012, Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015).

Koulutusluvun tulokset perustuvat toisen asteen yhteishakutietoihin, joita ei ole saatavilla nuorista, jotka eivät ole osallistuneet yhteishakuun. Yhteishakurekisterissä on tietoja 55 183 nuoresta. Heistä 884:llä kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailta. Prosenttiosuutena tämä on 1,6 prosenttia kaikista niistä ikäluokan nuorista, joiden yhteishakurekisteritieto on saatavilla. 2 775 nuoren toinen vanhempi on syntynyt ulkomailta. Heidän prosenttiosuutensa kaikista nuorista, joiden yhteishakutieto on saatavilla, on 5,0 prosenttia.

5.1 Lukuaineiden keskiarvo

Tarkastelimme peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvoa. Päättöarviointi suoritetaan peruskoulun päättyessä yhdeksännen luokan jälkeen. Kaikki perusopetuksensa yhdeksän vuoden aikana suorittaneet vuonna 1997 syntyneet kävivät peruskoulun vuonna 2004 annettujen valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Heidän oppivelvollisuutensa alkoi vuonna 2004. Valtaosa ikäluokasta suoritti oppivelvollisuutensa loppuun vuonna 2013. Tuolloin voimassa olleen opetussuunnitelman mukaan peruskoulun päättöarvioinnin tehtävä oli ”määrittellä, miten hyvin oppilas on opiskelun päättyessä saavuttanut perusopetuksen oppimäärän tavoitteet eri oppiaineissa” (Opetushallitus 2004, 266). Päättöarvioinnin tulee olla valtakunnallisesti vertailukelpoista, ja sen tulee kohdella oppilaita tasaveroisesti. Päättöarviointia edeltävässä arvioinnissa noudatetaan eri periaatteita, ja siinä pyritään huomiomaan oppilaan yksilölliset piirteet.

Vaikka aiempi kohorttitutkimus on osoittanut, että päättöarvioinnissa on maakuntakohtaista vaihtelua (Ristikari ym. 2018, 97), tarjoaa päättöarviointi parhaan vertailupohjan arvioida sitä, miten koulutuksen tasa-arvopyrkimykset toteutuvat. Päättöarviointia ohjeistetaan kansainvälisesti vertaillen varsin vähän. Perusopetuksessa on valtakunnallisesti annettu kriteerit arvosanalle kahdeksan. Muuten arvioinnin toteuttaminen on jätetty paikalliselle tasolle, suomalaisten opettajien ammattitaidon varaan. Peruskoulun päättöarviointi on nuorten elämässä merkityksellinen sen vuoksi, että päättötodistusta käytetään yhteishaussa ja korkeampi päättötodistuksen keskiarvo avaa enemmän mahdollisuuksia päästä niin haluttuun oppilaitokseen kuin esimerkiksi ammatillisen koulutuksen koulutusaloille.

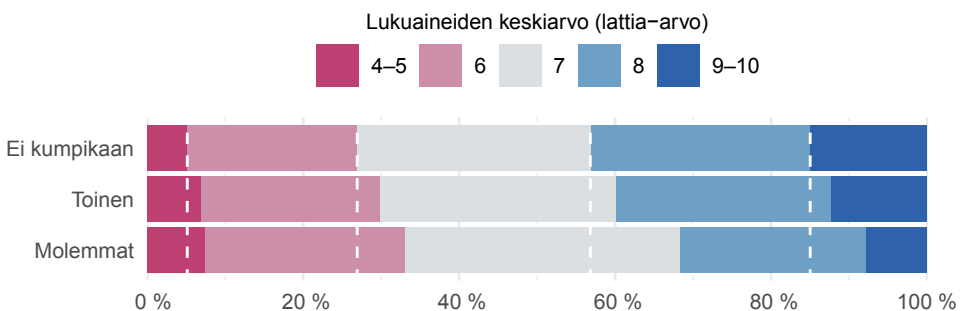
Tarkastelemme lukuaineiden keskiarvoa vanhempien syntymäpaikan, sukupuolen sekä maaryhmäluokittelun mukaan. Keskittymistä lukuaineiden keskiarvoon voi perustella sillä, että lukuaineet ovat perinteisesti arvostettuja, akateemisiin perinteisiin nojaavia oppialoja. Lisäksi tiedetään, että lukuaineiden keskiarvo erottelee kaikkien aineiden keskiarvoa enemmän erilaisia taustatekijöitä. Esimerkiksi äidin koulustaustan on havaittu olevan yhteydessä lukuaineiden keskiarvoon, mutta vähemmässä

määrin taitoaineiden arvosanoihin (Kupiainen 2019). Vertailuryhmänä kaikissa aihealueissa ovat ne nuoret, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa.

Lapset, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt Suomessa, saivat korkeampia keskiarvoja (kuvio 5.1). Heistä 15,0 prosenttia sai arvosanojen 9 ja 10 väliin sijoittuvan keskiarvon. Yhteensä 43,2 prosenttia sai yli kahdeksan keskiarvon lukuaineissa, ja 27,0 prosenttia sai alle seitsemän keskiarvon. Lapsista, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, yli yhdeksän keskiarvoja lukuaineissa sai 12,3 prosenttia ja yli kahdeksan keskiarvoja 39,9 prosenttia. Yhteensä 29,8 prosenttia sai alle seitsemän keskiarvon lukuaineissa. Matalimpia keskiarvoja saivat ne lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Heistä yli yhdeksän keskiarvoja sai 7,9 prosenttia, mikä on merkittävästi vähemmän verrattuna niihin lapsiin, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Yli kahdeksan keskiarvoja sai yhteensä 31,8 prosenttia ja alle seitsemän keskiarvon 33,0 prosenttia.

Tulosten perusteella voi todeta eron niiden lasten välillä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, ja niiden, joiden toinen vanhempi on syntynyt muualla kuin Suomessa, olevan verrattain vähäisiä. Sen sijaan erot niihin lapsiin, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa, ovat verrattain isoja. Koska peruskoulun tehtävänä on lain ja arvopohjansa mukaan tuottaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja tarjota yhtäläiset mahdollisuudet taustoista riippumatta, on taustoista johtuvien erojen tulkittu ilmentävän koulutuksen epätasa-arvoisuutta (Kiilakoski ym. 2020). Vanhempien syntymävaltion yhteys tähän on ilmeinen.

Sukupuolten väliset erot ovat olleet peruskoulussa pitkäikäisiä. Aiemmat vuonna 1987 syntyneitä (Ristikari ym. 2016) ja vuonna 1997 syntyneitä (Ristikari ym. 2018) koskeneet tutkimukset ovat osoittaneet tyttöjen menestyvän poikia merkittävästi paremmin. Lukuaineiden välisen keskiarvon ero on ollut noin 0,5:n tai 0,6:n luokkaa. Jo tätä aiemmin 1980-luvulla peruskoulua koskevat tulokset osoittivat eron tyttöjen ja poikien välillä olevan juuri tässä suuruusluokassa (Riala 2013).

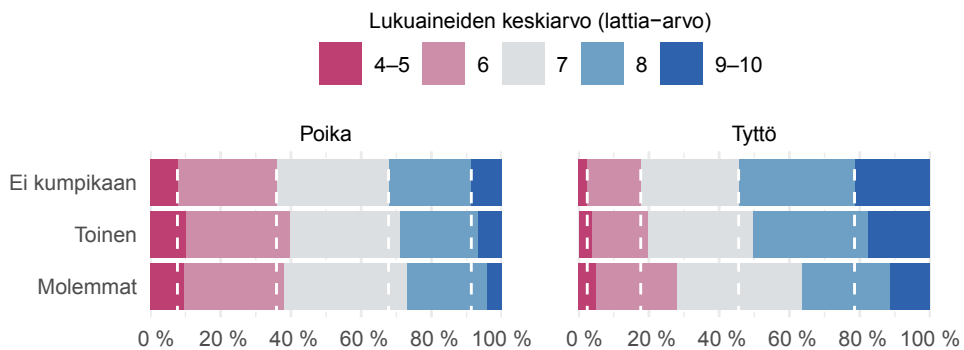

Kuvio 5.1. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten lukuaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Vanhempien syntymävaltio oli molemmilla sukupuolilla yhteydessä päättöarvioinnin lukuaineiden keskiarvoon (kuvio 5.2). Tyttöillä erot olivat kuitenkin poikia dramaattisempia. Vanhempien syntymävaltiosta riippumatta tytöt menestyivät poikia paremmin kaikissa tarkastelemissamme ryhmissä.

Niistä tytöistä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa, 21,5 prosenttia sai yli yhdeksän keskiarvoa. Yli kahdeksan keskiarvoa sai yli puolet tytöistä, yhteensä 54,5 prosenttia, ja alle seitsemän keskiarvoa sai 17,7 prosenttia. Niistä tytöistä, joiden toinen vanhempi on syntynyt muualla kuin Suomessa, yli yhdeksän keskiarvoa sai 17,7 prosenttia ja yli kahdeksan keskiarvoa 50,6 prosenttia. Alle seitsemän keskiarvoa sai 19,8 prosenttia tytöistä. Keskiarvojen väliset erot eivät ole järin merkittäviä verrattaessa niitä lapsia, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt Suomessa, niihin lapsiin, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla. Sen sijaan ero niihin tyttöihin, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, on suuri. Vain 11,6 prosenttia tytöistä, joiden vanhemmat ovat ulkomaalaistaustaisia, sai yli yhdeksän keskiarvoa. Yli kahdeksan keskiarvoa sai 36,7 prosenttia. Ero vertailuryhmään on ulkomaalaistaustaisten vanhempien tyttärillä yli kahdeksan keskiarvoissa huomattavan korkea, noin 18 prosenttiyksikköä. Ulkomaalaistaustaisten vanhempien tytöistä alle seitsemän keskiarvoa sai 28,0 prosenttia. Tämä on noin kymmenen prosenttiyksikköä enemmän kuin vertailuryhmässä.

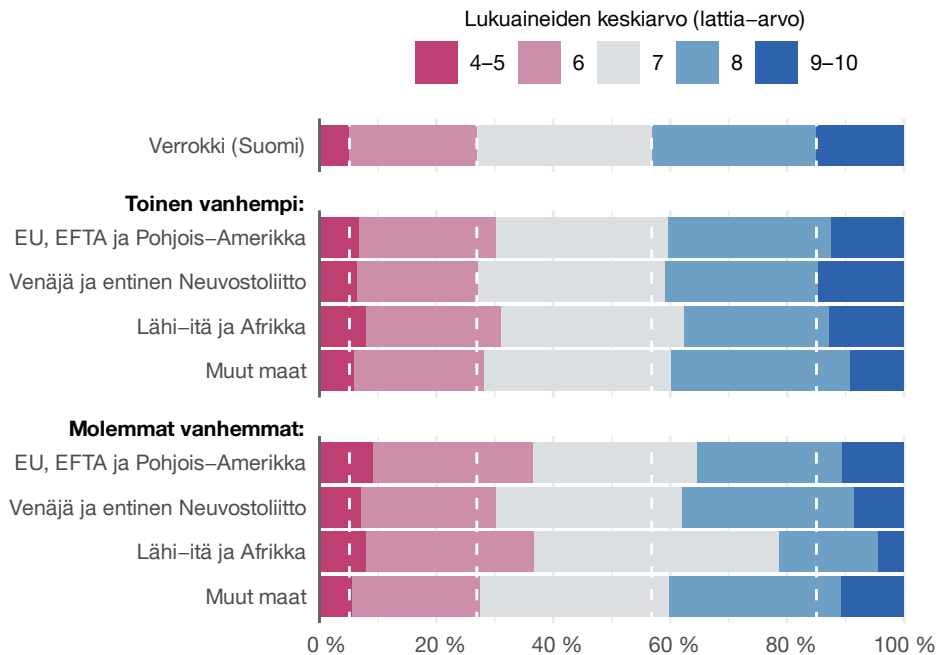
Lukuaineissa yli yhdeksän keskiarvon sai 8,7 prosenttia ja yli kahdeksan keskiarvon 32,2 prosenttia pojista, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Samaan ryhmään kuuluvista pojista 35,9 prosenttia sai alle seitsemän keskiarvoa. Niistä pojista, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, yli yhdeksän keskiarvon lukuaineissa sai 6,9 prosenttia ja yli kahdeksan keskiarvon 29,0 prosenttia. Tästä ryhmästä 39,8 prosenttia sai alle seitsemän keskiarvoa. Kun tarkasteltiin niitä poikia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa, erot korkeissa keskiarvoissa olivat samansuuntaisia kuin tytöillä. Sen sijaan alle seitsemän keskiarvoa tarkasteltaessa tämän ryhmän ero vertailuryhmään oli varsin pieni. Yli yhdeksän

Kuvio 5.2. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden poikien ja tyttöjen lukuaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

keskiarvoja sai 4,3 prosenttia ja yli kahdeksan keskiarvoja 27,0 prosenttia. Alle seitsemän keskiarvoja sai 38,0 prosenttia tähän ryhmään kuuluvista pojista. Vertailuryhmän ja muiden ryhmien väliset erot ovat tasaisempia kuin tytöillä.

Edellä on todettu, että niiden nuorten, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, ja niiden, joiden vanhemmista toinen on syntynyt muualla kuin Suomessa, erot lukuaineiden keskiarvossa ovat verrattain pieniä. Sen sijaan näiden ryhmien erot niihin nuoriin, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, ovat merkittäviä. Maaryhmäkohtainen tarkastelu kuviossa 5.3 osoittaa, että perheissä, joissa toinen vanhemmista on syntynyt Venäjällä ja Neuvostoliitossa tai EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa, erot vertailuryhmään ovat pieniä. Tässä ryhmässä erottuvat jonkin verran lapset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Lähi-idän tai Afrikan alueella. Heistä 37,6 prosenttia sai yli kahdeksan keskiarvon. Alle seitsemän keskiarvoja sai 31,2 prosenttia. Vertailuryhmässä nämä luvut olivat 43,2 prosenttia ja 26,9 prosenttia, eli erot jäävät muutamien prosenttiyksiköiden luokkaan.

Kuvio 5.3. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten lukuaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

Kun tarkastellaan lapsia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomail- la, maaryhmien väliset erot näyttäytyvät isompina. Tässäkin ryhmässä erottautuvat ne lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idän ja Afrikan alueella. Heistä 21,3 prosenttia sai yli kahdeksan keskiarvoja. Alle seitsemän keskiarvoja luku- aineissa sai 36,7 prosenttia. Ero vertailuryhmään on yli kahdeksan saaneissa peräti 22 prosenttiyksikköä ja alle seitsemän saaneissa 10 prosenttiyksikköä. Huomiota kannat- taa kiinnittää myös siihen, että EU- ja EFTA-maissa sekä Pohjois-Amerikassa synty- neiden vanhempien lapsilla alle seitsemän saaneiden osuus on samalla tasolla edellisen ryhmän kanssa. Sen sijaan yli kahdeksan keskiarvon saaneiden osuus on 35,3 prosent- tia. Maaryhmävertailu osoittaa, että alueiden välillä on eroja. Tämä saattaa osin selit- tyä esimerkiksi vanhempien koulutustasolla, mutta havainto nostaa esiin tuen tarpei- ta suomalaisessa peruskoulussa.

Tarkastelimme analyysissa myös sukupuolijakoa eri maaryhmien välillä. Tällöin osa luokista jää verrattain pieniksi, joten tuloksia ei esitellä kuviossa. Niiden tulokset noudattelevat osin samanlaista sukupuolijakaumaa kuin yllä kuvattu havainto, että erityisesti tytöillä kahden ulkomailta syntyneen vanhemman lapset saavat heikompia arvosanoja. Tässä on kuitenkin aluekohtaisia eroja. EU- ja EFTA-maissa sekä Pohjois- Amerikassa syntyneiden vanhempien tytöt ovat saaneet muita maaryhmiä enemmän yli kahdeksan keskiarvoja, mutta toisaalta myös alle seitsemän keskiarvoja on eniten tässä ryhmässä. Suurin ero yli kahdeksan keskiarvoissa vertailuryhmään on niillä ty- töillä, joilla kummatkin vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Tämän ryhmän tyttöjen on myös aiemmissa tutkimuksissa, osin erilaisia jaotteluja käyttäen, havaittu menestyvän verrokkiryhmiä heikommin koulussa (Valtiontalouden tarkas- tusvirasto 2015, 38).

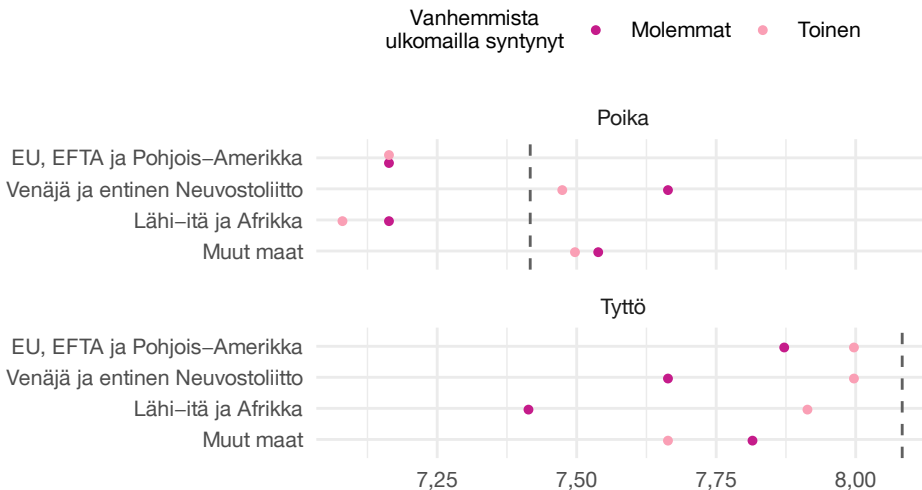
Pojista selkeästi vähiten yli kahdeksan keskiarvoja (15,4 %) on niillä pojilla, joiden vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idän tai Afrikan alueella. Venäjällä ja entisessä Neu- vostoliitossa syntyneiden vanhempien pojilla koulumenestys taas on vertailuryhmää parempi. Heistä 36,6 prosenttia sai yli kahdeksan keskiarvoja, kun sama luku verrok- kiryhmässä oli 32,2 prosenttia, ja alle seitsemän keskiarvoja sai 29,6 prosenttia ja ver- rokkiryhmästä 35,9 prosenttia. Vertailuryhmässä tosin on enemmän yli yhdeksän kes- kiarvoja. Ryhmä poikia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Venäjällä tai entisessä Neuvostoliitossa, erottuu selkeästi omakseen, sillä se on ainoa ryhmä, joka sai parempia arvoja kuin vertailuryhmä. Näiltä osin tutkimuksemme vahvistaa aiem- pia tutkimustuloksia, joiden mukaan Suomen lähialueilta, kuten Ruotsista, Virosta tai Venäjältä muuttaneiden on helpompaa menestyä koulussa Suomessa (Harju-Luukkai- nen ym. 2014; Kirjavainen & Pulkkinen 2017). Tämän lisäksi se on ainoa sukupuolitar- kastelun mukainen ryhmä, jossa korkeampia lukuaineiden keskiarvoja saadaan silloin, kun kumpikin vanhempi on syntynyt jossakin muussa maaryhmässä kuin Suomessa.

Keskiarvon ohella tarkasteluun voidaan ottaa keskilukuna mediaani. Mediaani on suuruusjärjestykseen asetettujen arvojen keskimäinen arvo, eli puolet arvoista on si- tä pienempiä ja suurempia. Tällöin tulokset näyttävät hivenen erilaisilta kuin keskiar- votarkastelussa. Verrokkiryhmän mediaani on tytöillä 8,1 ja pojilla 7,4. Tämä tietys- ti kuvaa osaltaan peruskoulussa menestymisen sukupuolittunutta luonnetta. Kuviosta

5.4 voi lukea sen, että tytöillä ero verrokkiryhmään on pienin silloin, kun toinen vanhemmista on syntynyt muualla kuin Suomessa. EU- ja EFTA-maiden sekä Pohjois-Amerikan alueella syntyneiden vanhempien tyttärien ero verrokkiryhmään on pienin. Niillä tytöillä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa, ero verrokkiryhmään oli tytöistä isoin. Heidän lukuaineiden mediaaninsa on 7,4 – sattumalta sama luku poikien mediaani. Muut maat -ryhmän osuutta ei tarkastella tässä tarkemmin.

Samoin kuin edellä sukupuolittaisessa keskiarvotarkastelussa, omaksi ryhmäkseen asettuvat ne pojat, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueella. Kummankin ryhmän mediaani on korkeampi kuin verrokkiryhmässä. Tämä havainto on kiinnostava, ja siihen liittyy ilmeistä lisätutkimuksen tarvetta. Kiinnostava tilastotulos on myös se, että pojilla erot niiden välillä, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, on huomattavasti tyttöjä pienempi. EU- ja EFTA-maissa sekä Pohjois-Amerikassa syntyneiden vanhempien perheessä mediaani on täsmälleen sama sekä niillä, joilla toinen, että niillä, joilla molemmat vanhemmat ovat syntyneet näillä alueilla.

Johtopäätöksenä lukuaineiden keskiarvon tarkastelusta voidaan todeta, että koulumenestys tällä mittarilla tulkittuna ei poikkea kovin paljoa verrokkiryhmän ja niiden nuorten välillä, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla. Sen sijaan lapset, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, menestyvät koulussa kahta muuta ryhmää heikommin. Tämä osoittaa tukitoimien tarpeita paitsi koulun sisällä, myös laajemmassa lasten ja nuorten toimijuutta tukevassa työssä. Sukupuolten välisten suurten erojen vuoksi herää kysymys, missä määrin ratkaisuksi on tarjottava

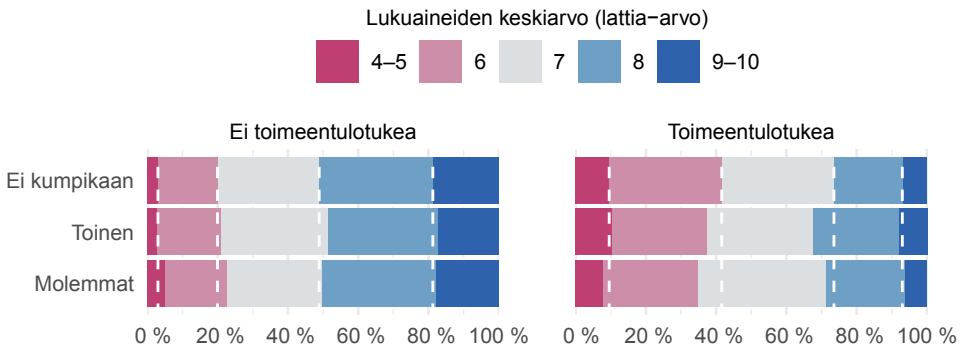
Kuvio 5.4. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden poikien ja tyttöjen peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvon mediaani vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

sukupuolisensitiivistä työtä. Maaryhmäkohtaiset erot ovat kuitenkin isoja. Erityisesti Lähi-idän ja Afrikan alueilla syntyneiden vanhempien lapsilla lukuaineiden keskiarvo on muita matalampi.

Yllä kuvattuja tuloksia voidaan tarkentaa, kun tarkasteluun otetaan taloudellisia tekijöitä. On myös osoitettu, että osa eroista verrokkiryhmään selittyy tarkastelemalla vanhempien taustatekijöitä, kuten koulutustasoa tai heidän käytettävissä olevia tulojaan (Kilpi-Jakonen 2012; Valtion tarkastusvirasto 2015, 37–41). Oppimistulosten erot osoittautuvat huomattavasti vähäisemmiksi, kun taloudelliset tekijät otetaan huomioon. Aiemmistä kohorttitutkimuksista tiedetään, että toimeentulotuen saaminen on erityisesti pitkittyessään negatiivisesti yhteydessä oppilaiden päättöarvioinnin lukuaineiden keskiarvoon (Ristikari ym. 2018). Tutkimme toimeentulotuen ja koulumenestyksen yhteyttä kaksijakoisesti tarkastelemalla, ovatko vanhemmat saaneet sitä vai eivät.

Kuviosta 5.5 on luettavissa, että yhteys toimeentulotuen saannin ja koulumenestyksen välillä on vahva ja samansuuntainen oppilaiden vanhempien syntymävaltioista riippumatta. Vertailuryhmässä 51,1 prosenttia niistä lapsista, joiden vanhemmat eivät ole saaneet toimeentulotukea, sai vähintään yli kahdeksan keskiarvon lukuaineissa. Vastaava prosenttiosuus silloin, kun vanhemmista toinen on syntynyt muualla kuin Suomessa eivät vanhemmat ole saaneet toimeentulotukea, on 48,5 prosenttia. Niillä, joiden vanhemmista kumpikin on syntynyt muualla kuin Suomessa eivät he ole saaneet toimeentulotukea, prosenttiosuus on 50,4. Vertailuryhmässä alle seitsemän keskiarvoja sai 20,0 prosenttia lapsista, joiden vanhemmat eivät ole saaneet toimeentulotukea. Vastaava luku on reilut 20 prosenttia kummassakin ryhmässä, joissa toinen (20,8 %) tai molemmat (22,8 %) vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Erot ovat siis verrattain pieniä. Merkittäviä poikkeamia ei esiinny. Tulokset näyttävät osoittavan, että perheen tulotasolla sekä tästä seuraavalla kiinnittymisellä yhteiskuntaan on merkittävä yhteys lapsen koulunkäyntiin.

Toimeentulotuen saanti on käännteisessä yhteydessä lukuaineiden keskiarvoon. Vertailuryhmässä toimeentulotukea saaneiden perheiden lapsista yli kahdeksan keskiarvon lukuaineissa sai 26,5 prosenttia. Kiinnostavasti perheissä, jotka ovat saaneet toimeentulotukea ja joissa toinen vanhemmista on syntynyt muualla kuin Suomessa, yli kahdeksan keskiarvon sai 32,5 prosenttia lapsista. Poikkeama on iso. Aiemmin on osoitettu, että muualla kuin Suomessa syntyneillä saattaa tulotaso olla pieni huolimatta siitä, että koulutustaso on korkea (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015). Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi toimeentulotuen saanti näyttäisi olevan vertailuryhmää heikommin yhteydessä niissä perheissä, joissa yksi tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Jos kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, toimeentulotukea saaneiden perheiden lapsista sai yli kahdeksan keskiarvon 28,8 prosenttia. Vastaavasti alle seitsemän keskiarvoja sai vertailuryhmässä 41,6 prosenttia, kun perhe on saanut toimeentulotukea. Vastaava prosenttiosuus toimeentulotukea saaneissa perheissä on 37,3 prosenttia silloin, kun toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, ja 34,7 prosenttia, kun molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.

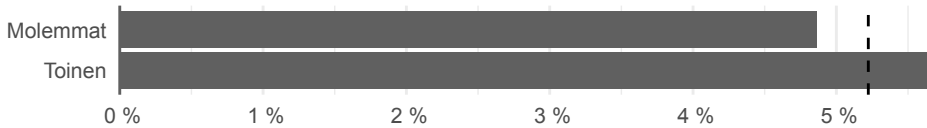
Kuvio 5.5. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten lukuaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa vanhempien toimeentulotuen saamisen ja syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Vanhempien toimeentulotuen ja lapsen peruskoulumenestyksen yhteyden analyysi tarkentaa kuvaa lukuaineiden keskiarvosta. Kun tarkasteluun otetaan toimeentulotuen saanti, kääntyvät tulokset pääläelleen, sillä ne lapset, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, menestyvät vertailuryhmää paremmin. Tämä kertoo siitä huomattavasta merkityksestä, joka taloudellisilla tekijöillä on koulumenestykselle. Tämä tutkimustulos on olennainen, koska se auttaa huomaamaan, ettei vanhempien syntymävaltio sinällään tuota eroja koulumenestyksessä, vaan siihen vaikuttavat erilaiset sosiaaliset ja taloudelliset seikat.

5.2 Yksilöllinen opetus

Opetussuunnitelman perusteet kuvaavat kaikkia oppilaita koskevat yleiset tavoitteet. Aina näihin tavoitteisiin ei ole mahdollista päästä, vaikka se peruskoulun tasa-arvotavoitteen mukainen pyrkimys onkin. Vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteiden mukaan ensisijainen tavoite onkin tukea sitä, että oppilas kykenee suorittamaan peruskoulun oppimäärän. Ellei oppilas tukitoimista huolimatta saavuta yleisiä tavoitteita, oppimäärä voidaan yksilöllistää. Yksilöllistäminen voidaan tehdä kaikkiin aineisiin tai vain yksittäisiin aineisiin. (Opetushallitus 2004, 29.) Yksilöllistettyä opetusta voi saada myös osana normaalia luokahuoneopetusta – näin se osaltaan liittyy kehityskulkuun, jossa pyritään välttämään erityisten rakenteiden luomista erityisopetukseen ja tukemaan erilaisten oppijoiden integraatiota osaksi kouluyhteisöä. Yksilöllinen opetus myös kertoo osaltaan siitä, että lapsi tai nuori on tullut huomioiduksi tukitoimissa.

Vaikka ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsilla koulumenestys oli sekä lukuaineiden keskiarvolla että mediaanilla mitaten heikompaa, he ovat saaneet muita vähemmän yksilöllistettyä opetusta (kuvio 5.6). Heistä yksilöllistettyä opetusta sai 4,9

Kuvio 5.6. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joiden peruskoulun oppimäärä on yksilöllistetty, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

prosenttia. Vertailuryhmässä yksilöllistettyyn opetukseen osallistui 5,2 prosenttia lapsista. Suurimmat osuudet ovat niiden lasten ryhmässä, joilla toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla. Aiemmissa kohorttitutkimuksissa on osoitettu, että vanhempien matala koulutus- ja tulotaso ja pitkittynyt toimeentulotuki ovat yhteydessä lapsen yksilöllistettyyn opetukseen (Ristikari ym. 2018). Vastaavanlaista yhteyttä ei kuitenkaan nähdä tarkastelemissamme ryhmissä. Tämä herättääkin kysymyksen, missä määrin peruskoulussa ja hyvinvointijärjestelmässä ylipäätään kyetään tukemaan lapsia, joiden vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Toisaalta yksilöllistä opetusta saaneiden määrä on ylipäätään pieni. Niiden vanhempien, joista toinen on syntynyt muualla kuin Suomessa, lapsista yksilöllistä opetusta sai yhteensä 157. Lapsista, joiden vanhemmista kumpikin on syntynyt muualla kuin Suomessa, yksilöllistä opetusta sai yhteensä 43. Pienten tapausmäärien vuoksi emme raportoi maaryhmävertailuja.

5.3 Siirtymä toisen asteen koulutukseen

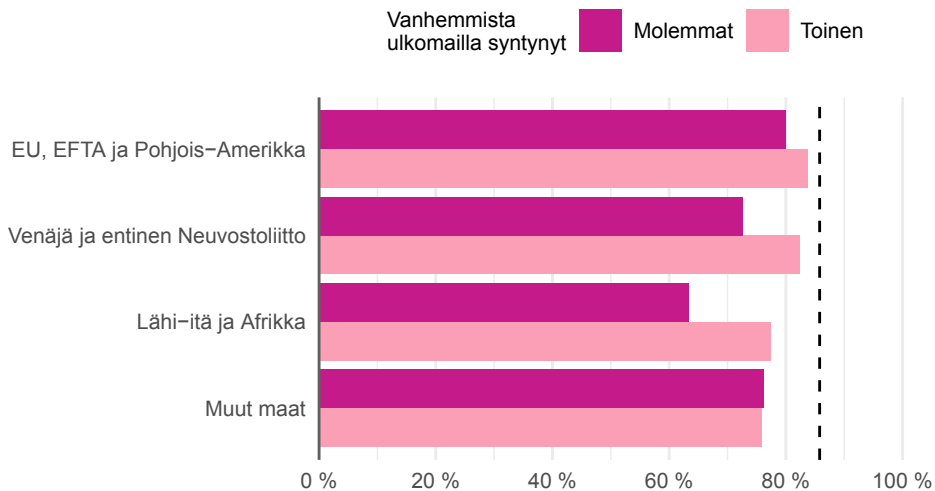
Koulutusjärjestelmän yksi tehtävä on tukea siirtymää koulutusjärjestelmän asteelta toiselle. Siirtymää peruskoulusta toisen asteen koulutukseen, joko yleissivistävään koulutukseen lukiossa tai ammatilliseen koulutukseen, on pidetty nuorten myöhemmän pärjäämisen kannalta keskeisenä. Siksi se on keskeinen aihe nuorisopolitiikassa. Aiemmat kohorttitutkimukset ovat muiden tutkimusten kaltaisesti tuoneet koulutuksen keskeisyyden esiin paitsi tulevaisuuden työelämään kiinnittymisen, myös hyvinvoinnin kannalta (Ristikari ym. 2016). Hakiessaan toiselle asteelle nuori tekee keskeisen omaa tulevaisuuttaan koskevan valinnan. Tämän valinnan oletetaan tapahtuvan rationaalisesti ja yksilöllisesti (Lahtinen 2019). Toisen asteen valintojen ja sitä seuraavan myöhemmän kouluttautumisen tutkiminen on tasa-arvon näkökulmasta tärkeää, sillä se kertoo koulutusjärjestelmän kyvystä tasoittaa oppilaiden taustoista aiheutuvia eroja.

Vuonna 1997 syntyneistä toisen asteen koulutuspaikan sai 54 375 nuorta. 176 nuorta ei hakenut minnekään, eikä 632 nuorta saanut koulutuspaikkaa. Luvut ovat pieniä, mutta prosentuaalisesti erot verrokkiryhmään ovat isompia erityisesti niillä nuorilla, joiden vanhemmista molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Ulkomaalaistaus-

taisten nuorten muita nuoria korkeampi riski jäädä vaille koulutuspaikkaa on osoitettu aiemmassa tutkimuksessa, jossa syitä on haettu esimerkiksi vanhempien sosioekonomisesta taustasta, koulutusjärjestelmän heikosta tuntemuksesta, epävarmuudesta sekä syrjintäkokemuksista (Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020, 105–107). Nuorista, joiden vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, 26 ei saanut opiskelupaikkaa eikä kaksi hakenut sitä lainkaan. Näin yhteensä 2,9 prosenttia tästä ryhmästä jäi vaille opiskelupaikkaa. Vertailuryhmässä vastaava luku oli 1,4 prosenttia.

Otamme tarkempaan tarkasteluun ne nuoret, jotka saivat koulutuspaikan. Seuraamme aiempaa käsitevalintaamme (Ristikari 2018 ym.) ja käytämme myös termiä toivekoulu oppilaitoksesta, johon nuori on ensisijaisesti halunnut ja myös päässyt. Yhteishaussa kaikki nuoret eivät pääse haluamaansa oppilaitokseen.

Verrokkiryhmästä 85,8 prosenttia pääsi haluamaansa oppilaitokseen (kuvio 5.7). Vanhempien syntymävaltio on selvässä yhteydessä toivekouluun pääsyyn. Toisaalta on huomioitava, että erityisesti pääkaupunkiseudulla on paljon niitä, jotka eivät pääse haluamiinsa suosittuihin hakukohteisiin (Ristikari ym. 2018). Tämä vaikuttaa myös tulosten tulkintaan. Kuten alueellisten erojen tarkastelu osoittaa, vertailuryhmät asuvat verrokkiryhmää todennäköisemmin kaupungissa sekä huomattavasti todennäköisemmin Uudellamaalla (ks. luku 9). Niistä nuorista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, toivekouluun pääsi 81,6 prosenttia. Nuorista, joiden vanhemmista kumpikin on syntynyt ulkomailla, toivekouluun pääsi 71,4 prosenttia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö loputkin nuoret saisi jotakin koulutuspaikkaa.

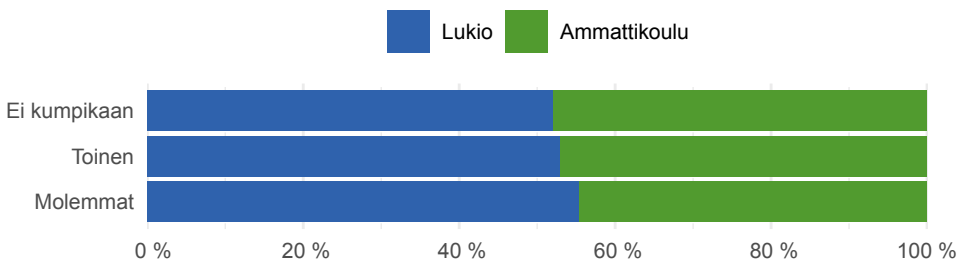

Kuvio 5.7. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, jotka ovat päässeet toisen asteen yhteishaussa ensisijaiseen toivekouluunsa, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Maaryhmittäisessä tarkastelussa erottuvat ne nuoret, joiden vanhemmista kumpikin on syntynyt Lähi-idän tai Afrikan alueella. Heistä 63,3 prosenttia eli alle kaksi kolmannesta pääsi toivekouluunsa. Koska toisen asteen valintoihin vaikuttaa ensisijaisesti peruskoulun päättöarviointi, on ymmärrettävää, että tämä ryhmä, joka menestyy muihin verrattuna heikommin peruskoulussa, ei pääse yhtä usein ensisijaiseen haku-kohteeseensa.

Koulutusjärjestelmä jakautuu toisella asteella yleissivistävään ja ammattisivistävään koulutukseen. Suomalaisen koulutuksen vahvuutena on pidetty sosiaalista liikkuvuutta, joka seuraa siitä, että koulutusjärjestelmässä ei rakenneta umpikujia, vaan ihanteena pidetään koulutuksellista liikkuvuutta läpi elämänkaaren. (Kiilakoski 2019.) Jako lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä kuitenkin ohjaa ihmisten sijoittumista työelämään ja vaikuttaa sekä työllistymismahdollisuuksiin että käytettävissä oleviin tuloihin myöhemmän elämänkaaren aikana (Ristikari ym. 2016). Siksi se, kuinka tasaisesti eri taustoista tulevat nuoret tekevät koulutusvalintojaan, kertoo myös koulutusjärjestelmän tasa-arvosta.

Kuviossa 5.8 esitetään, miten ensimmäinen hyväksytty opiskelupaikka jakautui vanhempien ulkomailla syntymisen mukaan niillä nuorilla, jotka saivat jonkin opiskelupaikan. Vertailuryhmässä lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus jakautuivat lähes tasan, sillä 52,0 prosenttia sai ensimmäisen opiskelupaikan lukiossa ja 48,0 prosenttia ammattikoulusta. Ero niihin nuoriin, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, oli tässäkin vertailussa pieni. Heistä 52,9 prosenttia sai ensimmäisen opiskelupaikan lukiossa ja 47,1 prosenttia ammatillisesta koulutuksesta. Todennäköisimmin ensimmäisen opiskelupaikan lukiossa (55,4 prosenttia) saivat ne nuoret, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Käytännössä toisen asteen opiskeluvaihtoihin vanhempien syntymävaltio ei tuo isoja eroja (ks. myös Kalalahti ym. 2017). Elina Kilpi-Jakonen on todennut, että huolimatta eroista koulumenestyksessä oppilaat, joiden vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, hakeutuvat jatkokoulutukseen kattavasti ja suhtautuvat siihen kunnianhimoisesti (Kilpi-Jakonen 2011). Maahanmuuttajataustaisten nuorten positiivisten koulutusasteiden ja muita runsaampien oppimisvaikeuksien yhdistelmä on havaittu lukuisissa tutkimuksissa (Kalalahti ym. 2017, 42). Vanhempien syntymävaltio on vain heikosti yhteydessä jakaumiin, emmekä tästä syystä esittele sitä tarkemmin.

Kuvio 5.8. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten ensimmäinen toisen asteen opiskelupaikka vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

6 Terveys

- Astmaa diagnosoitiin keskimääräistä vähemmän ja atooppista ihottumaan hieman enemmän lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.
- Raskaudenkeskeytykset olivat harvinaisimpia tytöillä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, ja yleisimpiä tytöillä, joiden vanhemmista toinen oli syntynyt ulkomailla.
- Mielenterveysongelmien diagnoosit olivat yleisimpiä lapsilla, joiden toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla: joka neljäs oli saanut mielenterveysdiagnoosin erikoissairaanhoidossa. He myös käyttivät muita ryhmiä useammin ja pidempään psyykenlääkkeitä.

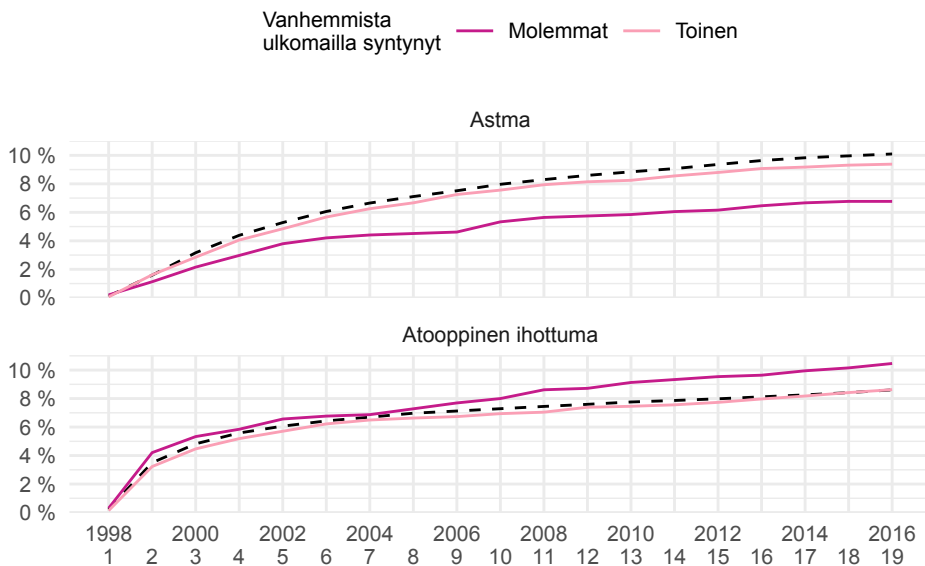
Tieto ulkomaalaistaustaisten lasten terveydestä Suomessa on toistaiseksi ollut vähäistä. Wikströmin, Haikkolan ja Laatikaisen (2014) toimittama Etnokids-tutkimus tarkasteli pääkaupunkiseudun lasten terveyttä niiden vanhempien lapsilla, joiden vanhemmista ainakin toinen oli syntynyt Somaliassa, Venäjällä/Neuvostoliitossa, Iranissa tai Irakissa. Tutkimus osoitti, että somali- ja kurditaustaiset nuoret kokivat terveydentilansa erittäin hyväksi, eivätkä he raportoineet pitkäaikaissairastavuutta tai tulehdustautien sairastamista enempää kuin vastaavanikäiset nuoret Lasten terveysseurantatutkimuksessa. Erilaista oireilua raportoivat eniten kurditaustaiset nuoret, ja oireilu oli yleisempää tytöillä kuin pojilla molemmissa ryhmissä. (Wikström ym. 2014.) Myös Kouluterveyskyselystä on saatu tietoa ulkomaalaistaustaisille vanhemmille syntyneiden lasten ja nuorten terveydestä, hyvinvoinnista sekä kasvuympäristöön, koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvistä asioista (Matikka ym. 2015).

Tässä luvussa tutkitaan Suomessa vuonna 1997 syntyneitä lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, ja sitä, minkälainen yhteys tällä on lasten terveyteen. Tulosten tulkinnan kannalta on huomattava, että rekistereihin kirjattu terveystieto kertoo palveluiden käytöstä. Tulokset eivät siten suoraan kuvaa sairauksien ilmaantuvuutta, jota palveluiden käyttöön perustuvat tulokset kuvaavat lähes poikkeuksetta alakanttiin. Hoitoon hakeutumattomista ja hoidotta jääneistä henkilöistä ei ole tietoa rekistereissä. Aineistoina tässä luvussa on käytetty THL:n erikoissairaanhoidon hoitoilmoitusrekisteriä ja Kelan lääkeostotietoja.

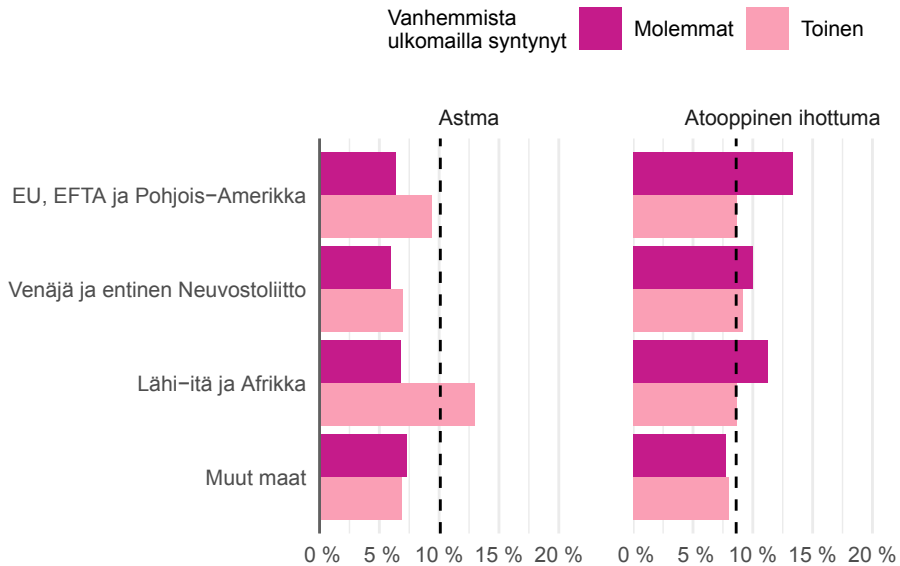
6.1 Somaattinen terveys

Tarkasteltaessa astman (ICD-10: J45, J46) ja atooppisen ihottuman (L20) kasautuvaa (kumulatiivista) osuutta vanhempien syntymävaltion mukaan, havaitaan, että ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla astmadiagnoosi on harvinaisempi koko tarkastelujaksolla 1997–2015 kuin lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet Suomessa (kuvio 6.1). Atooppisen ihottuman kumulatiivinen osuus on ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla puolestaan suurempi kouluiästä alkaen kuin vertailuryhmän eli Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla sekä lapsilla, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ero ei kuitenkaan ole yhtä selkeä kuin astmassa. Sekä astman että atooppisen ihottuman kumulatiiviset osuudet eivät juurikaan eroa toisistaan vertailuryhmässä ja toinen vanhempi ulkomaalaistaustainen -ryhmässä.

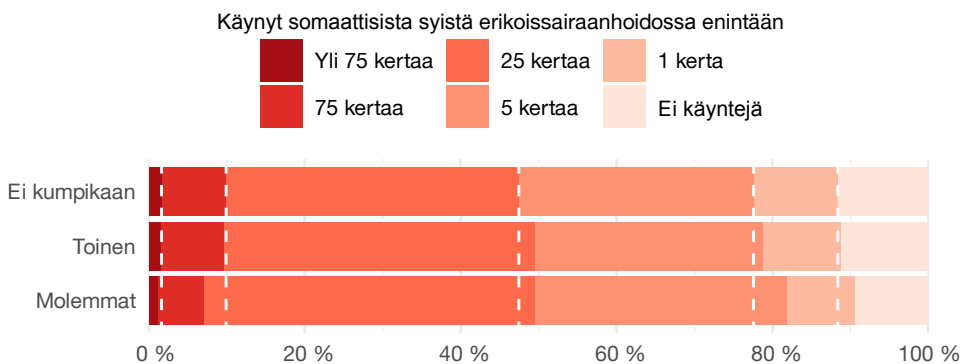
Kuviossa 6.2 astman ja atooppisen ihottuman osuutta tarkastellaan maaryhmittäin. Lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa, on enemmän astmaa (13,0 %) kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla (10,1 %, merkitty katkoviivalla), toisin kuin muissa maaryhmissä. Lisäksi kaikissa maaryhmissä lapsilla, joiden vanhemmista molemmat ovat syntyneet ulkomailla, on vähemmän astmaa kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla. Verrokkiryhmää (8,6 %) enemmän atooppista ihottumaa on diagnosoitu lapsille, joiden molemmat vanhemmat ovat Venäjältä tai entisestä Neuvostoliitosta (10,0 %), Lähi-idästä ja Afrikasta (11,3 %) tai EU- ja EFTA-maista sekä Pohjois-Amerikasta (13,3 %).

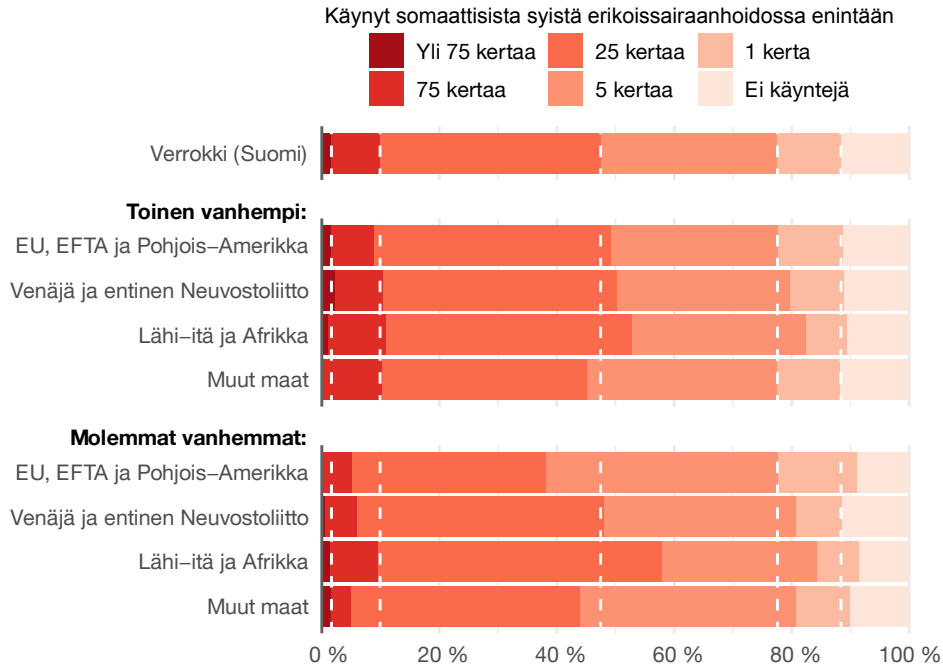
Kuvio 6.1. Kumulatiivinen osuus Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on diagnosoitu erikoissairaanhoidossa astma (ICD-10: J45, J46) tai atooppinen ihottuma (ICD-10: L20) 31.12.2015 mennessä, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 6.2. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu erikoissairaanhoidossa astma (ICD-10: J45, J46) tai atooppinen ihottuma (ICD-10: L20), vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 6.3. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten käynnit erikoissairaanhoidon poliklinikoilla vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Kuvio 6.4. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten käynnit erikoissairaanhoidon poliklinikoilla vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

Kuviossa 6.3 on esitetty somaattisista syistä tehtyjen poliklinikkakäyntien määrät vanhempien syntymävaltion mukaan vuoden 2015 loppuun mennessä. Kuvion mukaan lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, ovat käyneet muita lapsia useammin erikoissairaanhoidon poliklinikalla somaattisten vaivojen vuoksi: niiden lasten osuus, jotka eivät ole käyneet poliklinikalla, on tässä ryhmässä pienempi (8,8 %) kuin lapsilla, joiden vanhemmista toinen (11,2 %) tai molemmat (11,6 %) ovat syntyneet Suomessa. Erot ovat kuitenkin suhteellisesti verrattain pieniä. Kuviossa 6.4 erikoissairaanhoidon poliklinikan käyntimääriä on tarkasteltu maaryhmittäin. Tulokset ovat samansuuntaisia useimmissa maaryhmissä. Havaitut erot voivat osin selittyä myös sattumalla, sillä ryhmien koko jakauman eri kohdissa voi jäädä verrattain pieneksi.

6.2 Raskaudenkeskeytykset ja kuolleisuus

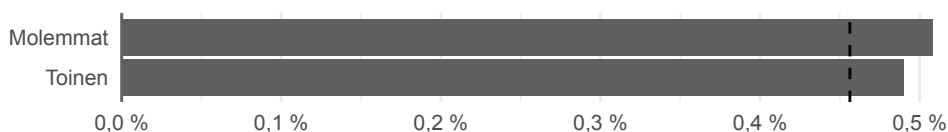
Suomessa syntyneiden vanhempien tyttäristä raskauden oli keskeyttänyt joka sadas tyttö (1,0 %) (kuvio 6.5). Raskaudenkeskeytysten osuus oli suurempi tytöillä, joiden

vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Heistä lähes yksi viidestäkymmenestä (1,8 %) oli keskeyttänyt raskauden vuoden 2015 loppuun mennessä. Raskaudenkeskeytysten osuus oli pienin tytöillä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla (0,4 %).

Lasten kuolleisuudessa ei ollut merkittäviä eroja vanhempien syntymävaltion mukaan (Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla 0,46 %; toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmän lapsilla 0,49 %; ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsilla 0,51 %) (kuvio 6.6).

Kuvio 6.5. Raskaudenkeskeytysten osuus Suomessa vuonna 1997 syntyneillä tytöillä vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 6.6. Kuolleisuus Suomessa vuonna 1997 syntyneillä lapsilla vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

6.3 Mielenterveys

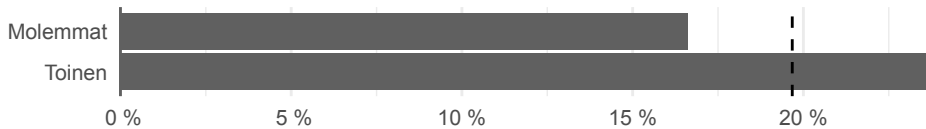
Tässä aluvuussa käsitellään mielenterveyttä kahta mittaria tarkastelemalla: erikoissairaanhoidossa asetettujen mielenterveysdiagnoosien ja psykiatrien määräysten kautta.

6.3.1 Erikoissairaanhoito

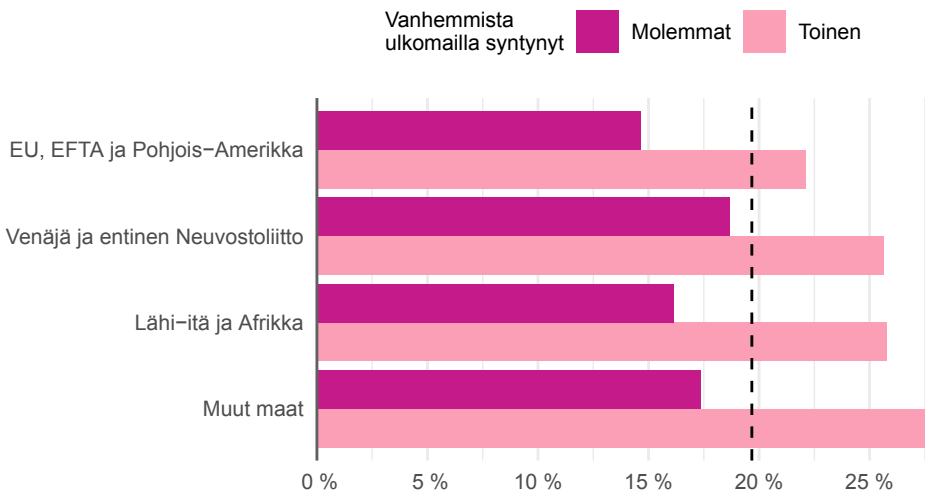
Toinen vanhempi ulkomaalaistaustainen -ryhmän lapsille oli asetettu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriöihin liittyvä diagnoosi erikoissairaanhoidon poliklinikakäynnillä tai osastojaksolla useammin (23,8 %) kuin lapsille, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa (19,7 %, merkitty katkoviivalla) tai ulkomailla (16,2 %) (kuvio 6.7). Tämä sama havainto toistuu kuvion 6.8 maaryhmittäisessä tar-

kastelussa: kaikissa maaryhmissä toinen vanhempi ulkomaalaistaustainen -ryhmässä nämä diagnoosit olivat yleisempiä ja molemmat vanhemmat ulkomaalaistaustaisia -ryhmässä harvinaisimpia kuin verrokkiryhmässä.

Lisäksi havaitaan, että mielenterveysdiagnoosien osuudet kasvavat maaryhmittäin pienimmästä suurimpaan järjestyksessä 1) EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka, 2) Lähi-itä ja Afrikka, 3) muut maat ja 4) Venäjä ja entinen Neuvostoliitto riippumatta siitä, onko vanhemmista toinen vai molemmat syntyneet ulkomailla. Ainoa poikkeus tähän sääntöön on lapset, joiden toinen vanhempi on syntynyt Venäjällä tai entisessä Neuvostoliitossa: näillä lapsilla oli diagnoosi lähes yhtä usein (25,6 %) kuin lapsilla, joiden toinen vanhempi oli syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa (25,8 %).

Kuvio 6.7. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö (ICD-10: F10–69, F80–99) erikoissairaanhoidon poliklinikka- tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

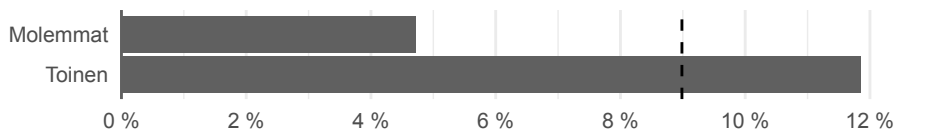

Kuvio 6.8. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö (ICD-10: F10–69, F80–99) erikoissairaanhoidon poliklinikka- tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

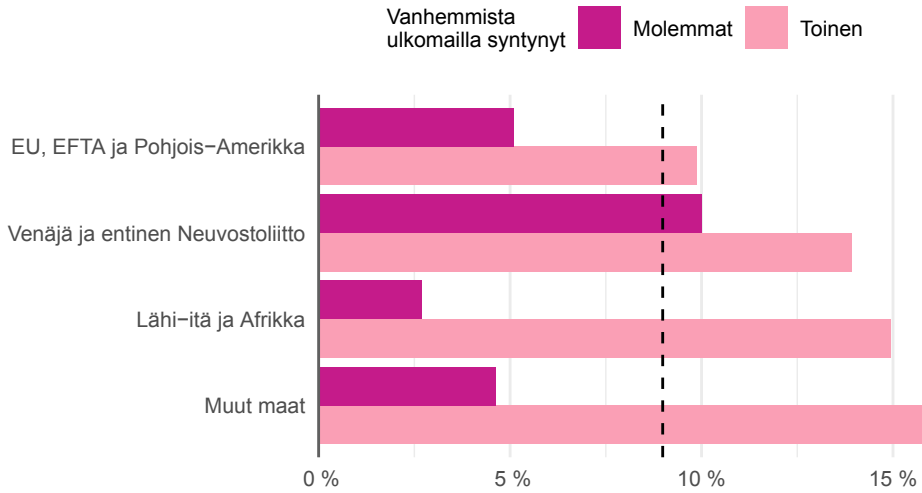
Masennusdiagnoosien osalta tulokset (kuvio 6.9) ovat samansuuntaiset vanhempien syntymävaltion mukaan kuin kuviossa 6.7, jossa tarkasteltiin kaikkia mielenterveysdiagnooseja. Kuvio 6.9 osoittaaakin, että lapsille, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, on asetettu suhteellisesti enemmän masennusdiagnooseja (11,9 %) kuin lapsille, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa (9,0 %) tai ulkomailla (4,7 %). Huomionarvoista on, että ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsille oli asetettu lähes puolet vähemmän masennusdiagnooseja kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsille.

Myös masennusdiagnoosien maaryhmittäiset tulokset (kuvio 6.10) ovat samansuuntaisia kaikkien mielenterveysdiagnoosien kanssa (kuvio 6.8) lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Sen sijaan molemmat vanhemmat ulkomaalaistaustaisia -ryhmässä masennusdiagnoosin saaneiden lasten osuus vaihteli huomattavasti enemmän kuin mielenterveysdiagnoosin saaneiden osuus. Masennusdiagnoosin saaneiden osuus oli suurempi Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueella syntyneiden vanhempien lapsilla (10,0 %) kuin muissa maaryhmissä ja Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla (9,0 %). Muissa maaryhmissä ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsille oli asetettu vähemmän masennusdiagnooseja kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsille. Huomionarvoista on myös, että Lähi-idässä tai Afrikassa syntyneiden vanhempien lapsille masennusdiagnooseja asetettiin suhteellisen harvoin.

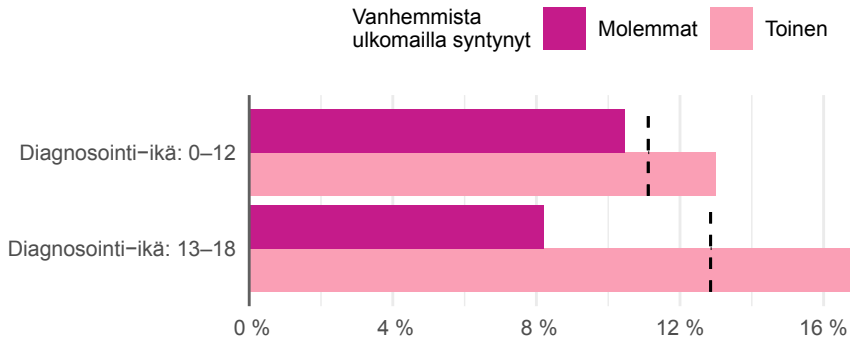
Kuviossa 6.11 lasten mielenterveysdiagnoosien osuudet esitetään diagnosointi-ään mukaan. Kuvio viittaa siihen, että suhteelliset erot ryhmien välillä syntyvät nuoruudessa, jolloin esimerkiksi masennusdiagnoosit tyypillisesti asetetaan. Lapsista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, joka kuudennelle (16,0 %) asetettiin mielenterveysdiagnoosi lapsen ollessa 13–18-vuotias. Vastaavasti ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista mielenterveysdiagnoosi asetettiin joka kolmannelletoista (8,2 %).

Kuvio 6.9. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu masennus- tai ahdistuneisuushäiriö (ICD-10: F32–F34, F38–F41 [pl. F41.2], F42, F93, F94) erikoissairaanhoidon poliklinikkakäynnillä tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

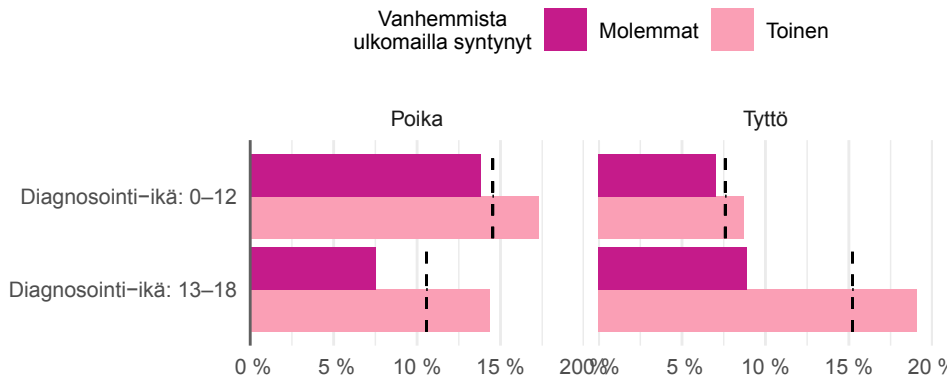

Kuvio 6.10. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu masennus- tai ahdistuneisuushäiriö (ICD-10: F32–F34, F38–F41 [pl. F41.2], F42, F93, F94) erikoissairaanhoidon poliklinikkakäynnillä tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 6.11. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö (ICD-10: F10–69, F80–99) erikoissairaanhoidon poliklinikkat- tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion ja diagnosointi-ian mukaan. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

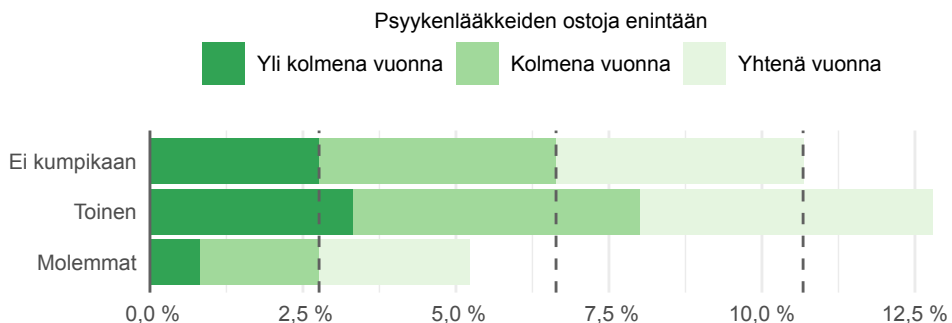
Sukupuolittainen tarkastelu kuviossa 6.12 tukee havaintoa, että erot mielenterveysdiagnosoin saaneiden osuuksissa syntyvät teini-ässä. Sukupuolittaisessa tarkastelussa havaitaan myös, että mielenterveyshäiriön diagnoosi asetettiin pojille tyypillisesti ennen 13 vuoden ikää ja tytöille teini-ässä. Suuntaus on sama riippumatta vanhempien ulkomaalaistaustasta.

Kuvio 6.12. Suomessa vuonna 1997 syntyneet lapset, joilla on diagnosoitu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö (ICD-10: F10–69, F80–99) erikoissairaanhoidon poliklinikka- tai osastojaksolla, vanhempien syntymävaltion ja diagnoosi-ikäen mukaan sukupuolittain. Kattokivi kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

6.3.2 Psykenlääkkeet

Toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä lapset käyttivät enemmän psykenlääkkeitä kuin Suomessa syntyneiden vanhempien ja ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset (kuviot 6.13.). Tältä osin tulos vastaa edellä esitettyjä havain- toja mielenterveys- ja masennushäiriöiden diagnoosin saaneiden osuuksista. Lapset, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, käyttivät psykenlääkkeitä myös pidempään kuin muut. Lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, käyttivät psykenlääkkeitä selvästi harvemmin ja lyhyemmän aikaa kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapset.

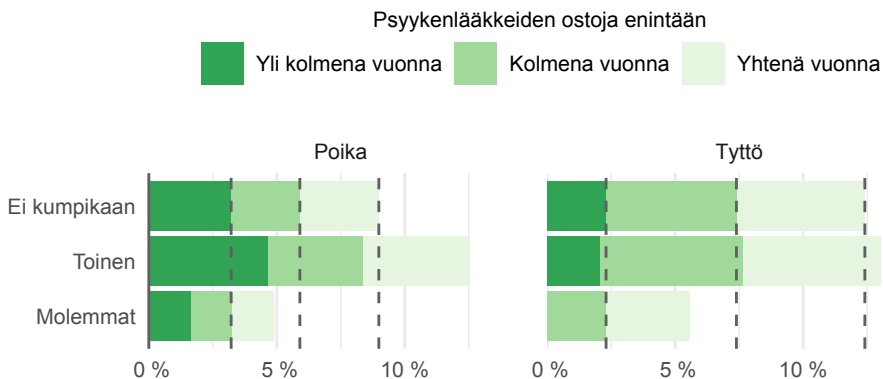

Kuvio 6.13. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion ja käytetyn ajan mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntyneet ei kumpikaan/toinen/molemmat.

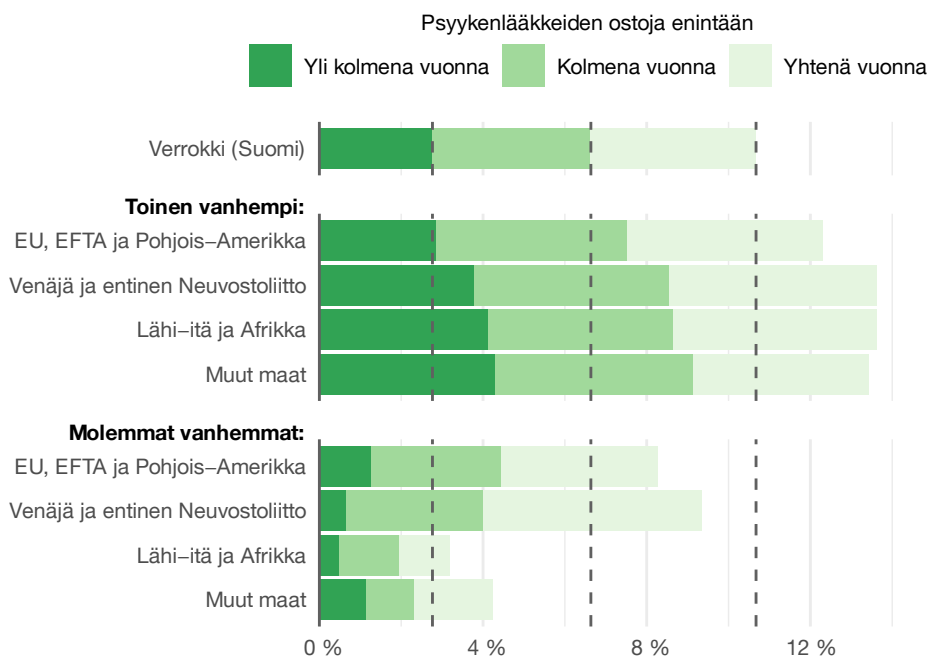
Psykenlääkkeiden käytön tarkastelu sukupuolittain (kuvio 6.14) osoittaa, että poikien osalta käyttö noudattaa jakaumaltaan edellisen kuvion muotoa: eniten ja piimpään psykenlääkkeitä käyttivät toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmän pojat ja vähiten ja lyhyimmän aikaa pojat, joiden vanhemmista molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Tyttöillä tilanne oli erilainen. Suomessa syntyneiden vanhempien tyttäret käyttivät psykenlääkkeitä lähes yhtä usein kuin tytöt, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Molemmat vanhemmat ulkomaalaistaustaisia -ryhmän tytöt käyttivät psykenlääkkeitä harvemmin eivätkä muista poiketen koskaan yli kolmea vuotta lapsuudestaan.

Psykenlääkkeiden käytön maaryhmittäisessä tarkastelussa huomataan, että psykenlääkkeitä käyttävien lasten osuus vaihtelee huomattavasti ryhmässä, jossa molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaistaustaisia (kuvio 6.15). Eniten psykenlääkkeitä käyttivät lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueelta tai EU- ja EFTA-maista tai Pohjois-Amerikasta. Vähiten näitä lääkkeitä käyttivät lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Toinen vanhempi ulkomaalaistaustainen -ryhmässä lasten psykenlääkkeiden käyttöosuudet eri maaryhmissä olivat huomattavasti lähempänä toisiaan kuin molemmat vanhemmat ulkomaalaistaustaisia -ryhmässä.

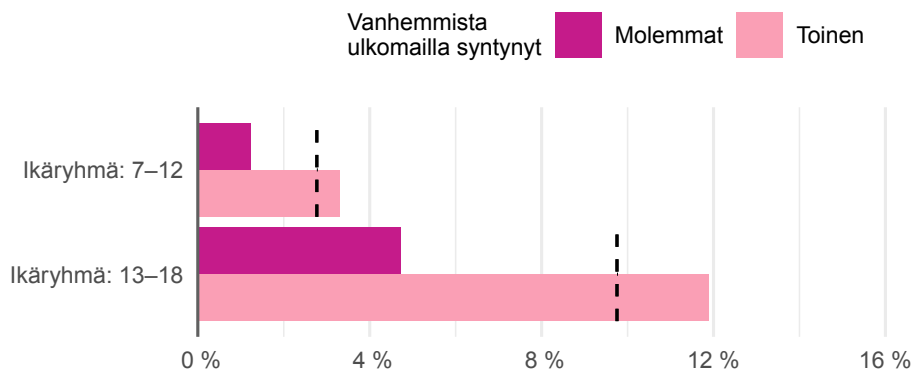
Kuvio 6.16 kuvaa psykenlääkkeiden osuuksia vanhempien syntymävaltion mukaan kahdessa eri ikäryhmässä: 7–12-vuotiailla ja 13–18-vuotiailla. Nuoremmassa ikäryhmässä psykenlääkkeitä käytettiin vähemmän kuin vanhemmassa ikäryhmässä riippumatta vanhempien syntymävaltiosta. Vähiten psykenlääkkeitä käyttivät 7–12-vuotiaat lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Myös 13–18-vuotiaiden joukossa psykenlääkkeitä käyttivät selvästi vähiten lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Kuvio 6.14. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion ja käytetyn ajan mukaan sukupuolittain. Vanhemmista ulkomailla syntyneet ei kumpikaan/toinen/molemmat.

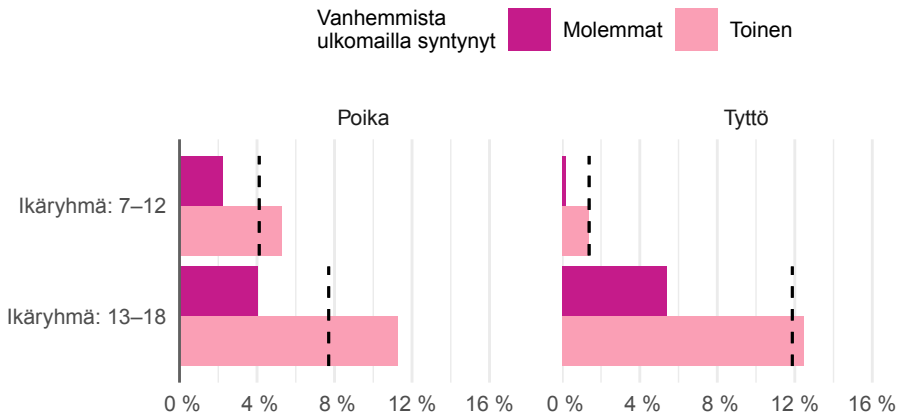
Kuvio 6.15. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion ja käytetyn ajan mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

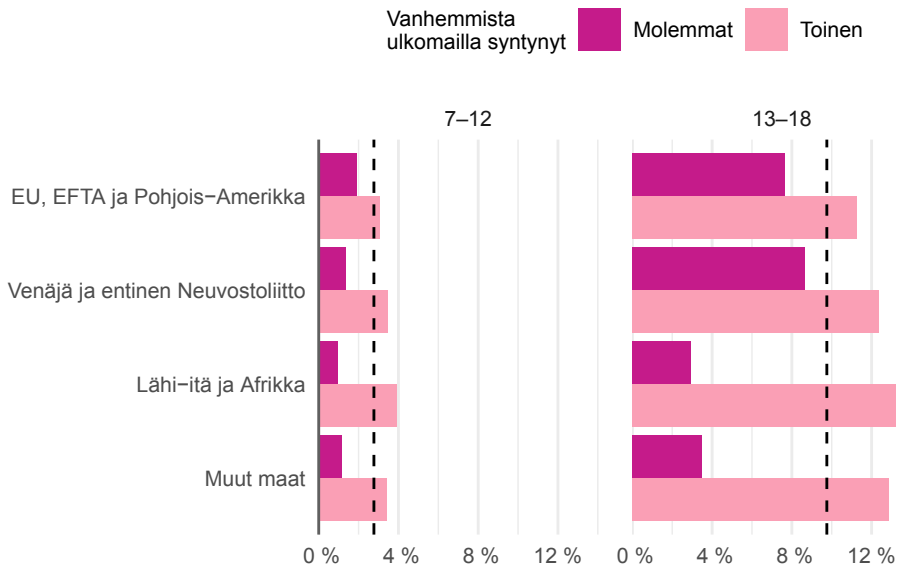
Kuvio 6.16. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan ikäryhmittäin. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Tarkasteltaessa psyykenlääkkeiden käyttöä sukupuolittain huomataan, että pojilla psyykenlääkkeiden käyttö alkaa todennäköisemmin alakouluikässä kuin tytöillä (kuvio 6.17). Tyttöillä psyykenlääkkeiden käyttö sen sijaan alkaa useammin teini-ikässä kuin pojilla. Tämä havainto toistuu kaikissa vanhempien syntymävaltion mukaan muodostetuissa ryhmissä.

Psyykenlääkkeiden käytössä on joitain maaryhmittäisiä eroja lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (kuvio 6.18): Venäjällä ja entisen Neuvostoliiton alueella sekä EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa syntyneiden vanhempien lapsilla psyykenlääkkeiden käyttö on yleisempää kuin Lähi-idässä ja Afrikassa tai muut maat -ryhmän maissa syntyneiden vanhempien lapsilla.

Kuvio 6.17. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psyykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan ikäryhmittäin ja sukupuolittain. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 6.18. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten psyykenlääkkeiden (ATC: N05A–N06C) ostojen osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan maa- ja ikäryhmittäin. Katkovii-va kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

7 Lastensuojelu: kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset

- Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista sijoitetaan kodin ulkopuolelle kaksi kertaa suurempi osuus kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista.
- Suhteellisesti eniten kodin ulkopuolelle sijoitetaan lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet Lähi-idässä ja Afrikassa tai Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa.
- Vanhempien syntymävaltiosta riippumatta sijoitus kodin ulkopuolelle on yhteydessä perheiden toimeentulon vaikeuksiin, parisuhteiden ristiiriitoihin, lapsen koulunkäynnin vaikeuksiin ja lapsen rikolliseen käyttäytymiseen.

Tässä luvussa tarkastellaan lapsia, jotka on sijoitettu kodin ulkopuolelle lastensuojelutoimenpiteenä. Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeudet tilanteissa, joissa kasvuympäristön olosuhteet tai lapsen oma käytös vaarantavat vakavasti lapsen terveyttä ja kehitystä. Lastensuojelu on luonteeltaan viimesijaista sosiaalihuollon tukea, sillä ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa toimivien ammattilaisten ja viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään tarjoamalla perheille riittävän varhain tarkoituksenmukaisia palveluja ja tukitoimia. Mikäli perhe tarvitsee peruspalveluita vankempaa tukea, perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ja viranomaisten velvollisuus on ohjata heidät lastensuojelupalvelujen piiriin.

Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia tukemaan perhettä mahdollisimman hienovaraisesti ja ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen perustuvia avohuollon tukitoimenpiteitä hyödyntäen, jolloin lapsi voi jatkaa asumista huoltajiensa kanssa. Lastensuojelun tärkein periaate on kuitenkin lapsen etu, joten jos lievemmät tuen muodot eivät ole riittäviä, mahdollisia tai tarkoituksenmukaisia, lapselle on etsittävä hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolelta. Kodin ulkopuolisista sijoituksista sekä vuonna 1997 syntyneitä lapsia koskeneista lastensuojelujärjestelmän muutoksista löytyy tarkempaa tietoa aiemmasta Suomi lasten kasvuympäristönä -raportistamme (Ristikari ym., 2018, 72–74).

Lastensuojelulain mukaan lapsen etua arvioitaessa on huomioitava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Nämä seikat on mahdollisuuksien mukaan huomioitava myös silloin, kun lapsi joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulakia säädettäessä haluttiin näin varmistaa, että lasten keskinäinen tasa-

arvo toteutuu perustuslain tarkoittamalla tavalla. Kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen noudattaa myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita.

Kysymys ulkomaalaistaustaisten lasten asemasta ja suojelun tarpeesta on useissa maissa polttava (McLeigh 2013; Skivenes ym. 2015). Kodin ulkopuolelle tapahtuvissa sijoituksissa ulkomaalaistaustaiset lapset ovat monissa maissa yliedustettuina (Anis 2008). Suomen lastensuojelupalveluissa ulkomaalaistaustaiset perheet alkoivat näkyä 1990-luvulla, kun maahan saapui lyhyessä ajassa runsaasti ihmisiä Venäjältä, Baltian maista, Somaliasta, entisen Jugoslavian alueelta, Iranista ja Irakista. Samaan aikaan Suomea koetteli vaikea taloudellinen lama. Palvelujärjestelmässä kyky vastata ulkomaalaistaustaisten perheiden tarpeisiin oli pitkään puutteellinen. (Pekkarinen 2010; Joronen 2005.)

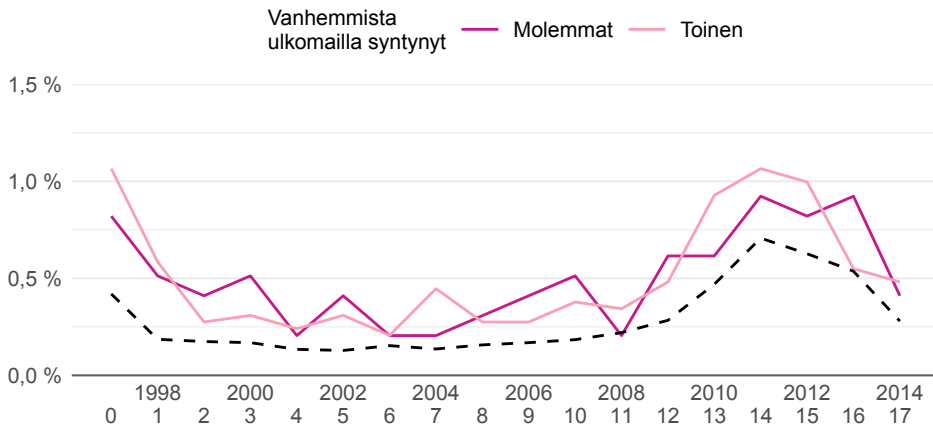
Suomessa ulkomaalaistaustaisten perheiden lastensuojelun asiakkuudesta on saatavilla hyvin vähän tutkimustietoa. Rekistereihin ja tilastoihin perustuvaa tutkimusta ei ole lainkaan. Harvoissa ulkomaalaistaustaisten lasten lastensuojeluasiakkuutta koskevissa tutkimuksissa kysymystä on lähestytty laadullisesti. Esimerkiksi Merja Anis (2008) ja Sanna Heikkilä-Daskalopoulos (2008) ovat tutkineet ilmiötä haastattelujen ja Elina Pekkarinen (2010) asiakirja- ja arkistoaineistoihin perustuvan tapaus-tutkimuksen avulla. Tarja Heino ja muut (2016) tarkastelivat lastensuojelun sijoituksia sosiaalityöntekijöille suunnatun 410 lapsen sijoitusta koskevan kyselyn avulla. Kyselyaineiston mukaan kulttuuriset tekijät vaikuttivat kodin ulkopuolelle tapahtuneisiin sijoituksiin 24 prosentissa ja etniset tekijät 17 prosentissa tapauksista. Tarja Pösö (2015) on koonnut Suomea koskevia havaintoja ulkomaalaistaustaisten lasten asemasta kansainvälisessä vertailussa. Kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa on osoitettu kriittisiä palvelujärjestelmää ja yhteiskuntaa laajemminkin koskevia ongelmia, kuten työntekijöiden osaamattomuutta, arkipäivän rasismia, perheiden sisäisiä konflikteja, lasten jäämistä vaille tukea sekä normatiivista vallankäyttöä. Tutkimuksissa painotetaan jatkotutkimuksen tarvetta. Seuraavat tutkimustulokset ovat siten monella tapaa lajissaan ainutlaatuisia.

7.1 Sijoitettujen lasten määrä ja sijoitusikä sekä sijoituksen kesto

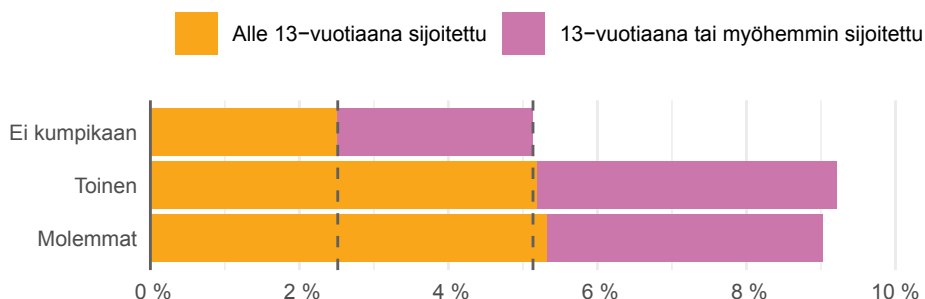
Suomessa vuonna 1997 syntyneistä kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna kaikkiaan 3 035 lasta eli 5,4 prosenttia koko syntymäkohortista. Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 2 670 eli 5,1 prosenttia. Tähän verrattuna ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista huomattavasti suurempi osa oli sijoitettuna. Lapsista, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, oli sijoitettuna 88 henkilöä eli 9,0 prosenttia. Toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmästä sijoitettuna oli 268 lasta eli 9,2 prosenttia. Sijoitukset on huomioitu ennen kohorttiin kuuluvien täysi-ikäistymistä.

Ensimmäinen sijoitus kodin ulkopuolelle tapahtui tyypillisimmin heti ensimmäisen elinvuoden aikana tai teini-iässä, noin 13–16-vuotiaana (kuvio 7.1). Ensimmäisen sijoitusiän jakauma oli samankaltainen vanhempien syntymävaltiosta riippumatta, mutta erityisen yleisiä alle 1-vuotiaana ja teini-iässä tehdyt sijoitukset olivat lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että ensimmäinen sijoitus on lähes poikkeuksetta avohuollon sijoitus tai kiireellinen sijoitus ja noin puolet ensimmäisistä sijoituksista päättyy viimeistään muuttaman kuukauden kuluessa (Forsell ym. 2018).

Kuvion 7.2 mukaan noin puolet kaikkien tutkittavien ryhmien sijoituksista tapahtui ennen teini-ikää ja puolet teini-iässä. Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla teini-iässä tapahtuneet sijoitukset tosin muodostivat hieman suuremman osan kaikista sijoituksista kuin lapsilla, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Tarkastelimme sijoitettuja lapsia myös sukupuolittain (ei raportoitu kuviossa). Vertailuryhmässä sekä toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä tyttöjä sijoitettiin kodin ulkopuolelle hieman enemmän kuin poikia. Ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsista poikia sijoitettiin kodin ulkopuolelle hieman enemmän kuin tyttöjä.

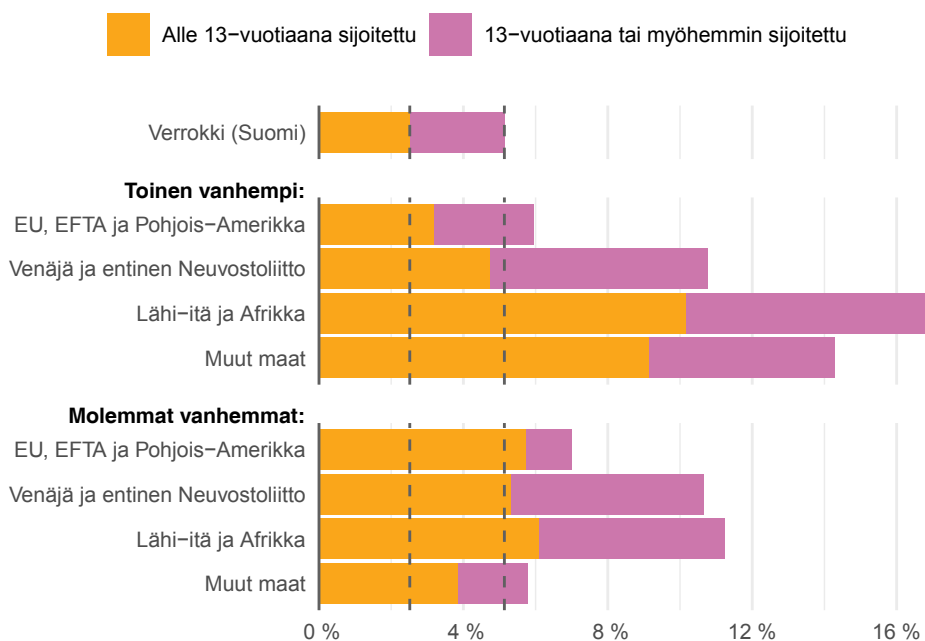

Kuvio 7.1. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus syntymäkohortissa 1997 vanhempien syntymävaltion ja ikävuosittain ensimmäisen sijoitusiän mukaan. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 7.2. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus syntymäkohortissa 1997 vanhempien syntymävaltion ja ensimmäisen sijoitusiän mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Kun sijoituksia tarkasteltiin vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin (kuvio 7.3), havaittiin, että sijoitukset olivat yleisimpiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa. Kun molemmat vanhemmista ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa, sijoituksia tehtiin vähemmän, mutta silti selvästi verrokiryhmää enemmän. Sijoitukset kodin ulkopuolelle olivat erittäin yleisiä myös lapsilla, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet Venäjällä tai entisessä Neuvostoliitossa. Näistä lapsista peräti 10,7 prosenttia (molemmat vanhemmat syntyneet

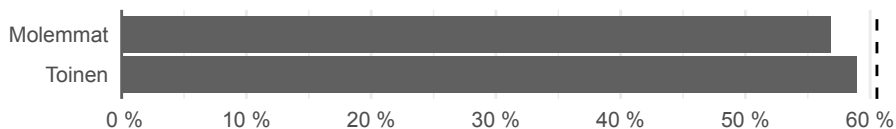
Kuvio 7.3. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus syntymäkohortissa 1997 maaryhmittäin vanhempien syntymävaltion ja ikäryhmittäin ensimmäisen sijoitusiän mukaan. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

alueella) ja 10,8 prosenttia (toinen vanhempi syntynyt alueella) oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle ennen täysi-ikäistymistään. Myös EU- ja EFTA-maista tai Pohjois-Amerikasta olevien vanhempien lapset sijoitettiin vertailuryhmää useammin kodin ulkopuolelle etenkin, kun molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Tällöin sijoitus kodin ulkopuolelle oli yleisempää alle 13-vuotiaana kuin teini-iässä.

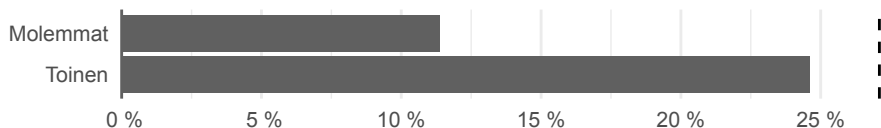
Kiireellisiä sijoituksia tarkasteltaessa emme havainneet suuria eroja vanhempien syntymävaltioiden mukaisten ryhmien välillä (kuvio 7.4). Suunnilleen yhtä suuri osuus sijoitetuista lapsista oli kokenut ainakin yhden kiireellisen sijoituksen kussakin kolmessa ryhmässä (Suomessa syntyneiden vanhempien sijoitetuista lapsista 60,5 %, toinen vanhemmista ulkomailla syntynyt -ryhmän sijoitetuista lapsista 59,0 % ja ulkomailla syntyneiden vanhempien sijoitetuista lapsista 56,8 %). Kiireellisiä sijoituksia tehdään eniten teini-iässä, jolloin sijoitus kodin ulkopuolelle alkaa hyvin usein kiireellisenä sijoituksena.

Seuraavaksi tarkastelimme, kuinka suuri osa sijoitettuna olleista lapsista on ollut sijoitettuna pisimpään perhehoidossa. Perhehoidon tavallisin vaihtoehto on sijoitus lastensuojelulaitokseen. Näiden lisäksi lapsia voidaan sijoittaa esimerkiksi ammatilliseen perhekotihoitoon. Tässä tarkastelussa keskitytään perhehoitoon, koska se on lastensuojelulain mukaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen ensisijainen sijoituspaikka.

Kuviosta 7.5 havaitaan, että perhehoitoon oli sijoitettuna suurempi osa Suomessa syntyneiden vanhempien sijoitetuista lapsista (27,1 %) kuin lapsista, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla (toinen vanhemmista syntynyt

Kuvio 7.4. Kiireellisesti sijoitettujen lasten osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

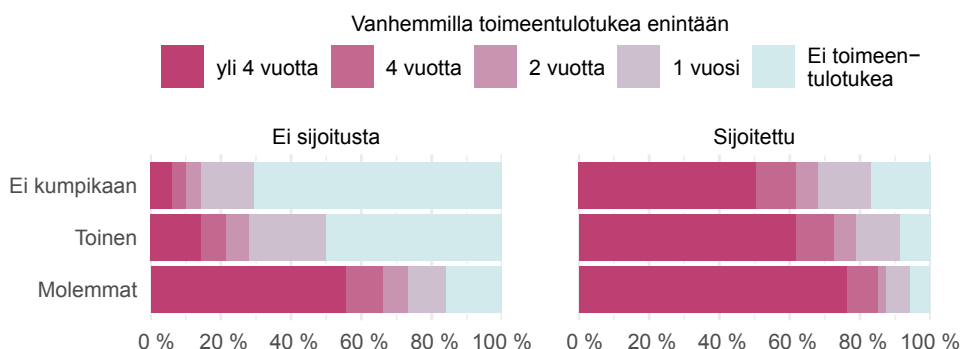
Kuvio 7.5. Perhehoidossa pisimpään olleiden lasten osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista syntymäkohortissa 1997 vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

ulkomailla -ryhmän sijoitetuista lapsista 24,6 % ja ulkomailla syntyneiden vanhempien sijoitetuista lapsista 11,4 %). Emme ole raportoineet perhehoitoon sijoitettujen osuutta maaryhmittäin pienten tapausmäärien vuoksi, mutta tulokset viittaavat siihen, että perhehoitoon sijoittaminen on erityisen harvinaista lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa.

7.2 Sijoitettujen lasten perhetausta

Toimeentulovaikkeudet olivat yleisempiä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhemmilla kuin muiden lasten vanhemmilla kaikissa vanhempien syntymävaltioiden mukaisissa ryhmissä. Tämän ilmenee kuvioista 7.6, jossa on tarkasteltu vanhempien toimeentulotuen saantia. Toimeentulotuen saantia koskeva tieto on kerätty koko lapsuusajalta, joten tulos ei kerro suoraan sijoitukseen johtaneista syistä. Tulee myös muistaa, että toimeentulotuen saanti on yleistä sijoitettujen lasten perheissä osin siitä syystä, että lastensuojelu on voinut tukea perheitä taloudellisesti toimeentulotuella, jotta huostaanotolta olisi voitu välttyä.

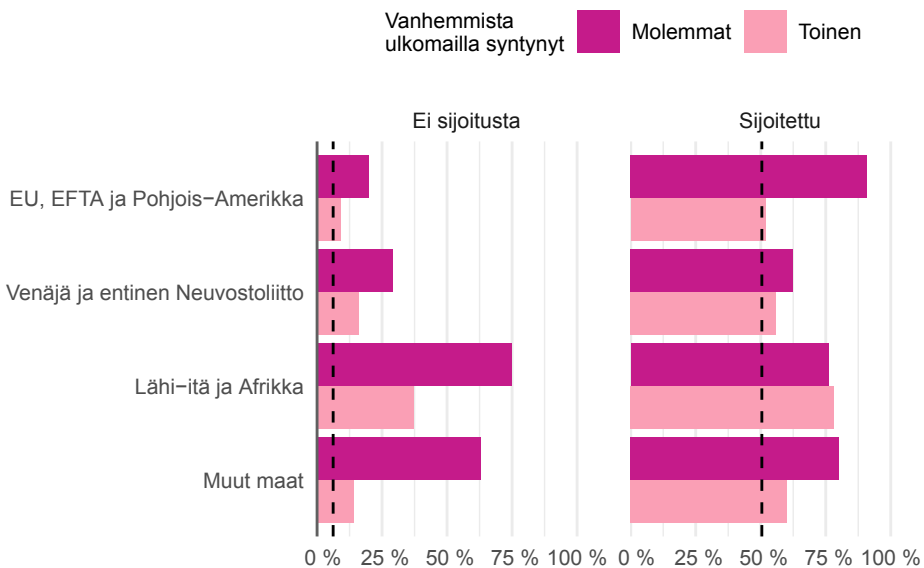
Tulos kertoo joka tapauksessa siitä, että sijoitettujen lasten perheissä on muita perheitä todennäköisemmin taloudellisia vaikeuksia siitä riippumatta, ovatko vanhemmat syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Suomessa syntyneisiin vanhempiin verrattuna

Kuvio 7.6. Vanhempien toimeentulotuen saannin kesto vanhempien syntymävaltio mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetuilla ja muilla lapsilla syntymäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

ulkomailla syntyneet sijoitettujen lasten vanhemmat olivat saaneet toimeentulotukea jonkin verran todennäköisemmin. Sijoitettujen lasten vanhemmista toimeentulotukea oli saanut Suomessa syntyneistä vanhemmista 83,1 prosenttia, ulkomaalaistaustaisista vanhemmista 94,3 prosenttia ja toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmästä 91,4 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten vanhempien ryhmässä ja toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä toimeentulotuki oli verrattain yleistä myös niillä vanhemmilla, joiden lasta ei ollut sijoitettu kodin ulkopuolelle.

Tarkastelimme lisäksi maaryhmittäin pitkäaikaista eli vähintään neljä vuotta kestänyttä toimeentulotukea, joka on yleisesti ottaen voimakkaasti yhteydessä huono-osaisuuden eri ulottuvuuksiin (kuvio 7.7). Pitkäaikainen toimeentulotuen saanti oli kaikissa maaryhmissä yleisempää sijoitettujen lasten vanhemmilla kuin muiden lasten vanhemmilla. Erityisen tavallista pitkäaikainen toimeentulotuen saanti oli EU- ja EFTA-maissa sekä Pohjois-Amerikassa syntyneillä vanhemmilla, jos lapsi oli sijoitettu kodin ulkopuolelle, mutta tähän tulokseen tulee suhtautua varauksella, sillä sijoitettuja lapsia oli tässä ryhmässä vähän. Näyttää lisäksi siltä, että vanhempien pitkäaikaisen toimeentulotuen ja kodin ulkopuolisten sijoitusten välinen yhteys vaihtelee jossain määrin maaryhmittäin. Huomionarvoista onkin, että sijoitettujen lasten vanhemmat saivat pitkäaikaista asumistukea selvästi useammin kuin muut vanhemmat, mutta poikkeuksena ovat Lähi-idässä ja Afrikassa syntyneet vanhemmat. He saivat pit-

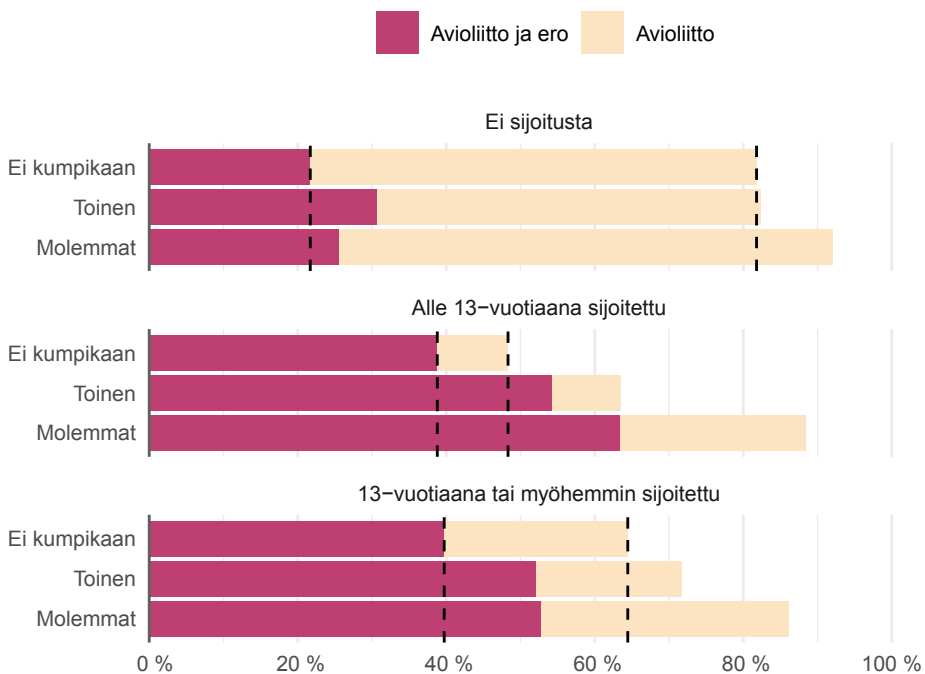

Kuvio 7.7. Vanhempien pitkäaikainen (vähintään 4 vuotta kestävä) toimeentulotuen saanti vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin kodin ulkopuolelle sijoitetuilla ja muilla lapsilla syntymäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

käikäistä toimeentulotukea lähes yhtä usein silloinkin, kun heidän lastaan ei ollut sijoitettu kodin ulkopuolelle.

Valtaosa Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista syntyi vanhemmille, jotka olivat seuranta-aikana avioliitossa keskenään (kuvio 7.8). Ulkomaalaistaustaiset vanhemmat olivat avioliitossa jonkin verran useammin kuin Suomessa syntyneet vanhemmat. Kuvion 7.8 mukaan avioerot olivat yleisempiä kodin ulkopuolelle sijoitetujen lasten vanhemmilla kuin muiden lasten vanhemmilla kaikissa vanhempien syntymävaltion mukaisissa ryhmissä. Kaikissa ryhmissä avioerot olivat yleisimpiä alle 13-vuotiaana sijoitetujen lasten vanhemmilla. Avioerot olivat yleisimpiä perheissä, joissa lapsi oli sijoitettu ennen 13 vuoden ikää ja molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla; tähän ryhmään kuuluvista lapsista 63,4 prosentin vanhemmat olivat eronneet. Myös niistä alle 13-vuotiaana sijoitetuista lapsista, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla, 54,3 prosenttia koki vanhempiensa avioeron. Suomessa syntyneiden vanhempien alle 13-vuotiaana sijoitetuilla lapsilla vastaava luku oli 38,8 prosenttia.

Vaikka Suomessa syntyneet vanhemmat erosivat muita harvemmin, on huomattava, että he olivat myös olleet naimisissa muita ryhmiä harvemmin. On siis mahdollista, että Suomessa syntyneet vanhemmat ovat eronneet avioliitosta useammin kuin ulkomailla syntyneet vanhemmat. Tätä ei voi kuitenkaan käytössä olevalla aineistolla luotettavasti tutkia. Kun selvitimme vanhempien avioeroja maaryhmittäin, havaitsim-

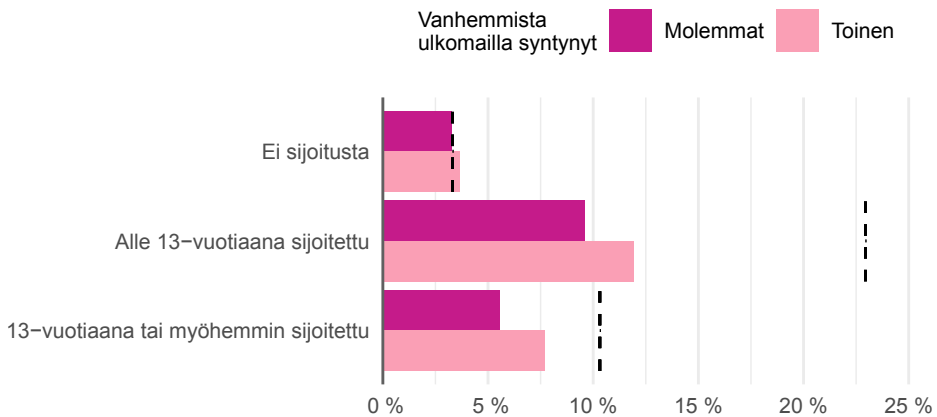

Kuvio 7.8. Vanhempien avioliitot ja -erot vanhempien syntymävaltion mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetuilla ja muilla lapsilla syntymäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

me, että maaryhmästä riippumatta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhempien avioerot olivat huomattavasti yleisempiä kuin muiden lasten vanhemmilla (ei raportoitu kuviossa).

Vuonna 1997 syntyneiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämää on hyvin usein varjostanut oman vanhemman kuolema. Samasta aineistosta aiemmin julkaisemamme raportin mukaan kaikkein yleisintä vanhemman kuolema oli alle 13-vuotiaana pitkäaikaisesti sijoitetuilla lapsilla, joista sen oli kohdannut peräti yksi neljästä (Ristikari ym. 2018).

Kuviossa 7.9 vanhempien kuolemia on tutkittu vanhemman syntymävaltion mukaan. Tämän tarkastelun mukaan Suomessa syntyneet vanhemmat kuolivat huomattavasti useammin kuin ulkomailla syntyneet. Suomessa syntyneiden vanhempien alle 13-vuotiaana sijoitetuista lapsista 22,9 prosenttia koki vanhempansa kuoleman lapsuusaikanaan. Kuitenkin myös ulkomailla syntyneiden vanhempien kuolema oli yhteydessä kodin ulkopuolelle sijoittamiseen. Todennäköisimmin vanhemman kuoleman kohtasivat sijoitetut lapset, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla. Näistä lapsista 11,9 prosenttia menetti joko toisen tai molemmat vanhempansa. Muista kuin sijoitetuista lapsista vanhemman kuoleman kohtasi kaikissa kolmessa ryhmässä 3,3–3,7 prosenttia lapsista.

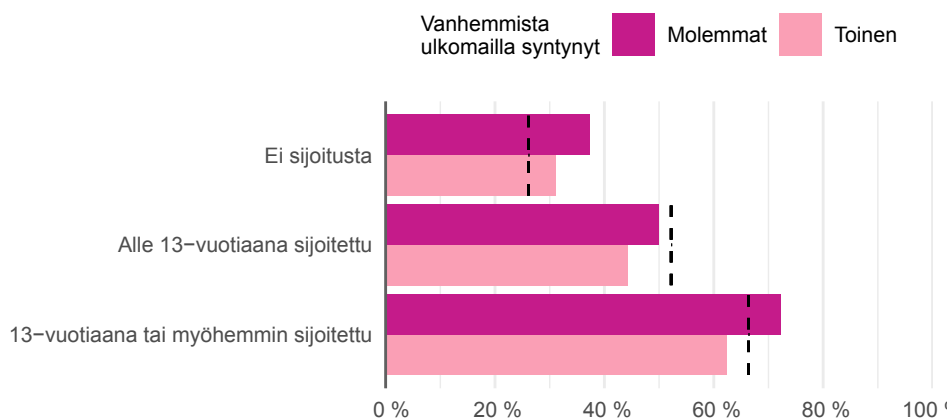

Kuvio 7.9. Vanhempien kuoleman kokeneiden lasten osuus vanhempien syntymävaltion mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetuilla ja muilla lapsilla syntymäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

7.3 Sijoitettujen lasten kouluarvosanat ja rikollinen käyttäytyminen

Koulunkäyntiin liittyy useita kasvun ja kehityksen tavoitteita, minkä vuoksi koulunkäynnin vaikeuksiin reagoidaan herkästi. Sijoitusten syitä tarkasteltaessa koulunkäynnin vaikeudet ovat yleisimpiä huostaanoton syitä yhdessä muiden arkielämän ongelmien kanssa: yli 400:ää kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta koskevassa tutkimuksessa peräti 70 prosentilla teini-ikäisenä sijoitetuista lapsista oli taustallaan koulunkäynnin vaikeuksia (Heino ym. 2016). Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten koulunkäyntiä voivat kuormittaa useat tekijät. Merja Anis (2008) havaitsi ulkomaalaistaustaisten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja heidän vanhempiensa haastatteluissa, että kouluympäristöön paikantuvista ongelmista kerrottiin paljon ja ne toistuivat haastatteluissa. Totutusta poikkeavat opetuskäytännöt, tiedonkulun ongelmat sekä rasismi ja syrjintä aiheuttivat huolta ulkomaalaistaustaisille lapsille ja vanhemmille (mt.). Myös kielivaikeudet voivat heikentää lasten kotoaan saamaa koulunkäynnin tukea.

Vuonna 1997 syntyneiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo oli huomattavasti matalampi kuin muilla lapsilla riippumatta vanhempien syntymävaltiosta (kuvio 7.10). Alle 7:n keskiarvo tai puuttuva keskiarvotieto oli 44,4–52,2 prosentilla alle 13-vuotiaana kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja 62,4–72,2 prosentilla teini-ikässä sijoitetuista lapsista. Muista kuin sijoitetuista lapsista alle 7:n keskiarvo tai puuttuva tieto oli 26,1–37,3 prosentilla. Puuttuva keskiarvotieto tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, ettei lapsen päättötodistuksesta ole numeroarvosanoja toisen asteen yhteishakurekisterissä. Tämä johtuu siitä, ettei nuori ole hakenut toisen asteen opiskelupaikkaa yhteishaussa, mikä on usein yhteydessä heikkoon peruskoulumenestykseen.

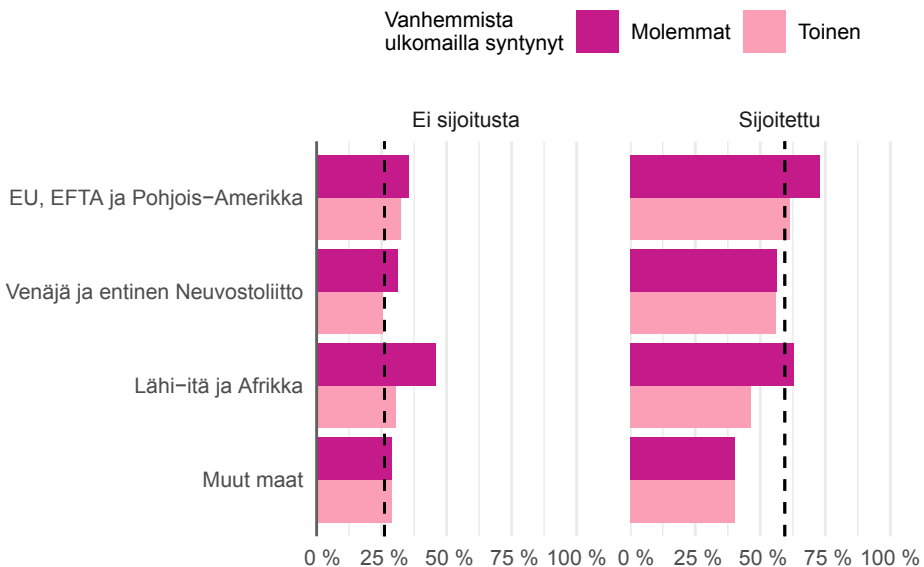
Kuvio 7.10. Lapsen peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo alle 7 tai puuttuva keskiarvotieto, osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista ja muista lapsista vanhemman syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Eniten alle 7:n keskiarvoja tai puuttuvia keskiarvotietoja oli teini-ikässä sijoitetuilla lapsilla. Teini-ikäisinä sijoitettujen lasten muita heikompi koulumenestys aiheutuu tutkimusten perusteella esimerkiksi koulussa ilmenevistä käytösongelmista ja muista koulunkäyntiin liittyvistä vaikeuksista, kuten poissaoloista sekä ongelmista kouluyhteisöön kiinnittymisessä. Tämän tutkimuksen valossa heikko koulumenestys koskee kaikkia teini-ikässä sijoitettuja nuoria vanhempien syntymävaltiosta riippumatta.

Tutkimme peruskoulumenestystä myös maaryhmittäin. Kuvion 7.11 mukaan sijoitus kodin ulkopuolelle on yhteydessä heikompaan peruskoulumenestykseen kaikissa maaryhmissä. Tulokset viittaavat lisäksi siihen, että heikon koulumenestyksen ja kodin ulkopuolisen sijoituksen yhteys vaihtelee jossain määrin maaryhmittäin, mutta tämän tarkempi tutkiminen ei ole mahdollista tämän raportin puitteissa.

Suomessa lasten rikoksiin reagoidaan lastensuojelun toimenpitein, ja lapsen muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu tähän rinnastettava käyttäytyminen on yksi huostaanoton kriteereistä. Yli 400 sijoituksen taustoja tarkastelleessa tutkimuksessa lapsen rikollinen käyttäytyminen oli yksi kodin ulkopuoliseen sijoitukseen johtaneista tekijöistä yli 20 prosentissa sijoituksista (Heino ym. 2016).

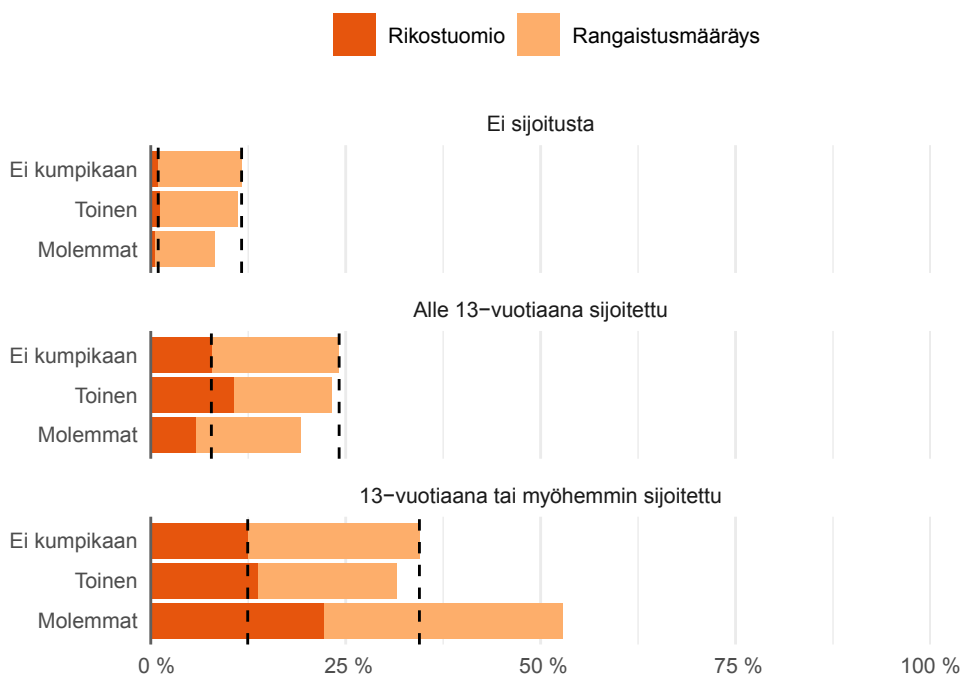
Kuvio 7.12 esittää rikostuomion ja rangaistusmääräyksen saaneiden sijoitettujen ja muiden nuorten määrän vanhempien syntymävaltion mukaan. Tarkastelu kattaa rikosseuraamukset, jotka on saatu 16–18 vuoden iässä (rikostuomioiden ja rangaistusmääräysten tarkempi määrittely, ks. luku 8 Rikollisuus).

Kuvio 7.11. Lapsen peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo alle 7 tai puuttuva keskiarvotieto, osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista ja muista lapsista vanhemman syntymävaltion mukaan maaryhmittäin ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Rikostuomiot ja rangaistusmääräykset olivat selvästi yleisempiä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla kuin muilla nuorilla kaikissa vanhempien syntymävaltion mukaisissa ryhmissä. Rikostuomioiden ja rangaistusmääräysten lukumäärä vaihteli sijoitettuna olleilla nuorilla huomattavasti ensimmäisen sijoitusiän mukaan: eniten rikollista käyttäytymistä esiintyi teini-iässä sijoitetuilla nuorilla. Yleisimpiä rikostuomiot ja rangaistusmääräykset olivat teini-iässä sijoitetuilla nuorilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Näistä nuorista 52,8 prosenttia oli saanut rikostuomion tai rangaistusmääräyksen. Suomessa syntyneiden vanhempien teini-iässä sijoitetuilla lapsilla vastaava luku oli 34,5 prosenttia ja toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä 31,6 prosenttia. Tulos kertoo lastensuojelun toimenpiteiden reaktiivista rikolliseen käyttäytymiseen, ja havainto on tehty myös aiemmissa tutkimuksissa: etenkin nuorten toistuva rikollisuus on yhteydessä sijoitukseen kodin ulkopuolelle, ja järjestelmä reagoi herkästi myös ulkomaalaistaustaisten nuorten rikollisuuteen (Savolainen ym. 2007).

Kuvio 7.12 osoittaa myös, että rikosten vakavuusaste on yhteydessä sijoitukseen kodin ulkopuolelle. Muilla kuin sijoitetuilla lapsilla rangaistukset olivat yleensä sakko- ja rangaistuksia ja vakavammista rikoksista annetut kärkeäjäoikeuden rikostuomiot olivat hyvin harvinaisia. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla puolestaan kärkeäjäoikeuden antamat rikostuomiot olivat huomattavan yleisiä. Peräti 22,2 prosenttia kodin ulkopuolelle teini-iässä sijoitetuista lapsista, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, oli saanut rikostuomion.

Kuvio 7.12. Lasten saamat rikostuomiot ja rangaistusmääräykset, osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista ja muista lapsista vanhemman syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntyneet ei kumpikaan/toinen/molemmat.

8 Rikollisuus

- Rikoksesta tuomitun rangaistuksen saivat harvimmin lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla.
- Toisaalta samassa ryhmässä oli eniten väkivalta- ja omaisuusrikoksista seuraamukseen tuomittuja.

Rikoskäyttäytymistä tarkastellaan rikoksista tuomittujen rangaistusten eli rikosseuraamusten valossa. Koska rikosoikeudellinen vastuuikäraja Suomessa on 15 vuotta, sitä nuorempana tehtyjä rikoksia ei sisälly aineistoon, vaikka niistä on saatettu rikosilmoitus poliisille tehdäkin¹. Tarkastelu kattaa 16–18-vuotiaana tehdyt rikokset, ja seuranta päättyy vuoden 2015 loppuun.

Nuorten rikosseuraamukset eritellään analyysissa syyttäjän vahvistamiin rangaistusmääräyksiin ja käräjäoikeuden tuomioihin. Poliisin (pääosin liikenne rikkomuksista) määräämät rikesakot jäävät siten analyysin ulkopuolelle. Mikäli kaikki rikosseuraamukset otettaisiin huomioon, rikoksista tuomittujen osuus olisi siis tässä esitettyä korkeampi. On kuitenkin olennaista huomata, että käräjäoikeudessa tuomittujen rangaistusten avulla saadaan mitattua kaikkein vakavinta rikollisuutta.

Liikenne rikokset ja -rikkomukset muodostavat valtaosan tämän ikäryhmän rikoksista², ja tästä syystä kaikkia tuomioita ja rangaistusmääräyksiä koskevassa tarkastelussa nämä rikoslajit korostuvat. Tarkastelemme lisäksi rikoslajikohtaisia muuttujia, jotka kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka on tuomittu vähintään yhdestä varkaus-, väkivalta-, rattijuopumus- ja huumausainerikoksesta 16–18-vuotiaana. Nämä muuttujat sisältävät sekä tuomiot että rangaistusmääräykset.

Rikollisuutta koskevassa tarkastelussa täytyy huomioida se, että erityisesti käräjäoikeudessa tuomittujen osuudet ovat tässä ikäryhmässä vielä varsin pieniä. Tästä seuraa, että erityisesti vanhempien syntymävaltion mukaisissa erittelyissä aineisto käy varsin pieneksi, ja muutaman henkilön rikosseuraamuksiin perustuvat tulokset ovat varsin epävarmoja. Tilastoeettisistä syistä osa tuloksista esitetään karkeammalla luokittelulla.

1 Alle 15-vuotiaiden rikosepäilyistä on saatavilla tietoja Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilastosta (Tilastokeskus 2020).

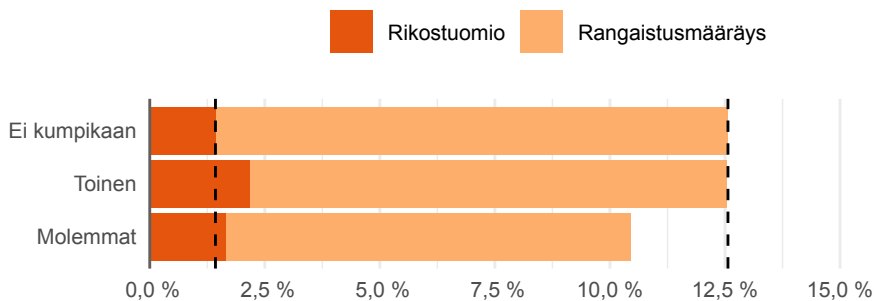
2 Rangaistusmääräyksistä 31,5 prosenttia (n = 3 242) annettiin liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Muita tyypillisiä rangaistusmääräysten rikosnimikkeitä olivat ajoneuvorikkomus (14,9 %), näpistys (14,8 %), kulku-
neuvon kuljettaminen oikeudetta (11,8 %) ja liikenne rikkomus (10,5 %). Tuomioissa yleisin päärikos oli pahoinpitely (14 %, n = 296).

8.1 Tuomiot ja rangaistusmääräykset vanhempien ulkomaalaistaustan mukaan

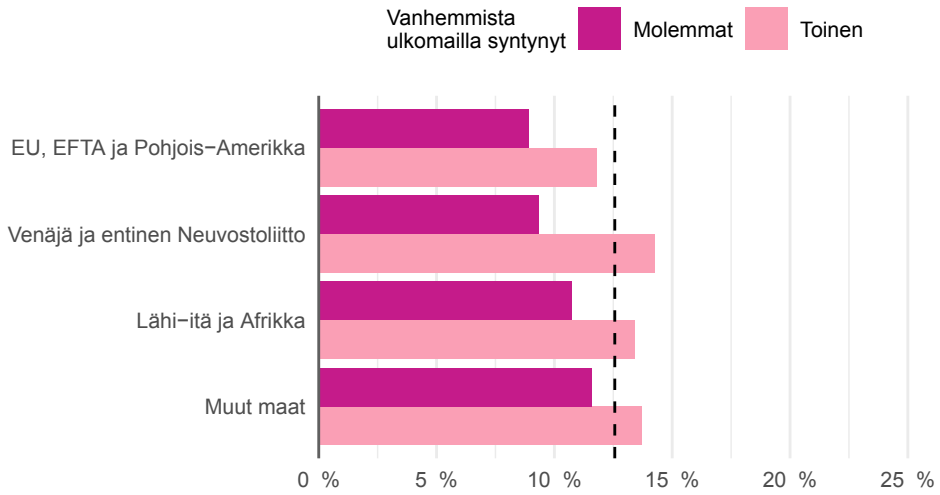
Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista 1,4 prosenttia on tuomittu rikoksesta kärkeäjäoikeudessa, ja vastaava osuus ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista on 1,6 prosenttia (kuvio 8.1). Niistä lapsista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, 2,2 prosenttia on saanut rikostuomion. Rangaistusmääräyksissä osuus on korkein Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla (11,1 %) ja matalin puolestaan (8,8 %) niillä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, osuus on 10,4 prosenttia. Erot kolmen ryhmän välillä ovat siten varsin pieniä.

Tulokset ovat olennaisilta osin samanlaisia, kun analyysia tarkennetaan vanhempien syntymävaltioihin (kuvio 8.2). Rikostuomiot ja rangaistusmääräykset yhdistävällä mittarilla tarkasteltuna vanhempien syntymävaltiolla ei näytä olevan suurta merkitystä. Rikostuomion saaneiden osuus näyttää olevan hieman korkeampi niillä lapsilla, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat Lähi-idästä tai Afrikasta, mutta pienen tapausmäärän vuoksi tulokset ovat epävarmoja.

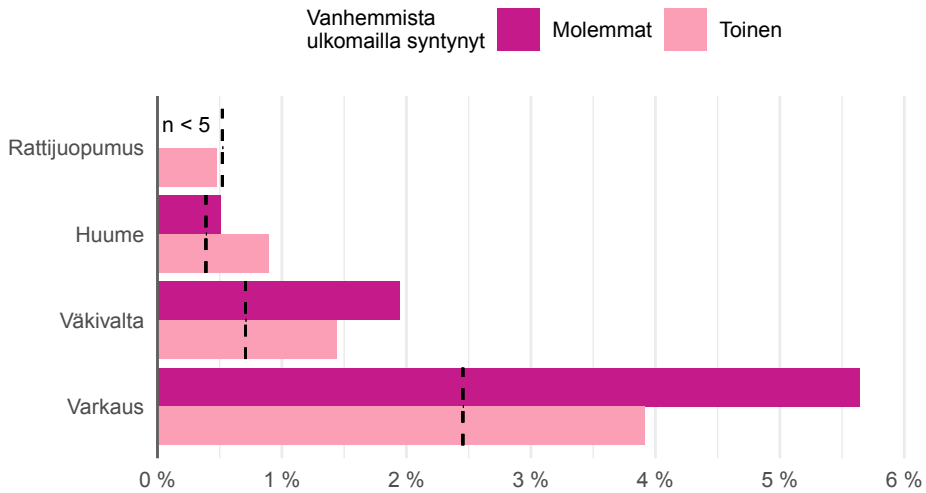
Rikoslajikohtaisen tarkastelun tulokset poikkeavat jossain määrin edellä esitetyistä (kuvio 8.3). Sekä varkaus- (5,6 %) että väkivaltarikoksista (2,0 %) seuraamukseen tuomittujen osuudet ovat korkeimmat ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla. Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla vastaavat osuudet ovat 2,5 prosenttia (varkaus) ja 1,4 prosenttia (väkivalta). Niillä, joiden vanhemmista vain toinen on syntynyt ulkomailla, osuudet sijoittuvat näiden kahden ryhmän väliin.

Kuvio 8.1. Rikostuomion ja rangaistusmääräyksen saaneiden lasten osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Kuvio 8.2. Rikostuomion ja rangaistumääräyksen saaneiden lasten osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

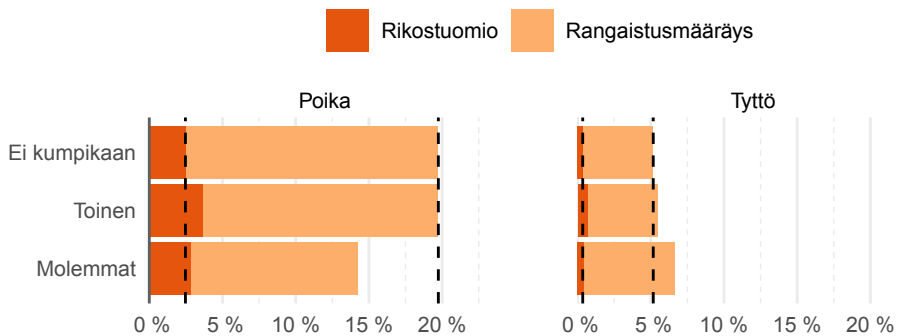

Kuvio 8.3. Eri rikostyypeistä seuraamukseen tuomittujen osuudet vanhempien ulkomaalais-taustan mukaan (%). Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Huumausainerikoksista tuomittujen osuus on puolestaan korkein lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla (0,9 %), tosin osuus on suunnilleen samalla tasolla kahdessa muussa ryhmässä. Rattijuopumuksissa eroja ei havaita, ja tämän rikoslajin tulokset ovat ylipäätään epävarmimpia pienen havaintomäärän vuoksi. Verrattaessa kaikkia rikosseuraamuksia koskevia tuloksia rikoslajikohtaisiin tuloksiin voidaan havaita, että Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla liikenne rikokset ovat muita ryhmiä yleisempiä. Tämä havainto vastaa aikuisväestön tilannetta (Danielsson & Niemi 2019).

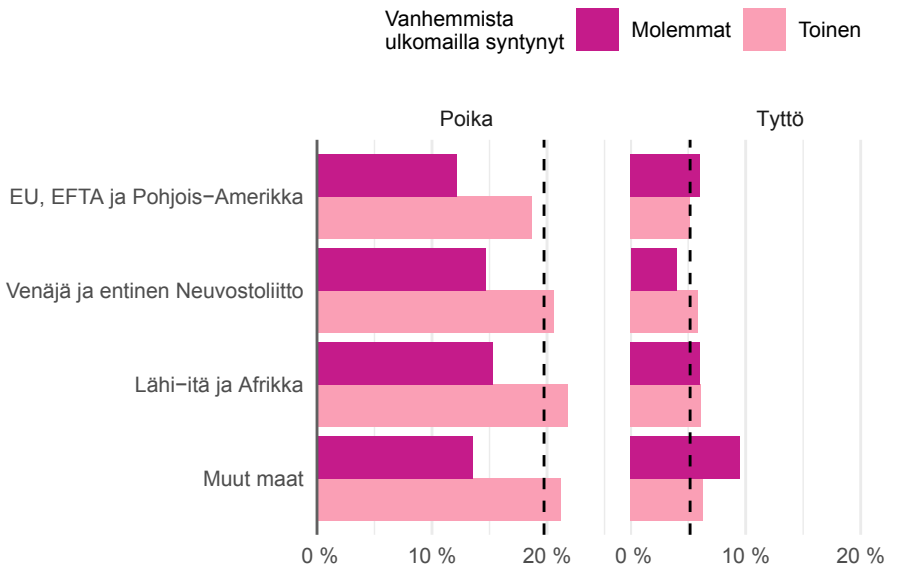
8.2 Tuomiot ja rangaistusmääräykset sukupuolen mukaan

Poikien ja tyttöjen rikoskäyttäytymisen yleisyydessä on merkittävä tasoero ulkomaalaistaustasta riippumatta (kuvio 8.4). Tästä syystä poikien tulokset vastaavat hyvin pitkälti edellä esitettyjä tuloksia ja ryhmien välisiä eroja. Kiinnostava havainto on, että kahden ulkomaalaistaustaisen vanhemman pojat ovat saaneet suhteellisesti muita poikia vähemmän rikosseuraamuksia (rangaistusmääräyksiä tai rikostuomioita), heidän tyttärensä taas muita tyttöjä enemmän. Tytöillä ryhmien väliset erot ovat kuitenkin pieniä, ja erityisesti rikostuomion saaneiden osuudet ovat kaikissa ryhmissä hyvin matalia.

Kuvio 8.4. Rikostuomion ja rangaistusmääräyksen saaneiden lasten osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Kun analyysia tarkennetaan maaryhmien tasolle, tulokset pysyvät olennaisin osin aiempaa vastaavina; kaikkia seuraamuksia mittaavassa tarkastelussa ei havaita suuria tyttöjen ja poikien vanhempien syntymävaltion mukaisia eroja (kuvio 8.5). Vähintään yhden rangaistusmääräyksen tai tuomion saaneiden osuudessa ei ole kovin suurta vaihtelua vanhempien syntymävaltion mukaan. Kuten edellä, myös tässä vaikuttaa siltä, että Lähi-idässä tai Afrikassa syntyneiden vanhempien pojissa tuomittujen osuus olisi muita ryhmiä korkeampi. Kahden Suomessa syntyneen vanhemman pojista 2,5 prosenttia on saanut tuomion, Lähi-idässä tai Afrikassa syntyneiden vanhempien pojista 3,4 prosenttia (vain toinen) ja 6,0 prosenttia (molemmat).

Kuvio 8.5. Rikostuomion ja rangaistusmääräyksen saaneiden lasten osuudet sukupuolen ja vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

9 Alueelliset erot ja asuin ympäristö

- Lapset, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, asuvat verrokkiryhmää tyypillisemmin sisemällä kaupunki-alueella ja harvemmin kaupungin kehysalueella ja maaseudulla.
- Lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, asuvat verrokkiryhmää todennäköisemmin Uudenmaan maakunnan alueella.
- Vanhemman syntymävaltio on yhteydessä lasten asuin ympäristön piirteisiin: lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, asuvat ulkomaalaistaustaisia lapsia todennäköisemmin sekä korkeamman tulotason asuinalueilla että asuinalueilla, joissa omistusasuminen on tyypillisempää.

Väestöryhmien välisen eriarvoisuuden lisäksi myös alueiden välinen eriarvoisuus on tärkeä yhteiskuntapoliittinen kysymys. Suomessa väestön alueellinen tarkastelu on perusteltua, sillä esimerkiksi väestötiheys ja ikärakenne vaihtelevat merkittävästi alueittain. Kaupungistuminen laajempaan kehityskulkuna voi vaikuttaa alueiden välisiin eroihin sekä kaupungeissa asuinalueiden välisiin eroihin. Suurimmat kaupungit sekä niiden kehyskunnat lukeutuvat Suomessa muuttoliikkeen voittajiin, ja etenkin keskikaupunkien kehyskunnat vetävät puoleensa työllisiä, korkeakoulutettuja ja lapsiperheitä (Kytö & Kral-Leszczynska 2013). Maaseudulla ja kaupungeissa asuvien välillä on havaittavissa hyvinvointi- ja terveyseroja (ks. esim. Kauppinen & Karvonen 2014; Saarsalmi ym. 2017; Ristikari ym. 2018). Toisaalta lapsiperheiden asuinpaikan maaseutumaisuuden tai kaupunkimaisuuden välillä ei ole havaittu merkittäviä hyvinvointieroja (Karvonen 2014).

Tämän tarkastelun tavoitteena on saada tietoa siitä, missä ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset asuvat ja millainen asuin ympäristö näillä lapsilla on. Huomion kohteena ovat erot kaupunki–maaseutu-luokituksen mukaan, maakunnittaiset erot sekä tulotason ja asuntokannan mukaiset erot asuin ympäristössä. Nämä ovat tavanomaisia lähestymistapoja alue-erojen tarkastelemiseksi. Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista ei ole juuri tehty aikaisempaa tutkimusta näistä näkökulmista. Kaikissa tämän luvun analyysissä on tarkasteltu tilannetta vuoden 2012 viimeisenä päivänä. Näin voimme tarkastella vuoden 1997 syntymäkohortin asumista ja asuin ympäristöä ennen toisen asteen koulutukseen siirtymistä, jolloin osa nuorista muuttaa itsenäisesti asumaan.

On monia syitä, miksi juuri lasten alueellisiin eroihin ja asumisympäristöön on hyvä kiinnittää huomiota. On mahdollista, että asuinalueella ja -ympäristöllä on vaikutuksia lasten myöhempään elämään. Esimerkiksi syntymäkohortin 1997 tarkastelun perusteella lapsen kasvualueen lähiympäristöllä, erityisesti alueen mediaanitulolla ja työllisyysasteella, on yhteys lapsen koulumenestykseen. Samat muuttajat olivat yhteydessä myös lukioon pääsemisen kanssa. (Ristikari ym. 2018.) On kuitenkin syytä todeta, että esimerkiksi asuinalueen, -ympäristön ja -olojen sekä lasten ja nuorten myöhemmän huono-osaisuuden ja hyvinvoinnin välisten syy-seuraussuhteiden tutkiminen on haastavaa. Esimerkiksi asuinympäristö ja -olot ovat merkittävästi yhteydessä perheiden sosioekonomiseen tilanteeseen. On kuitenkin mahdollista, että asuinalueilla, -ympäristöllä ja -oloilla on omat itsenäiset vaikutuksensa hyvinvointiin sekä myöhempään elämäntilanteeseen. Näille vaikutuksille onkin useita mahdollisia mekanismeja (ks. Galster 2012). Alueelliset ja asuinympäristöä koskevat tarkastelut kuitenkin kuvaavat joka tapauksessa sitä elinympäristöä, jossa lapset elävät ja viettävät aikaansa. Tarkastelut kertovat myös yhteiskunnallisesta ja alueellisesta eriarvoisuudesta sekä mahdollisesta elinympäristöjen eriytymisestä.

Ulkomaalaistaustaisen väestön alue- ja asumiskysymykset ovat tärkeitä tutkimusaiheita. Ulkomaalaistaustaiset asuvat usein alueellisesti keskittyneesti. Tähän viitataan etnisen eriytymisen käsitteellä (esim. Rasinkangas 2014). Asumisen keskittymiseen vaikuttavat niin rakenteelliset tekijät kuin yksilötason toiminta ja valinnat (ks. esim. Rasinkangas 2014). Laajemmin kaupunkien asuinalueiden väliseen eriytymiseen viitataan segregaaation käsitteellä. Etninen ja tulotason mukainen eriytyminen eivät ole täysin päällekkäisiä Suomessa (Saikkonen ym. 2018). Suomessa alueelliset asumiskeskittymät ovat luonteeltaan monikulttuurisia, eli niillä asuu useita etnisiä ja kulttuurisia ryhmiä (Vilkama 2011; Andersen ym. 2013).

Vanhempien syntymävaltion mukainen alueellinen eriytyminen on lapsilla voimakkaampaa kuin työikäisellä väestöllä (Saikkonen ym. 2018). Maahanmuuttajat keskittyvät Suomessa kasvukeskuksiin. Myös suomalaistaustaiset muuttavat kasvukeskuksiin, mutta maahanmuuttajat ovat niissä yliedustettuina (Juopperi 2019). Eriyisesti Euroopan ulkopuolelta tulevat maahanmuuttajat asuvat kaupungeissa selvästi todennäköisemmin kuin kantasuomalaiset (Juopperi 2019). Ulkomaalaistaustaisten asumismuodot eroavat Suomessa merkittävästi suomalaistaustaisten asumismuodoista. Maahanmuuttajat ovat Suomessa yliedustettuina vuokra-asumisessa ja sosiaalisesti tuetussa asumisessa ja aliedustettuja omistusasumisessa (Andersen ym. 2013).

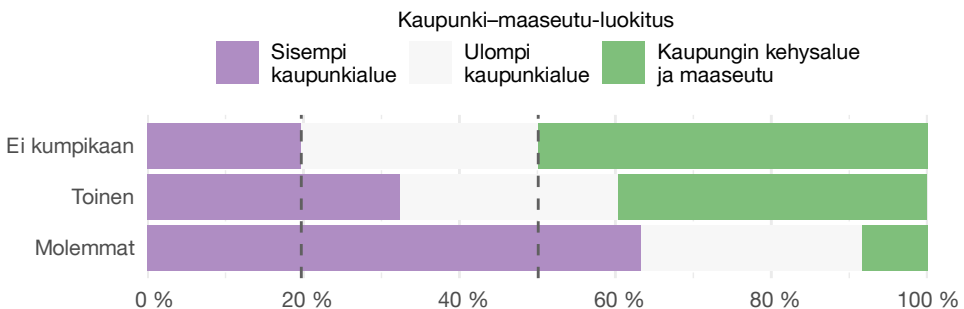
Aiempaa suomalaista tutkimusta ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten asumisesta ja asuinympäristöstä ei ole kovinkaan paljon. Alueellista eriytymistä koskevassa tutkimuksessa on kuitenkin sivuttu ulkomaalaistaustaisten lapsiperheiden vanhempien tilannetta (esim. Saikkonen ym. 2018). Poikkeus on myös tuore Obucinan ja Ilmakunnaksen (2020) tutkimus ulkomailla syntyneiden lasten asumisahtaudesta Suomessa. Ulkomailla syntyneet lapset asuvat huomattavasti todennäköisemmin ahtaasti kuin Suomessa syntyneet lapset. Vuodesta 2007 alkaen ulkomailla syntyneiden lasten asumisahtausta näyttää yleistyneen. Ero Suomessa syntyneisiin lapsiin pysyi silloinkin, kun huomioitiin erilaisia kotitalouden rakenteeseen ja vanhempien ti-

lanteeseen liittyviä tekijöitä. (Obućina & Ilmakunnas 2020.) Myös Saikkonen ja muut (2018) havaitsivat tarkastelussaan lapsiperheiden vanhemmista, että ulkomaalaistaustaiset asuvat ahtaammin.

9.1 Erot kaupungin ja maaseudun välillä

Alueellisia eroja on tutkittu paljon hallinnollisten rajojen mukaan. Kuten aiemmassa raportissa, myös tässä tarkastelemme lasten kasvuympäristöä hallinnollisista rajoista riippumattoman luokittelun avulla. Kaupunki–maaseutu-luokitus perustuu Suomen ympäristökeskuksen tekemään paikkatietopohjaiseen luokitukseen, jossa erotellaan seitsemän luokkaa (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2020a). Kolme näistä kuvaa kaupunkimaisia alueita, yksi maaseudun paikalliskeskuksia ja kolme maaseutumaisia alueita. Tässä raportissa hyödynnämme muuttujaa, jossa on kolme luokkaa: sisempi kaupunkialue, ulompi kaupunkialue sekä kaupungin kehysalue ja maaseutu.

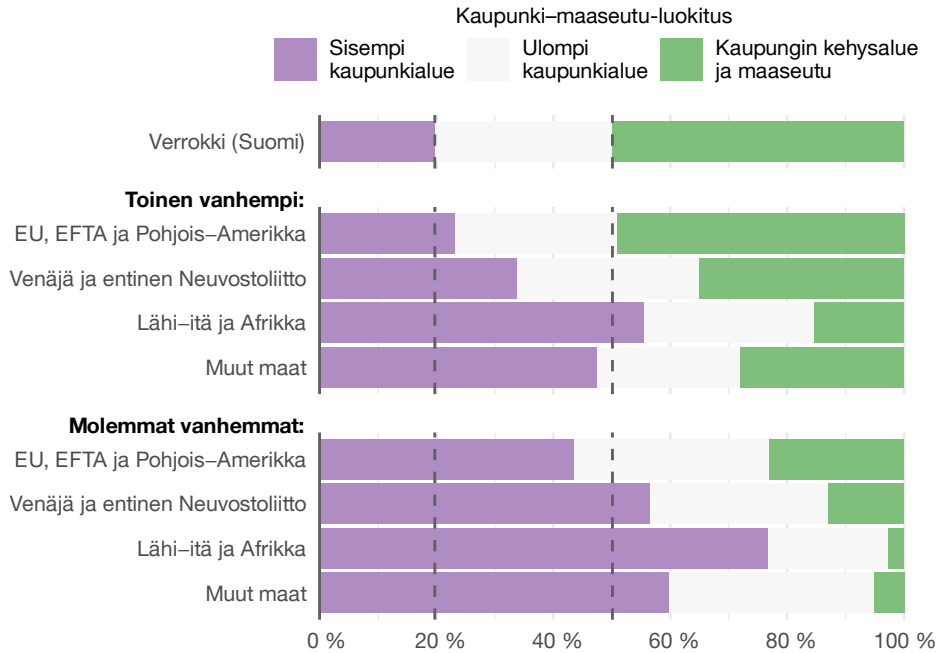
Kaupunki–maaseutu-luokituksen mukaan lapset, joiden molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista on syntynyt ulkomailla, keskittyivät verrokkiryhmää enemmän sisemmälle kaupunkialueelle, jolla tarkoitetaan kaupunkien tiiviisti rakennettua yhtenäistä aluetta (kuvio 9.1). Keskittyminen sisemmälle kaupunkialueelle oli selkeää erityisesti perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, sillä näiden perheiden lapsista 63,3 prosenttia asuu kyseisen tyyppisillä alueilla. Lapsista, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, sisemällä kaupunkialueella asui 32,4 prosenttia. Huomionarvoista on, ettei vanhemman syntymävaltio ollut yhteydessä siihen, asuiko lapsi ulommalla kaupunkialueella, jolla tarkoitetaan yhtenäistä sisemmän kaupunkialueen reunalta alkavaa kaupunkimaisen tehokasta asuinalueita. Sen sijaan lapsista, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, 49,9 prosenttia asui kaupungin kehysalueella tai maaseudulla.

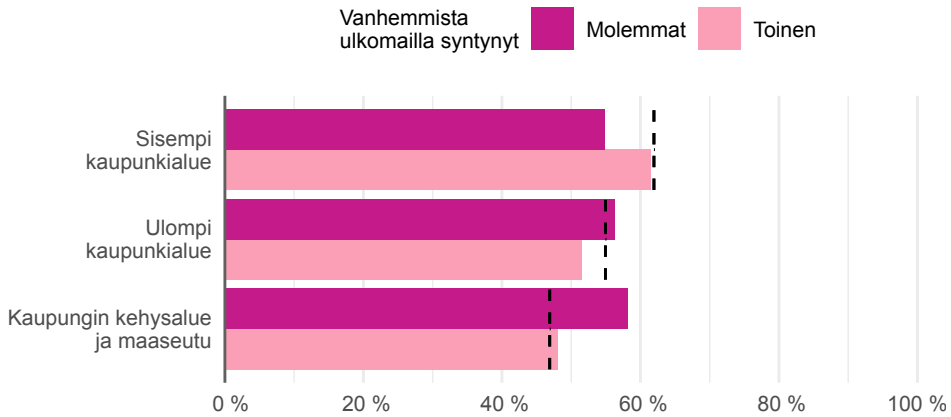
Kuvio 9.1. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten asuinpaikka kaupunki–maaseutu-luokituksella vuonna 2012 vanhempien syntymävaltion mukaan. Vanhemmista ulkomailla syntynyt ei kumpikaan/toinen/molemmat.

Etenkin lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa, asuivat usein sisemmällä kaupunkialueella (kuvio 9.2). Huomionarvoista on, että lapset, joiden toinen vanhempi on syntynyt EU- ja EFTA-maissa tai Pohjois-Amerikassa, asuivat kaupunki–maaseutu-luokituksella tarkasteltuna hyvin samankaltaisesti kuin verrokkiryhmä.

Seuraavaksi tarkastelimme toisen asteen koulutuksen aloittaneita nuoria ja sitä, kuinka suuri osuus heistä aloitti toisen asteen koulutuksen lukiossa. Mikäli lapsen vanhemmista molemmat tai toinen on syntynyt Suomessa, vähenee lukioon päässeiden osuus siirryttäessä sisemmältä kaupunkialueelta kohti kaupungin kehysaluetta ja maaseutua (kuvio 9.3). Kiinnostavaa on, että mikäli molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, lapsista lähes yhtä suuri osuus tuli valituksi lukioon kaupunki–maaseutu-luokituksen ryhmästä riippumatta.

Kuvio 9.2. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten asuinpaikka kaupunki–maaseutu-luokituksella vuonna 2012 vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin. Ulkomailla syntynyt toinen vanhempi/molemmat vanhemmat.

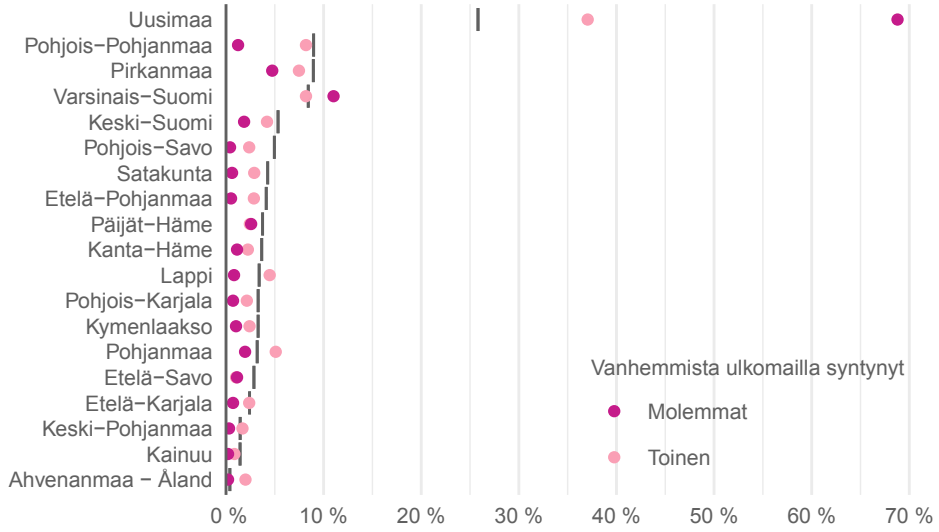

Kuvio 9.3. Toisen asteen koulutuksen lukiossa aloittaneiden osuus kaikista toisen asteen koulutuksen aloittaneista ikäkohortissa 1997 kaupunki–maaseutu-luokituksella vanhempien syntymävaltion mukaan. Asuinpaikkatieto on vuodelta 2012. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

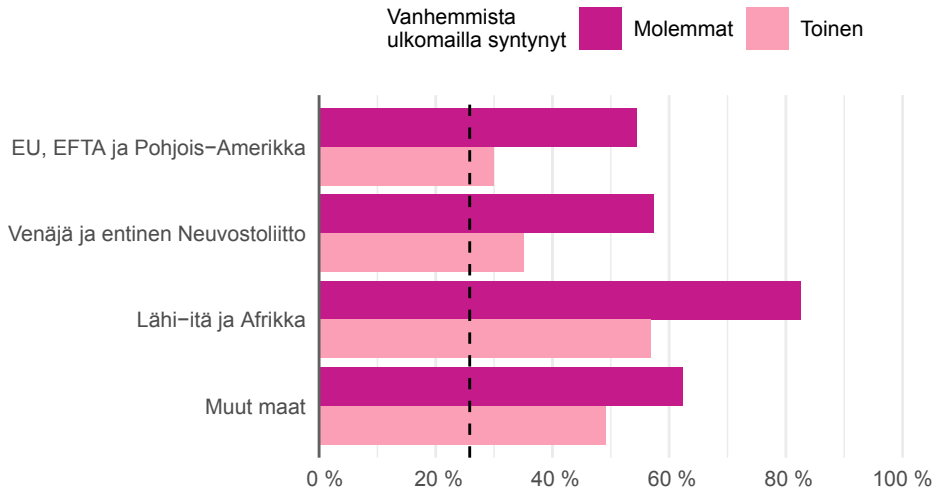
9.2 Maakunnittaiset erot

Tieto asuinmaakunnasta on saatavissa yhteensä 55 940 kohorttilaisesta. Lapsista, joiden vanhemmista molemmat ovat syntyneet ulkomailla, 68,8 prosenttia asui Uudenmaan maakunnassa (kuvio 9.4). Kun vain toinen vanhemmista on syntynyt ulkomailla, osuus oli 37,1 prosenttia. Verrokkiryhmässä vastaava osuus oli 25,8 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten lasten asuminen keskittyi siis Uudenmaan maakuntaan. Lapsia, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, asui suhteellisesti eniten Lapsissa, Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla. Lapsia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, asui Varsinais-Suomessa muita suurempi osuus.

Tarkasteltaessa kohorttilaisten jakautumista Suomen maakuntiin vanhempiensa syntymävaltion mukaan huomataan, että Lähi-idässä ja Afrikassa syntyneiden vanhempien lapset asuivat pääosin Uudellamaalla, etenkin ne, joiden molemmat vanhemmat ovat kyseiseltä alueelta (82,6 %) (kuvio 9.5). Vastaavasti lapset, joiden toinen vanhempi on syntynyt EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa, asuivat Uudellamaalla lähes yhtä todennäköisesti kuin verrokkiryhmän lapset. Muissa maakunnissa asumisessa ei ole raportoinnin kannalta tärkeää tietoa, eikä jakautuminen pohjautu maaryhmiin.

Kuvio 9.4. Suomessa vuonna 1997 syntyneiden lasten asuinmaakunta vuonna 2012 vanhempien syntymävaltion mukaan. Harmaa pystyviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

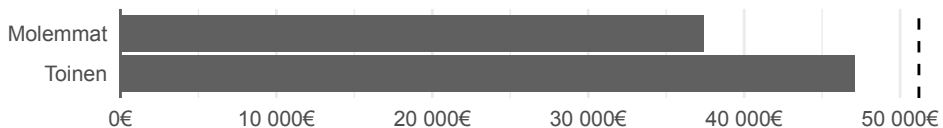
Kuvio 9.5. Uudenmaan maakunnassa asuneiden osuudet vanhempien syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

9.3 Tulotason ja omistusasuntojen osuus asuinalueella

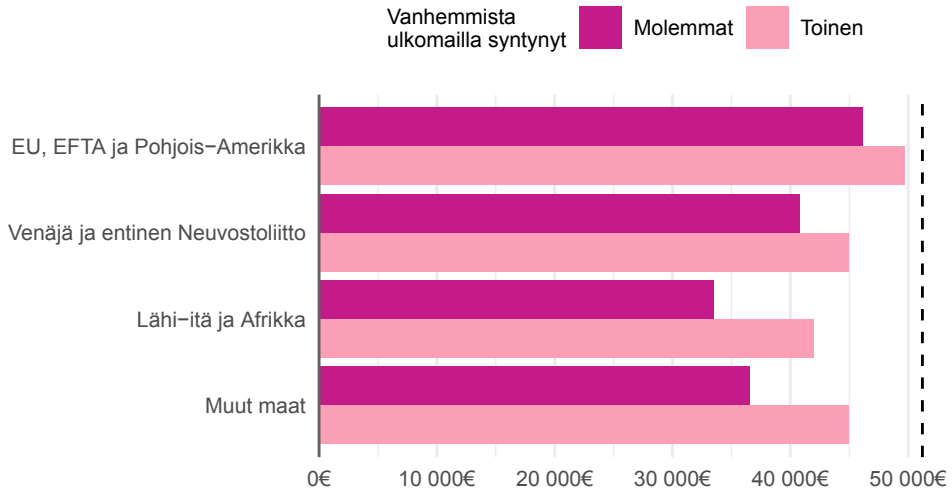
Seuraavaksi tarkastelemme lapsuuden asuinalueen piirteitä vanhempien ulkomailla syntymisen mukaan. Huomio on alueen tulotasossa sekä omistusasumisen yleisyydessä. Asuinalueen määrittämisessä on hyödynnetty yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmää (YKR). Se on Tilastokeskuksen tuottama hallinnollisista rajoista riippumaton ruutuaineisto (250 metriä x 250 metriä -kokoisina ruutuina), joka sisältää tietoa väestön tulo- ja koulutustasosta sekä työllisyydestä ja asunnon omistamisesta (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2020b). Tarkastelussa on hyödynnetty YKR-aineiston tietoa vuodelta 2012. Tulotaso on ilmaistu euroissa vuoden 2012 tasossa.

Tarkasteltaessa asuinalueiden mediaanituloa havaitaan, että molemmat vanhemmat ulkomaalaistaustaisia -ryhmässä asuinalueiden mediaanitulo oli noin 20 prosenttia matalampi kuin ryhmässä, jossa vanhemmista toinen on ulkomailla syntynyt (kuvio 9.6). Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla asuinalueiden mediaanitulo oli edelleen kahdeksan prosenttia korkeampi verrattuna toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmän lapsiin.

Tarkasteltaessa mediaanituloja maaryhmittäin havaitaan, että EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa syntyneiden vanhempien lapsilla asuinalueiden tulotaso oli lähimpänä verrokkiryhmän asuinalueen tulotasoa (kuvio 9.7). Silti kaikissa maaryhmissä asuinalueiden tulotaso jäi matalammaksi kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla riippumatta siitä, oliko vanhemmista toinen tai molemmat syntyisin ulkomailta. Lasten asuinalueiden tulotaso oli maaryhmistä matalin niillä, joiden vanhemmat olivat Lähi-idästä tai Afrikasta. Tässä ryhmässä asuttiin todennäköisimmin myös sisemmällä kaupunkialueella (ks. kuvio 9.2).

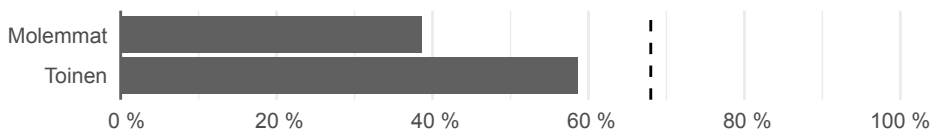

Kuvio 9.6. Asuinalueiden mediaanitulo vuonna 2012 vanhempien syntymävaltion mukaan ikäkohortissa 1997. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

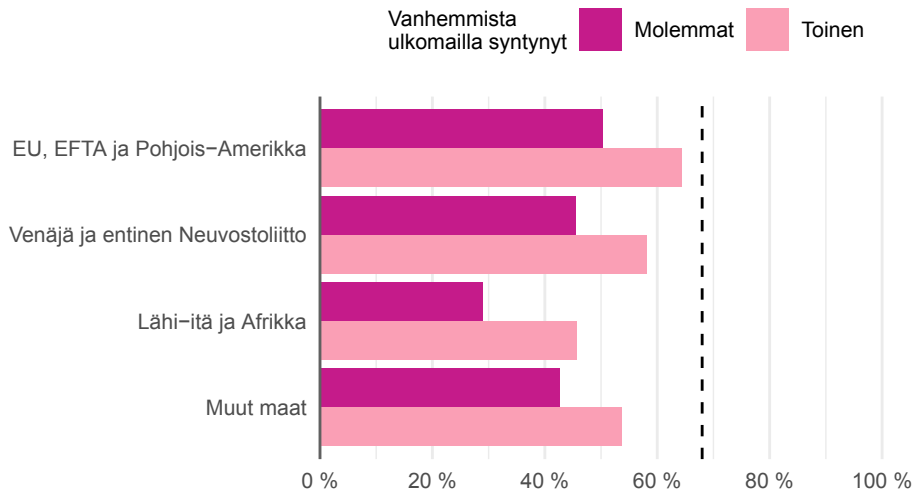

Kuvio 9.7. Asuinalueen mediaanitulo vuonna 2012 vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, asuivat alueilla, jossa 68,0 prosenttia asutokannasta on omistusasuntoja (kuvio 9.8). Toinen vanhemmista ulkomaalaistaustainen -ryhmässä omistusasuntojen osuus alueella oli hieman matalampi (58,7 %). Sen sijaan molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla -ryhmässä osuus oli vain 38,6 prosenttia. Tämä kertoo asuinalueiden vuokra-asuntovaltaisuudesta. Maaryhmittäisen tarkastelun perusteella molemmat vanhemmat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa -ryhmän lapset asuivat todennäköisimmin alueilla, jossa on vähän omistusasuntoja (28,9 % asunnoista) (kuvio 9.9). EU- ja EFTA-maissa ja Pohjois-Amerikassa syntyneiden vanhempien lapsilla omistusasuntojen osuus asuinalueilla oli lähimpänä verrokkiryhmän asuinalueiden osuutta.

Kuvio 9.8. Omistusasuntojen osuus kohorttilaisten asuinalueilla vanhempien syntymävaltion mukaan vuonna 2012. Vanhemmista ulkomailla syntynyt molemmat/toinen. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia.

Kuvio 9.9. Omistusasuntojen osuus vuoden 2012 asuinalueella vanhempien syntymävaltion mukaan maaryhmittäin ikäkohortissa 1997. Katkoviiva kuvaa Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia

10 Yhteenvedo ja johtopäätökset

Tämän raportin tutkimuskohteena ovat olleet Suomessa vuonna 1997 syntyneen ikäluokan lapset, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Olemme seuranneet rekisteriaineistoja analysoiden koko ikäluokan lasten hyvinvointia ja terveyttä syntymästä 18 vuoden ikään saakka. Raporttimme on tilastollinen yleiskatsaus, joka kuvaa Suomea ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten kasvuympäristönä. Tutkimusaiheita ovat olleet lasten perhetausta, koulutus, sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö, rikollisuus sekä asuinpaikat ja asuinalueiden piirteet. Tämä tutkimus on jatkoa aiemmalle samaan aineistoon perustuvalle raporttillemme, joka käsitteli koko ikäluokkaa mutta ei erikseen ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsia (Ristikari ym. 2018).

Tutkimuksemme kertoo lasten ja heidän perheidensä sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista ja terveydestä sekä siitä, miten palvelujärjestelmä ja viranomaiset heitä tukevat ja kohtaavat. Tämän yhteiskuntapoliittisen tehtävämme lisäksi toivomme lisäävämmä ymmärrystä siitä, mitä näitä lapsia koskevia tutkimusaiheita olisi tarkasteltava yksityiskohtaisemmin. Lisäksi haluamme tarjota näkökulmia sellaisiin hyvinvointipolitiikan haasteisiin, ongelmiin tai kehittämiskohteisiin, jotka koskevat ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsia. Tulokset johdattelevat kysymään, voisivatko koko väestölle suunnatut universaalipalvelut tai tarpeen mukaan tarjotut erityispalvelut tukea näiden lasten hyvinvointia ja kehitystä nykyistä paremmin.

Vuonna 1997 Suomessa syntyneessä ikäluokassa ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset olivat vielä suhteellisen pieni joukko. Ikäluokkaan kuuluvista lapsista noin seitsemällä prosentilla toinen tai molemmat vanhemmista olivat syntyneet muualla kuin Suomessa. Lähes puolet heistä kuului ryhmään, jossa toinen vanhemmista oli syntynyt Suomessa ja toinen EU- ja EFTA-maiden ja Pohjois-Amerikan alueella. Noin puolella ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsista toinen tai molemmat vanhemmista olivat sen sijaan syntyneet muualla maailmassa. Kaiken kaikkiaan vanhempien syntymävaltioiden kirjo on siis varsin laaja. Ikäluokasta hieman alle kahdella prosentilla molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Tulee kuitenkin huomata, että ulkomaalaistaustaisten vanhempien määrä on lisääntynyt merkittävästi 1990-luvun jälkeen. Siten yhteiskuntapoliittisen keskustelun kannalta on käynyt yhä keskeisemmäksi ymmärtää heidän lastensa elämänsä kulkua. Pitkän aikavälin seuranta on tarpeen niin kasvuyhteisöjen rakentamisen kuin palvelujärjestelmän kehittämisenkin kannalta.

Tutkimuksemme keskeiset havainnot voidaan tiivistää viiteen yleiseen johtopäätökseen. Ne kuvaavat yleisesti vuonna 1997 Suomessa syntyneiden tilannetta ja erityisesti ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten kasvuolosuhteita sekä palvelun-

käyttöä ja -tarpeita. Näiden jälkeen esitämme vielä erikseen yhteenvedon kunkin teemaluvun tuloksista.

Ensimmäiseksi, suurin osa vuonna 1997 Suomessa syntyneistä lapsista ja nuorista näytti voivan hyvin riippumatta siitä, ovatko heidän vanhempansa syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Tässä mielessä tuloksemme toistavat aiemman vuonna 1997 syntyneitä koskevan raporttimme koko ikäluokka kuvaavia myönteisiä löydöksiä (Ristikari ym. 2018). Suurin osa lapsista elää perheissä, joissa vanhemmat ovat rekisteritiedon valossa hyvinvoivia ja terveitä. Useimmat lapsista menestyvät hyvin peruskoulussa ja saavat myös jatkokoulutuspaikan toivomastaan toisen asteen oppilaitoksesta. Suurin osa nuorista ei ole myöskään tarvinnut mielenterveyden tai lastensuojelun erityispalveluita kasvunsa ja kehityksensä tueksi. Heidän kasvuympäristönsä on turvallinen ja kasvua myönteisesti tukeva. Perhe ja lähiyhteisöt sekä koulut ja peruspalvelut riittävät turvaamaan lasten hyvinvoinnin ja kehityksen. Nämä havainnot koskevat yhtä lailla lapsia, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, kuin lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Toinen johtopäätös on ensimmäisen käänttöpuoli: samoin kuin edellisessä raporttissamme myös tässä tutkimuksessa on todettava, että kaikki lapset eivät nauti samassa määrin ikäluokalle tavanomaisesta myönteisestä kasvuympäristöstä ja kehityksestä. Tulos koskee sekä Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia että lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Osalla lapsista on vanhemmat, joiden arkea kuormittavat erilaiset tekijät, jollaisiksi tutkimuksissa on havaittu vanhempien matala koulutustaso, toimeentulo-ongelmat sekä terveysongelmat. Osalla nuorista peruskoulu on sujunut heikosti ja koulutuspolku katkeaa peruskoulun jälkeen. Esiintyy mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmia tai kasvuympäristön ja kehityksen vaarantavia tekijöitä, joita pyritään hoitamaan muun muassa erikoissairaanhoidon ja lastensuojelupalveluiden avulla. Myönteistä on, että palveluita on saatavilla ja niissä tunnustetaan lapset, joilla on avun ja tuen tarpeita. Muista tutkimuksista kuitenkin tiedetään, että tuesta ja avusta huolimatta lapsen kehitystä ei läheskään aina kyetä kääntämään toivottuun suuntaan. Keskeiseksi haasteeksi jää palveluiden vaikuttavuuden varmistaminen ja ongelmien riittävä ennaltaehkäisy. Näiden haasteiden yleisyyttä ja luonnetta kuvataan tarkemmin seuraavissa johtopäätöksissä.

Kolmanneksi yhteistä koko lapsiväestölle on, että vanhemmuutta kuormittavat tekijät, kuten vanhempien toimeentulovaikeudet, ovat yhteydessä lapselle haitallisiin kehityskulkuihin. Vanhempien heikko taloudellinen tilanne ennakoii esimerkiksi lasten heikompa koulumenestystä ja suurempaa lastensuojelun tarvetta. Suomalainen koulutus- ja palvelujärjestelmä ei siis onnistu poistamaan perhetaustasta juontuvia eroja lasten kehityksessä riippumatta siitä, ovatko vanhemmat Suomessa vai ulkomailla syntyneitä, sillä kaikilla lapsilla perhe kasvuympäristönä ennakoii merkittäväällä tavalla lapsen tulevaisuutta. Huono-osaisuuden periytyminen ehkäisemiseksi onkin riippumatta vanhempien syntymävaltiosta tärkeää tukea vanhempia, jotka kasvattavat lapsiaan kuormittuneissa tilanteissa.

Neljäs johtopäätös on, että ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset eroavat jossain määrin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista hyvinvointia ja terveyttä

sekä palvelunkäyttöä kuvaavien muuttujien suhteen. Eroja on sen mukaan, onko vanhemmista toinen vai molemmat syntyneet ulkomailla, sekä sen mukaan, missä maassa vanhemmat ovat syntyneet. Ryhmien väliset erot eivät kuitenkaan aiheudu suoraviivaisesti vanhempien syntymävaltiosta, vaan erot ovat seurausta lukuisista vanhempien taustaan yhteydessä olevista tekijöistä. Ne voivat liittyä muun muassa vanhempien maahantulon syihin, koulutuksen, työkokemuksen tai kielitaidon puutteeseen tai sopimattomuuteen uuden kotimaan työmarkkinoille, vähäisiin sosiaalisiin verkostoihin sekä syrjintään työmarkkinoilla. Tulostemme mukaan ulkomailla syntyneet vanhemmat olivat keskimäärin matalammin koulutettuja, perheiden tulotaso ja asuinolot olivat heikommalla ja pitkäaikaiset toimeentulovaikeudet olivat merkittävästi yleisempiä kuin Suomessa syntyneiden vanhempien perheissä. Ulkomailla syntyneiden vanhempien taloudellinen huono-osaisuus ei kuitenkaan näyttäisi olevan yhtä voimakkaasti yhteydessä huono-osaisuuden muihin ulottuvuuksiin, kuten vanhempien somaattisen terveyden ja mielenterveyden ongelmiin, kuin Suomessa syntyneiden vanhempien perheissä. Siksi ulkomailla syntyneiden vanhempien kannalta keskeisiltä näyttävät ennen kaikkea toimet, jotka edistävät heidän kouluttautumistaan ja työllistymistään.

Lisäksi havaitsimme eroja lasten terveystalouden käytössä ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuudessa sen mukaan, ovatko vanhemmat syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Eroja oli atooppisten sairauksien diagnoosien (astma ja atooppinen ihottuma) ja mielenterveysdiagnoosien yleisyydessä sekä psyykenlääkkeiden käytössä. Lastensuojelun tekemät kodin ulkopuoliset sijoitukset olivat merkittävästi yleisempiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Palvelunkäytön eroja voivat selittää erot sairastamisessa ja lastensuojelun tarpeessa, mutta niitä voivat selittää myös erot esimerkiksi ongelmien tunnistamisessa, hoitoon ohjauksessa tai hoitoon hakeutumisessa. Lasten mielenterveys ja kehitys sekä niihin myönteisesti tai haitallisesti vaikuttavat tekijät saatetaan ymmärtää eri tavoin suomalaisessa palvelujärjestelmässä ja ulkomaalaistaustaisissa perheissä. Havaittujen erojen syitä ei tämänkaltaisessa rekisteritutkimuksessa kuitenkaan ole mahdollista selvittää. Tulosten myötä on silti aiheellista kysyä, kohdellaanko lapsia ja perheitä suomalaisessa palvelujärjestelmässä yhdenvertaisesti. Tunnistetaanko perheiden ja lasten terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia ja osataanko niitä hoitaa yhtä hyvin vanhempien syntymävaltiosta, perheen kieli- ja kulttuuritaustasta tai heidän sosiaalisesta pääomastaan riippumatta?

Viidenneksi, edellisessä kohdassa kuvatut tulokset lasten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä palveluiden käytöstä koskevat joiltain osin korostetusti lapsia, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idän ja Afrikan maissa. Tämän raportin valossa erityinen huoli liittyy pitkittyneeseen lapsiköyhyyteen. Se vaikuttaa perheen mahdollisuuksiin tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja saattaa altistaa lapsen toimeentulovaikeuksille myös myöhemmin elämässä. Lapsiköyhyyden ja myöhemmän elämänkulun välillä ei kuitenkaan ole välttämättä ainakaan suoraviivaista syy-seuraussuhdetta. On syytä huomioida etenkin edellä esitetty havainto, että ulkomaalaistaustaisissa perheissä taloudellinen huono-osaisuus ei ole yhteydessä muihin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin yhtä voimakkaasti kuin pitkittyneistä toimeentulovaikeuksista kärsivien Suomessa syntyneiden vanhempien perheissä.

Lapsiköyhyyden ehkäiseminen on kuitenkin perusteltua lapsuuden hyvinvoinnin ja kasvun edellytysten turvaamiseksi, ja onnistuessaan sillä on todennäköisesti noin tavoin myönteinen vaikutus lasten hyvinvointiin ja terveyteen pitkällä aikavälillä. Avainasemassa ovat vanhempien onnistunut kotoutuminen, koulutus ja työllistyminen. Hyvinvointipoliittisten tavoitteiden toteutumiseksi näihin on siksi syytä panostaa. Lapsiköyhyyden lisäksi yllä kuvatut havainnot terveys- ja lastensuojelupalveluista koskivat joiltain osin korostetusti lapsia, joiden vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä ja Afrikassa. Siksi on aiheellista selvittää tarkemmin, kuinka hyvin nämä palvelut tällä hetkellä onnistuvat lapsuuden hyvinvoinnin ja terveyden turvaamisessa sekä kehityksen tukemisessa.

Näitä johtopäätöksiä lukiessa on syytä huomioida, että tutkimus koskee **Suomessa vuonna 1997 syntyneitä lapsia**. Tuloksia tulkitessa on syytä pitää mielessä kaksi asiaa. Ensinnäkin yhteiskunta on muuttunut niiden noin kahdenkymmenen vuoden aikana, joka on kulunut vuoden 1997 ikäluokan syntymästä. Ulkomaalaistaustaisia perheitä oli vielä 1990-luvulla huomattavasti vähemmän kuin nykyään. Esimerkiksi vanhempien kotoutumiseen liittyvä lainsäädäntö ja palvelut olivat vasta kehitteillä. Erityisesti ikäluokan ensimmäisiä vuosia koskevat tulokset eivät siten kaikilta osin välttämättä kuvaa nykytilannetta. Tämä on kuitenkin väistämätön seuraus tutkimusasetelmasta, jossa tarkastellaan kokonaisen ikäluokan mennyttä elämäntilannetta: yhteiskuntatieteellinen tieto on aina jossain määrin historiallista ja tarkasteluajankohtaansa sidottua. Nuoruuksien osalta tilanne vastaa todennäköisesti enemmän nykyisyyttä, onhan näistä vuosista tätä raporttia kirjoitettaessa kulunut enintään kymmenen vuotta.

Toiseksi on syytä huomata, että tutkimuksemme käsittelee lapsia, jotka ovat syntyneet Suomessa. Siksi tulosten ei voi ajatella kuvaavan lapsia ja nuoria, jotka ovat muuttaneet Suomeen syntymänsä jälkeen. Tällaisia nuoria Suomessa on kasvava joukko. Syntyminen vanhempien uudessa asuinmaassa on lapsen kannalta hyvin erilainen tilanne kuin maahanmuutto syntymän jälkeen. Suomalainen yhteiskunta on ollut tässä tutkittujen lasten kasvuympäristö jo heti syntymästä alkaen, mikä tarkoittaa, että esimerkiksi suomalainen kulttuuriympäristö, palvelujärjestelmä ja suomen kieli ovat aina olleet läsnä näiden lasten elämässä.

10.1 Perhetausta

Lasten perhetaustaa tarkastellessamme havaitsimme eroja eri mittareilla sen mukaan, ovatko lapsen vanhemmat syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Selvitimme perheen kokoonpanoa, vanhempien ulkomailla asumista ja avioeroja. Lisäksi tutkimme vanhempien kuolleisuutta, psykiatrisen erikoissairaanhoidon käyttöä ja sosioekonomista asemaa (vanhempien koulutustaso, ansiotulot ja toimeentulotuen asiakkuus).

Havaitsimme eroja siinä, asuivatko vanhemmat samassa osoitteessa. Seurantajakson lopussa erityisesti niissä perheissä, joissa toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla, vanhemmat asuivat harvemmin yhdessä kuin Suomessa syntyneet vanhemmat.

Vanhempien avioerot olivat kaiken kaikkiaan yleisempiä ulkomailla syntyneillä vanhemmilla (toinen tai molemmat syntyneet ulkomailla) kuin Suomessa syntyneillä vanhemmilla. Yleisimpiä avioerot olivat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueella syntyneillä. Ryhmä, jossa kumpikin vanhempi oli Lähi-idän tai Afrikan alueelta, ei poikennut vertailuryhmästä. Lapset, joiden toinen vanhempi oli syntynyt Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueella, olivat kokeneet vanhemman kuoleman useammin kuin muut. Vanhempien psykiatrinen osastohoito oli vertailuryhmää yleisempää perheissä, joissa vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, ja harvinaisempaa perheissä, joissa molemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Tarkasteltaessa vanhempien sosioekonomista asemaa havaittiin, että koulutustaso ei poikkea vertailuryhmästä kovinkaan paljon lukuun ottamatta ryhmää, jossa molemmat vanhemmat olivat Lähi-idän tai Afrikan alueelta. On hyvä huomata, että kaikki suoritettut tutkinnot eivät näy rekisteritiedoissa, sillä ulkomailla suoritettuja tutkintoja ei automaattisesti rekisteröidä Suomessa. Kun verrattiin vanhempien yhteenlaskettuja ansiotuloja seurantajaksolla, paljastui merkittäviä eroja. Kahden ulkomailla syntyneen vanhemman yhteenlaskettu mediaanivuositulo jäi noin 16 000 euroon – kahden Suomessa syntyneen vanhemman yhteenlaskettu mediaanivuositulo oli noin 50 000 euroa. Molemmat vanhemmat Lähi-idästä tai Afrikasta -ryhmässä vuosittaiset mediaanitulot jäivät alle 10 000 euron. Tämä tarkoittaa, että tässä ryhmässä perheen tulot jäivät keskimäärin köyhyysrajan alle. Pienituloisuus ja siihen liittyvä pitkittynyt toimeentulotuen saanti ovat yhteydessä esimerkiksi lapsen jäämiseen peruskoulutuksen varaan (Kallio ym. 2016). Vaikka näiden resurssien puutetta voi kompensoida (mt.), perheiden köyhydestä saattaa olla haittaa lasten hyvinvoinnille ja kehitykselle.

10.2 Koulutus

Tuloksemme osoittavat, että vanhempien tausta on yhteydessä heidän lastensa koulumenestykseen. Erityisesti nuoret, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, saivat keskimäärin muita matalamman keskiarvon peruskoulun päättötodistukseen. Maarymänä muista erottuivat Afrikassa tai Lähi-idässä syntyneiden jälkeläiset. Vanhempien sosioekonominen asema oli merkittävässä määrin yhteydessä lasten heikkoon koulumenestykseen, kuten myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu. Toisen asteen koulutukseen hakeutumisessa erot eivät olleet järin suuria, mutta aiemmasta tutkimuksesta tiedetään koulutuksen keskeyttämisen olevan yleisempää nuorilla, joiden vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Siksi käytännön johtopäätöksissä on kiinnitettävä huomiota toimintaan peruskoulun aikana, toiselle asteelle siirtymisen nivelvaiheeseen sekä toisen asteen opintopolkujen tukemiseen.

Käytännön suosituksina esitämme, että kouluissa kehitetään systemaattisesti kodin ja koulun välistä yhteistyötä erityisesti sellaisten perheiden kanssa, joilla kielitaito on ongelma. Tämä vaatii toimia valtiovalta, sillä tätä kehittämisiongelmaa ei voida palauttaa pelkästään yksittäisten koulujen, saati opettajien ratkaistavaksi. Koulume-

nestyksen taustalla on erilaisia tekijöitä, joista osa on rakenteellisia ja osa sellaisia, joita rekisteritutkimuksella ei tavoiteta. Aiempi tutkimus on suosittelut erityisen huomion kiinnittämistä oppilaanohjaukseen ja sen tasavertaisuuteen, syrjinnänvastaisuuteen ja antirasistisen toimintakulttuurin kehittämiseen (Souto 2016) sekä minäpystyvyyden ja koulutusluottamuksen ylläpitämiseen (Kalalahti ym. 2017). Lisäksi tulisi tukea toisen asteen opintopolkuja. Nämä seikat on huomioitava mahdollisissa tulevaisuuden koulutus uudistuksissa, kuten suunnitellussa oppivelvollisuuden pidentämisessä.

Koulua ja koulumenestystä tutkittaessa on tärkeää tunnistaa rasmin läsnäolo ja vaikutus oppimiseen, ohjaukseen sekä koulussa viihtymiseen ja suoriutumiseen. Rasismia esiintyy kaikilla koulutusasteilla, ja sitä joudutaan kohtaamaan sekä opetus- henkilökunnan että muiden oppilaiden taholta (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020). Stereotypisointi ja rodullistaminen ihonvärin, etnisyyden tai uskonnon perusteella saattaa vaikuttaa esimerkiksi opinto-ohjaukseen ja arviointiin (Souto 2016). Koulun arvoperustassa korostuvat kasvu kansalaisuuteen ja kaikille yhtäläiset mahdollisuudet. Lisäksi koulun on oltava toimintaympäristönä turvallinen. Siksi mikä tahansa rasmin esiintymä on jo lähtökohtaisesti vastoin koulun arvoperustaa, ja siksi sitä on vastustettava tietoisin ja systemaattisin toimin. Vaikka rekisteritutkimuksen perusteella ei voida eritellä syitä huonoon koulumenestykseen, voidaan kuitenkin korostaa asenteiden tutkimisen tärkeyttä, kun koulun epätasa-arvoistavia tekijöitä vastustetaan.

10.3 Terveys

Analysoimme lasten terveyttä THL:n erikoissairaanhoidon hoitoilmoitusrekisteriä ja Kelan lääkeostotietoja tutkimalla. Aineisto ei siten kerro suoraan terveydentilasta, vaan ensisijassa palveluiden käytöstä. Tarkastelimme sekä somaattista että psyykkistä terveyttä.

Tulosten mukaan astmaa diagnosoitiin vähemmän ja atooppista ihottumaan hieman enemmän lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla. Astmaa diagnosoitiin verrokkiryhmää vähemmän myös lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla. Atooppisen ihottuman osalta toinen vanhempi syntynyt ulkomailla -ryhmän tulokset eivät poikenneet oleellisesti verrokkiryhmästä. Sitä, miksi astma- ja atopiadiagnoosien yleisyydessä on eroja vanhempien syntymävaltioiden mukaan, ei voida tässä tutkimuksessa selvittää. Synä voivat olla todelliset erot tautien esiintyvyydessä. Toisaalta syy voi olla myös siinä, miten hyvin oireet tunnistetaan ja hoitoon hakeudutaan. On esimerkiksi mahdollista, että vanhempien tai terveydenhoidon ammattilaisten on helpompi havaita atooppisen ihottuman oireet kuin astman oireet, jolloin niiden hoitaminenkin voi olla todennäköisempää.

Erot erikoissairaanhoidon somaattisten poliklinikakäyntien määrässä olivat suhteellisen pieniä vanhempien syntymävaltion mukaan tarkasteltuna. Aiemmat tutkimukset ovat viitanneet siihen, että Suomeen muuttaneiden väestöryhmien

terveyspalvelujen käyttö painottuu päivystysvastaanotoille ja erikoissairaanhoidon (Koponen ym. 2016; Castaneda ym. 2012). Lasten kuolleisuudessa ei tässä tutkimuksessa havaittu eroja.

Raskaudenkeskeytysten osuus oli pienin tytöillä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, ja suurin tytöillä, joiden vanhemmista toinen oli syntynyt ulkomailla. Suomessa syntyneiden vanhempien lapset sijoittuivat näiden ryhmien väliin. Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että ulkomaalaistaustaisilla naisilla seksuaali- ja lisääntymisterveyteen voi liittyä lähtömaasta riippuen erityiskysymyksiä. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi tiedonpuute, palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvät haasteet sekä naisten oikeuksiin liittyvät puutteet (esimerkiksi oikeus ehkäisyyn käyttöön ja raskaudenkeskeytykseen) ennen Suomeen tuloa, mutta myös Suomessa asuessa. (Jokela & Mustonen 2019; Koponen ym. 2012; Koponen ym. 2015; Kuusio ym. 2020.) Tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista selvittää, mistä havaitsemamme erot Suomessa syntyneiden lasten välillä johtuvat. Erojen syytä olisikin aiheellista tutkia tarkemmin.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden diagnoosit olivat yleisimpiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla: heistä joka neljäs oli saanut tällaisen diagnoosin erikoissairaanhoidossa. He myös käyttivät psyykenlääkkeitä muita useammin ja pidempään. Molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla -ryhmän lapsilla vastaavia diagnooseja ja psyykenlääkkeiden käyttöä oli harvemmin kuin lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet Suomessa. Masennusdiagnoosit olivat muihin verrattuna selvästi harvinaisempia lapsilla, joiden vanhemmista molemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Lisäksi havaittiin, että suurimmat vanhempien syntymävaltioiden mukaiset erot mielenterveysdiagnoosien ja psyykenlääkkeiden käytössä ajoittuivat teini-ikäen, jolloin erityisesti masennusdiagnooseja asetetaan nuorille paljon.

Havaitut erot johdattelevat kysymään, mistä ne johtuvat. Onko kyse eroista mielenterveyshäiriöiden esiintyvyydessä, vai johtuvatko ne muista syistä? Joitain viitteitä voidaan saada aiemmista tutkimuksista. Etnokids-tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on vähemmän masennusoireilua kuin kantaväestön nuorilla (Wikström ym. 2014), mutta tulos voi selittyä myös kyselyn kohdejoukolla ja otokseen valikoituneilla henkilöillä. On viitteitä, että maahanmuuttajataustaisten ja etenkin pakolaistaustaisten lasten vanhemmat eivät hae apua mielenterveyden häiriöihin tai he sitoutuvat hoitoon heikosti (de Anstiss ym. 2009, Hermansson & Lommi 2009, Uusijärvi 2003). Tähän voi vaikuttaa osaltaan hoitomahdollisuuksien puute (Suikkanen 2010), mutta myös mielenterveysongelmiin liittyvä häpeä (Kirmayer & Sartorius 2007, Tiilikainen 2007). Se, että hoitoon ei hakeuduta, voi johtua monista tekijöistä, kuten asiakasmaksuista, epäoikeudenmukaisen kohtelun kokemuksista, pitkistä jonoista peruspalveluihin tai siitä, että hoitopaikkoja ei tiedetä. Yleisesti ottaen ulkomaalaistaustainen väestö luottaa hoidon saatavuuteen hieman koko väestöä vähemmän. Se, että vanhemmat eivät hakeudu hoitoon, voi lopulta vaikuttaa myös heidän lastensa hoitoon hakeutumiseen. (Kuusio ym. 2020.)

10.4 Lastensuojelu

Lastensuojelusta tutkimme tässä raportissa kodin ulkopuolisia sijoituksia. Tulosten mukaan kodin ulkopuolelle tehdyt sijoitukset olivat lähes kaksi kertaa yleisempiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla. Eniten kodin ulkopuolelle sijoitettiin lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat olivat syntyneet Lähi-idän ja Afrikan maissa sekä Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueella. Kaikilla lapsilla sijoitusten taustalla on vanhempia kuormittavia ja lasta haavoittavia asioita. Toisin sanoen niin ulkomaille kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapset sijoitettiin kodin ulkopuolelle todennäköisemmin, jos vanhemmilla oli esimerkiksi toimeentulovaikeuksia tai vanhemmat erosivat. Lapsen heikko koulumenestys ja rikollinen käyttäytyminen olivat niin ikään todennäköisempiä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla kuin kotonaan kasvaneilla lapsilla riippumatta vanhempien syntymävaltiosta.

Sille, miksi lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle verrokkiryhmää todennäköisemmin silloin, kun vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, on useita mahdollisia selityksiä. Syitä voidaan jaotella sen mukaan, liittyvätkö ne lasten ja perheiden tilanteisiin vai palvelujärjestelmän toimintaan. Ensinnäkin kuten yllä mainittiin, tulokset viittaavat siihen, että lapsuuden perhettä kuormittavat ja lapsen kehitystä vaarantavat tekijät ovat yleisempiä sijoitetuilla kuin muilla lapsilla. Tämä saattaa näkyä suurempana sijoitettujen lasten osuutena ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla kuin verrokkiryhmässä, jos tällaiset tekijät ovat ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsilla yleisempiä. Tämän raportin tulokset eivät kuitenkaan ainakaan varauksetta tue tätä selitystä. Toinen tai molemmat vanhemmat ulkomailla syntyneitä -ryhmän lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi ja terveys eivät ole ainakaan kaikkia tekijöitä tarkastellessa erityisesti heikompia kuin Suomessa syntyneillä perheillä. Nuorten kohdalla on lisäksi mahdollista, että sijoitukseen päädytään verrokkiryhmää todennäköisemmin, mikäli nuoren ja vanhempien väliset ristiriidat kärjistyvät tilanteissa, joissa nuori rikkoo perheen ja yhteiskunnan normeja.

Toinen mahdollinen erojen selitys liittyy palvelujärjestelmän toimintaan. Suomalainen palvelujärjestelmä ei välttämättä kykene tukemaan ulkomaalaistaustaisia perheitä riittävän ajoissa ja vahvasti varhaisen tuen keinoin, kuten koulunkäynnin tukemisen, nuorisotyön, sosiaalihuollon tai lastensuojelun avohuollon keinoin. Kun ulkomaalaistaustaisten perheiden tarpeita ei tunnisteta ajoissa, ongelmiin saattaa olla tarve reagoida myöhemmin voimakkaasti. Lastensuojeluviranomaisten tulkinnat hyvästä perhe-elämästä voivat lisäksi olla normatiivisia ja leimallisesti suomalaisen ydinperhekäsityksen mukaisia (esim. Pekkarinen 2010; Hiitola 2015; Pösö 2015). Tutkimukset viittaavat myös siihen, että niin yhteiskunnan sosiaalisissa verkostoissa kuin palvelujärjestelmässäkin esiintyy ennakkoluuloja, etnistä syrjintää ja suoranaista rasismia (esim. Anis 2008; Hautaniemi 2004; Heikkilä-Daskalopoulos 2008; Honkatukia & Suurpää 2007; Matikka ym. 2015; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020). Toisaalta tutkimukset Yhdysvalloista ja Ruotsista viittaavat siihen, että ulkomaalaistaustaisten ja vähemmistöjen suurempi todennäköisyys tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle ei

kuitenkaan olisi seurausta lastensuojeluviranomaisten harjoittamasta syrjinnästä vaan siitä, että sijoitukselle altistavat tekijät ovat yleisempiä näissä lasten perheissä kuin verrokkiryhmässä (Drake ym. 2011; Karlsson 2020).

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on äärimmäinen keino, joka puuttuu perheen yksityisyyteen ja ilmentää voimallisinta yhteiskunnallista vallankäyttöä. Sen tulisi aina olla välttämätön ja viimesijainen keino turvata lapsen hyvinvointi ja perustua lapsen etuun. Huolenpidon järjestämisessä on muiden lapsen oikeuksien rinnalla huomioitava lapsen kulttuurinen, kielellinen ja uskonnollinen tausta. Ulkomaalais-taustaisten perheiden lapsilla on yhtäläiset oikeudet kuin kaikilla muillakin lapsilla saada tarvitsemaansa suojelua, mutta myös nauttia perhe-elämän suojasta. Tässä raportissa ilmenneet erot Suomessa syntyneiden ja ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsiin kohdistuneissa lastensuojelutoimenpiteissä herättävät kriittisiä kysymyksiä muun muassa perheiden ongelmien vakavuudesta, varhaisen, riittävän ja tarkoituk-senmukaisen tuen saatavuudesta sekä perheiden yhdenvertaisesta kohtelusta lasten-suojelussa. Ulkomaalaistaustaisten lasten lastensuojelun asiakkuudesta tarvitaankin pikaisesti ajantasaista tutkimustietoa, joka tukee sivistys-, sosiaali- ja terveydenhuol-lon palveluissa käynnissä olevia uudistuksia. Selvää myös on, että näissä uudistuksis-sa ulkomaalaistaustaisten perheiden tilanteet edellyttävät erityistä, sensitiivistä ja syr-jinnästä vapaata huomiota.

10.5 Rikollisuus

Rikoskäyttäytymistä tarkastelimme rikoksista tuomittujen rangaistusten eli rikosseu-raamusten valossa. Tutkittuja rikosseuraamuksia olivat syyttäjän vahvistamat ran-gausmääräykset ja käräjäoikeuden tuomiot. Suomessa on tutkittu aikaisemmin ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten rikollisuutta sekä kysely- että rekisteriai-neistoilla. Vuoden 2012 Nuorisorikollisuuskyselyn aineistoon perustuneessa analyys-sissä Salmi ja muut (2015) havaitsivat ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten itse ilmoittaman rikoskäyttäytymisen olevan Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia yleisempää suurimmassa osassa rikoslajeja. Ansalan ja muiden (2020) rekisteriaineis-toon perustuneessa tutkimuksessa tarkasteltiin puolestaan sakkoihin tai ankarampiin rangaistuksiin tuomittujen osuutta ja saatiin vastaavia yliedustukseen viittaavia tulok-sia.

Vaikka suora vertailu eri tutkimusten välillä onkin vaikeaa, kokonaisuutena arvi-oiden tässä tutkimuksessa saadut tulokset antavat hieman aiempaa optimistisemmän kuvan ulkomaalaistaustaisten vanhempien lasten rikoskäyttäytymisen tasosta. Vähin-tään yhden rikosseuraamuksen saaneiden osuus oli itse asiassa matalin kahden ul-komailla syntyneen vanhemman lapsella. Toisaalta on huomioitava, että väkivalta- ja omaisuusrikoksissa yliedustusta kuitenkin havaittiin ja joitain viitteitä saatiin myös ankarampiin seuraamuksiin tuomittujen korkeammasta osuudesta.

Verrattaessa näiden aikaisempien tutkimusten tuloksia nyt saatuihin on tärkeää huomioida, että tässä tutkimuksessa kaikki aineiston lapset ovat syntyneet Suomessa, kun aikaisemmissa tutkimuksissa osa lapsista on muuttanut Suomeen myöhemmin. Ansalan ja kumppaneiden (2020) tutkimus viittaa siihen, että vanhempana maahan saapuneiden koulutustaso jää nuorempina saapuneita matalammaksi ja korkeampi maahantuloikä näyttää vastaavasti lisäävän rikollisuuden riskiä (ks. myös Ansala 2019). Nyt käytössä olleen aineiston pienuuden ja seuranta-ajan lyhyiden vuoksi tuloksiin sisältyy epävarmuutta, ja seurantaa olisikin syytä jatkaa, kun rikosseuraamus-tietoja on kohortin lasten vanhenemisen myötä saatavissa pidemmältä ajalta.

10.6 Alueelliset erot ja asuinympäristö

Tutkimme lasten alueellista jakautumista sekä kaupunki–maaseutu-luokittelun mukaisesti että maakunnittain. Lisäksi selvitimme lasten asuinympäristön piirteitä alueen tulotasoa ja omistusasumisen yleisyyttä tarkastelemalla. Vaikka etenkin asuinalueiden etnisestä ja sosiaalisesta eriytymisestä on Suomessa tehty tutkimusta, ei alue- ja asuin-ympäristötarkasteluissa ole juurikaan keskitytty nimenomaan lapsiin, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Siksi tämän raportin tulokset tuottavat uutta tietoa ulkomaalaistaustaisten lasten asumisesta Suomessa.

Tarkasteluiden perusteella havaittiin, että lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, asuvat todennäköisemmin Uudenmaan maakunnan alueella kuin lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Tähän voi liittyä myös raportin havainto siitä, että ulkomaalaistaustaiset lapset asuvat verrokkiryhmää tyypillisemmin sisemmällä kaupunkialueella. Yleisesti ottaen lapsilla, joiden vanhemmista vain toinen on syntynyt ulkomailla, alueellinen jakautuminen muistutti enemmän verrokkiryhmää kuin niillä lapsilla, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Kaiken kaikkiaan näiden tulosten voi nähdä heijastavan ulkomaalaistaustaisen väestön keskittymistä kasvukeskuksiin (esim. Juopperi 2019). Maaseudulla ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat todennäköisemmin Euroopasta tulleita (Juopperi 2019).

On mahdollista, että alueilla ennestään elävät sukulaiset tai muu sosiaalinen tukiverkosto vaikuttavat ulkomaalaistaustaisten perheiden alueelliseen keskittymiseen (Rasinkangas 2014). Kasvukeskuksiin keskittyvät myös työ- ja koulutusmahdollisuudet. Ulkomaalaistaustaisten keskittyminen etenkin Uudellemaalle voi aiheuttaa julkisten palveluiden kuormittumista ja riittämätöntä tarjontaa. Tätä voi korostaa se, että tämän raportin tulosten perusteella etenkin Lähi-itä ja Afrikka -ryhmään kuuluvat lapset asuvat tyypillisimmin Uudellamaalla sekä sisemmällä kaupunkialueella. Esimerkiksi Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneilla työmarkkinatilanne Suomessa on heikko (Busk ym. 2016).

Asuinympäristöä koskevien tarkasteluiden perusteella asuinalueen tulo-taso oli verrokkiryhmää matalampi ja vuokralla asuminen yleisempää, jos lapsen vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Kun molemmat vanhemmista

olivat syntyneet ulkomailla, oli lähiasuinalue todennäköisemmin keskimääräisiltä tuloiltaan matalampi ja siellä oli vähemmän omistusasuntoja kuin silloin, kun vain toinen vanhemmista oli syntynyt ulkomailla. Tarkasteltaessa ulkomaalaistaustaisia lapsia maaryhmittäin Lähi-itä ja Afrikka -ryhmän lapset asuivat muita ryhmiä todennäköisemmin alueella, jossa on matala tulotaso tai vähän omistusasuntoja, ja toisaalta EU- ja EFTA-maat sekä Pohjois-Amerikka -ryhmän lapset asuivat muita ryhmiä todennäköisemmin asuinalueella, jossa tulotaso on korkeampi tai omistusasuminen yleisempää.

Nämä asuinympäristön piirteitä kuvaavat havainnot ovat samansuuntaisia kuin yksilötason havainnot siitä, että maahanmuuttajilla omistusasuminen on Suomessa selvästi vähäisempää (esim. Kauppinen & Vilkama 2016), maahanmuuttajilla on heikompi työmarkkina-asema (Busk ym. 2016), maahanmuuttajien ansiotaso on matalampi (esim. Sarvimäki 2011) ja ulkomailla syntyneillä lapsilla on Suomessa syntyneitä lapsia enemmän köyhyyttä (Obućina & Ilmakunnas 2020). Lisäksi Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneet lapset ovat niiden lasten joukossa, joilla on suurin todennäköisyys asua ahtaasti (Obućina & Ilmakunnas 2020). On kuitenkin tärkeää huomioida, että tässä raportissa havaitut tulokset asuinympäristön piirteistä eivät kuitenkaan todennäköisesti täysin selity muiden ulkomaalaistaustaisten asumisesta samalla asuinalueella: vaikka maahanmuuttajat keskittyvät alueellisesti, eivät etninen eriytyminen ja tulotason mukainen eriytyminen ole täysin päällekkäisiä ilmiöitä (Saikkonen ym. 2018).

Luvun tulosten taustalla on useita samanaikaisesti vaikuttavia tekijöitä. Ulkomaalaistaustaisten asumiseen ja erilaisille alueille ja asuinalueille päättymiseen vaikuttavat monet rakenteelliset ja yksilötason tekijät (esim. Rasinkangas 2014). Sosioekonomiset tekijät, esimerkiksi työmarkkina-asema, vaikuttavat ulkomaalaistaustaisten mahdollisuuksiin hakeutua eri asuinalueille ja erilaisiin asumismuotoihin. Osittain kyse voi olla sosiaalisista verkostoista. Toisaalta taustalla on myös laajempi kaupungistumiskehitys ja työ- ja koulutusmahdollisuuksien keskittyminen kasvukeskuksiin. Myös ulkomaalaistaustaisten syrjinnällä voi olla merkitystä sekä työ- (Larja ym. 2012) että asuntomarkkinoilla (Öblom & Antfolk 2017) Suomessa. Merkittävänä haasteena ulkomaalaistaustaisten perheiden asumiselle voi jatkossa yhä vahvemmin pitää kallistuvia vuokria ja asuntojen hintoja kasvukeskuksissa. Toinen suuri haaste on riittävä palveluiden tarjonta ulkomaalaistaustaisille perheille etenkin suurimmissa kasvukeskuksissa.

11 Tutkimukselliset ja hyvinvointipoliittiset suositukset

Tässä raportissa olemme tutkineet viranomais- ja palvelurekistereiden avulla Suomessa vuonna 1997 syntyneitä lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla. Tulosten perusteella on mahdollista esittää joitain suosituksia tämän aihepiirin jatkotutkimukseen ja hyvinvointipoliittikkojen kehittämiseen.

Maahan muuttaneiden vanhempien lapsista on kertynyt toistaiseksi vasta melko vähän tutkimustietoa, vaikka näiden lasten määrä Suomessa on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Siksi on tärkeää tehdä laajalti lisää tutkimusta lapsista, joiden vanhemmista toisella tai molemmilla on ulkomaalaistaustaa. Tämä tutkimus on osoittanut, että viranomais- ja palvelurekisterit tarjoavat yhden keskeisen tietolähteen näiden tutkimusten tekemiseen, ja tässä raportissa tutkittujen aiheiden tarkastelua olisikin syytä syventää näitäkin tietolähteitä hyödyntämällä. Tämän raportin perusteella voidaan esittää, että tärkeitä aiheita ovat ainakin lapsiköyhyyden ja koulutuserojen syyt ja seuraukset sekä se, minkälaiset tekijät ovat yhteydessä lasten ja heidän perheidensä myönteisiin kehityskulkuihin. Tärkeää on tutkia myös ulkomaalaistaustaisten lasten sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä. Johtuvatko tässä tutkimuksessa havaitut palveluiden käytön erot todellisista eroista palveluntarpeesta, vai onko erojen taustalla pikemminkin palvelujärjestelmän toimintaan liittyvät tekijät? Tämän tutkimuksen havainnot koskevat lisäksi ennen kaikkea erikoistason sosiaali- ja terveyspalveluita. Tutkimusta olisi syytä tehdä myös lapsiperheiden perustason sosiaali- ja terveyspalveluista.

Hyvinvointipoliittiset suosituksemme ovat seuraavat:

- 1) Pitkittynyt lapsiköyhyys on tavanomaista yleisempää perheissä, joissa vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, erityisesti jos molemmat vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. **Lapsiköyhyyden ehkäisemiseksi on tärkeää edistää vanhempien työllistymistä ja varmistaa tulonsiirtojen riittävyys.** Työllisyyden lisäämisessä tärkeitä ovat onnistuneet kotoutumis- ja koulutuspolitiikat, syrjimättömyys työmarkkinoilla sekä työnteon kannustavuuden parantaminen. Lapsiköyhyyden torjumisessa haastava yhtälö on yhtä aikaa varmistaa työnteon kannattavuus ja tulonsiirtojen riittävä taso, minkä vuoksi uudistuksia on tehtävä harkiten.

- 2) Ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten peruskoulumenestys jää heikommaksi kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla, etenkin tytöillä sekä niillä, joiden vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Tällä voi olla merkittävä vaikutus menestykseen jatkokoulutuksessa ja myöhemmin työelämässä. **On syytä panostaa ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten kouluympäristön kehittämiseen ja koulunkäynnin tukeen.** Tämä voi tarkoittaa muun muassa pienryhmäopetusta ja oppimisvaikeuksien parempaa tunnistamista. Tutkimusnäyttöä on saatu lisäksi positiivisen diskriminaation määrärahan myönteisestä vaikutuksesta toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen (Silliman 2017). Yksilöä ja pienryhmiä tukevien toimien lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, että koulun kasvu ympäristössä jokaisella lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi. Siksi kouluissa on keskeistä myös lasten yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjinnän ja rasismien vastaiset toimet.
- 3) Lasten terveys- ja lastensuojelupalveluiden käytössä on eroja vanhempien syntymävaltioiden mukaan tarkasteltuna. Kaikilla lapsilla ja nuorilla on yhdenvertainen oikeus hyvinvointiin ja terveyteen. Tämän varmistaminen saattaa edellyttää palvelujärjestelmältä nykyistä parempaa kykyä tarjota palveluita lapsille ja perheille, jotka tulevat erilaisista kieli- ja kulttuuritaustoista. **Lasten yhdenvertaisuuden toteutumiseksi ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tärkeää selvittää, ovatko sosiaali- ja terveyspalvelut yhtäläisesti kaikkien kieli- ja kulttuuriryhmien saavutettavissa, ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin palveluiden yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.**
- 4) Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapset asuvat todennäköisimmin suurissa kaupungeissa ja maakunnista erityisesti Uudellamaalla. **Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsiin liittyvät hyvinvointipoliittiset toimet koskevat korostetusti suurimpien kaupunkialueiden toimijoita, kuten kuntia, kuntayhtymiä ja kolmannen sektorin toimijoita.** Silti myös suurimpien kaupunkien ja Uudenmaan ulkopuolella on syytä kehittää kykyä vastata tässä kuvattuihin hyvinvointipoliittisiin haasteisiin.
- 5) Suomessa on käynnissä kansallisen lapsistrategian sekä sosiaaliturvauudistuksen valmistelu. **Ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsia koskeva tutkimustieto, mukaan lukien tämän raportin keskeiset tulokset ja johtopäätökset, on syytä huomioida lapsistrategian, sosiaaliturvauudistuksen sekä muiden ajankohtaisten uudistusten valmistelussa.**

Lähdeluettelo

- Alitolppa-Niitamo, Anne (2010) Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen Tuomas & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: SKS & Nuorisotutkimusseura, 45–64.
- Andersen, Hans Skifter & Magnusson Turner, Lena & Søholt, Susanne (2013) The special importance of housing policy for ethnic minorities: Evidence from a comparison of four Nordic countries. *International Journal of Housing Policy* 13 (1), 20–44.
- Anis, Merja (2008) Sosiaaliyö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnot. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 25.9.2020).
- Ansala, Laura (2019) Maahanmuuttajien lasten ja suomalaistaustaisten lasten välisiä kouluttautumiseröjä selittävät saapumisikä, perhetausta ja asuinalueet. *Kvartti* 3/2019, 29.8.2019. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/maahanmuuttajien-lasten-ja-suomalais-taustaisten-lasten-valisia-kouluttautumiseroja> (luettu 18.9.2020).
- Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti (2014) Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa. *Työpapereita* 56. Helsinki: Kela.
- Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti (2020) Age at arrival, parents and neighborhoods: understanding the educational attainment of immigrants' children. *Journal of Economic Geography* 20 (2), 459–480.
- Bosqui, Tania & Väänänen, Ari & Buscarioli, Andre & Koskinen, Aki & O'Reilly, Dermot & Airila, Auli & Kouvonen, Anne (2019) Antidepressant medication use among working age first-generation migrants resident in Finland: An administrative data linkage study. *International Journal for Equity in Health* 18 (1), 1–9.
- Busk, Henna & Jauhiainen, Signe & Kekäläinen, Antti & Nivalainen, Satu & Tähtinen, Tuuli (2016) Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2016. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Castaneda, Anu E. & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (toim.) (2012) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi – Tutkimus venäläis-, somalia- ja kurditaustaisista Suomessa. Raportti 61/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuslaitos.
- Castaneda, Anu & Kuusio Hannamaria & Skogberg, Natalia & Tuomisto, Karoliina & Kytö, Sinikka & Salmivuori, Emmi & Jokela, Satu & Mäki-Opas, Johanna & Laatikainen, Tiina & Koponen, Päivikki (2017) Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön terveyden edistämiseen liittyy erityiskysymyksiä. *Duodecim* 133 (10), 993–1001.
- Danielsson, Petri & Niemi, Hannu (2019) Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Teoksessa Petri Danielsson (toim.) Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. *Katsauksia* 36/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- De Anstiss, Helena & Ziaian, Tahereh & Procter, Nicholas & Warland, Jane & Baghurst, Peter (2009) Help-seeking for mental health problems in young refugees: A review of the literature with implications for policy, practice and research. *Transcultural Psychiatry* 46 (4), 584–607.
- Drake, Brett & Jolley, Jennifer M. & Lanier, Paul & Fluke, John & Barth, Richard P. & Johnson-Reid, Melissa (2011) Racial bias in child protection? A comparison of competing explanations using national data. *Pediatrics* 127 (3), 471–478.
- Galster, George C. (2012) The mechanism(s) of neighbourhood effects: Theory, evidence, and policy implications. In Maarten van Ham & David Manley & Nick Bailey & Ludi Simpson & Duncan MacLennan (Ed.) *Neighbourhood effects research: New perspectives*. London: Springer, 23–56.
- Gyllenberg, David & Marttila, Mikko & Sund, Reijo & Jokiranta-Olkoniemi, Elina & Sourander, André & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina (2018) Temporal changes in the incidence of treated psychiatric and neurodevelopmental disorders during adolescence: an analysis of two national Finnish birth cohorts. *Lancet Psychiatry* 5 (3), 227–236.
- Haapakorva, Pasi & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika (2017) The impact of parental employment trajectories on children's early adult education and employment trajectories in the Finnish Birth Cohort 1987. *Longitudinal and Life Course Studies* 8 (4), 341–364.
- Halme, Nina & Kanste, Outi & Klemetti, Reija & Kuusio, Hannamaria & Rajala, Rika & Seppänen Johanna (2017) Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluter-

- veyskyselyssä vuonna 2017. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Harju-Luukkainen, Heidi & Nissinen, Kari & Sulkunen, Sari & Suni, Minna & Vetteranta, Jouni (2014) Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen. Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44290/978-951-39-5752-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 25.9.2020).
- Hautaniemi, Petri (2004) Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura.
- Heikkilä-Daskalopoulos, Sanna (2008) Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä – asiantuntijoiden näkökulmia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Maahanmuuttajataustaiset_lapset_ja_perheet_palvelujarjestelmassa_-_asiantuntijoiden_nakokulmia.pdf (luettu 25.9.2020).
- Heino, Anna E. & Gissler, Mika & Malin, Maili & Väisänen, Heini (2018) Induced abortions by woman's country of origin in Finland 2001–2014. *Scandinavian Journal of Public Health*, ePub.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf (luettu 22.9.2020).
- Hermansson, Elina & Lommi, Anni (2009) Maahanmuuttajataustaiset nuoret haaste kouluterveydenhuollolle. *Lääkärilehti* 64 (11), 1009–1015.
- Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyyt huostaanottoasiakirjoissa. Tampere: Tampere University Press.
- Hiitola, Johanna & Peltola, Marja (2018) Tuotettu ja koettu toisuus viranomaisten ja maahanmuuttajataustaisten vanhempien kohtaamisissa. Teoksessa Johanna Hiitola & Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 124–145.
- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena (2007) Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 232, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 80. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152445/232_Honkatukia_Suurpaa_2007.pdf?sequence=2&isAllowed=y (luettu 22.9.2020).
- Hyvärinen, Sauli & Erola, Jani (2011) Perhe-taustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajien kouluttautumiseen Suomessa. Mahdollisuuksien tasa-arvo stressitessissä? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5), 644–657.
- Härkönen, Juho & Sirniö, Outi (2020) Educational transitions and educational inequality: A multiple pathways sequential logit model analysis of Finnish birth cohorts 1960–85. *European Sociological Review*, jcaa019.
- Jokela, Satu & Mustonen, Katri-Leena (2019) Raskaudet ja synnytykset. Teoksessa Natalia Skogberg & Katri-Leena Mustonen & Päivi Koponen & Paula Tiittala & Eero Lilja & Awa Ahmed Haji Omar & Olli Snellman & Anu E. Castaneda (toim.) *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi – Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Raportti 12/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 180–183.
- Joronen, Tuula (toim.) (2005) Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Juopperi, Jukka (2019) Maahanmuuttajat suuntaavat kaupunkiin – Euroopasta tulleita asettanut maaseudullekin. *Tieto & Trendit* 7.2.2019. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/maahanmuuttajat-suuntaavat-kaupunkiin-euroopasta-tulleita-asettanut-maaseudullekin/> (luettu 11.9.2020).
- Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Kilpi-Jakonen, Elina & Niemelä, Mikko & Prix, Irene (2020) Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Maija Mattila (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 93–125. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf (luettu 18.8.2020).
- Kalalahti, Mira & Varjo, Janne & Zacheus, Tuomas & Kivirauma, Joel & Mäkelä, Marja-Liisa & Saarinen, Minna & Jahnukainen, Markku (2017) Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (1), 33–44.
- Kallio, Johanna M. & Kauppinen, Timo M. & Erola, Jani (2016) Cumulative socio-economic disadvantage and secondary

- education in Finland. *European Sociological Review* 32 (5), 649–661.
- Karlsson, Henrik (2020) Is discrimination a driving force behind the over-representation of children with an immigrant background in Swedish out-of-home care? A quantitative study from Stockholm City. *European Journal of Social Work*. DOI: 10.1080/13691457.2020.1793113.
- Karppinen, Krister (2008) Koulumenestys, koulutukseen valikoituminen, tutkinnon suorittaminen ja työelämään siirtyminen. Teoksessa Jorma Kuusela & Aulikki Etelälahti & Åke Hagman & Raisa Hievanen & Krister Karppinen & Leena Nissilä & Ulla Rönnberg & Marjatta Siniharju (toim.) *Maahanmuuttajaoppilait ja koulutus – Tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä*. Helsinki: Opetushallitus, 135–186.
- Karvonen, Sakari (2014) Lapsiperheet maalla ja kaupungissa. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 122–134.
- Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari (2014) Hyvinvoinnin puutteet asuinpaikan maaseutumaisuuden mukaan. Teoksessa Marja Vaarama & Sakari Karvonen & Laura Kestilä & Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 80–97.
- Kauppinen, Timo M. & Vilkama, Katja (2016) Entry to homeownership among immigrants: A decomposition of factors contributing to the gap with native-born residents. *Housing Studies* 31 (4), 463–488.
- Kiilakoski, Tomi (2019) Youth work education in Finland. *Internet Publications* 149. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/youth_work_education_web.pdf (luettu 21.8.2020).
- Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Haapakorva, Pasi (2020) Koulumenestys ja pysyvä eriarvoisuus. *Käsikirjoitus arvioitavana*.
- Kilpi-Jakonen, Elina (2011) Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared. *Acta Sociologica* 54 (1), 77–106.
- Kilpi-Jakonen, Elina (2012) Does Finnish education equality extend to children of immigrants? Examining national origin, gender and the relative importance of parental resources. *Nordic Journal of Migration Research* 2 (2), 167–181.
- Kirjavainen, Tanja & Pulkkinen, Jonna (2017) Miten lähtömaa on yhteydessä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osaamiseen? Oppilaiden osaamiserot PISA 2012 -tutkimuksessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (4), 430–439.
- Kirmayer, Laurence J. & Sartorius, Norman (2007) Cultural models and somatic syndromes. *Psychosomatic Medicine* 69 (9), 832–840.
- Koponen, Päivikki & Jokela, Satu & Skogberg, Natalia & Castaneda, Anu & Suvisaari, Jaana & Laatikainen, Tiina & Koskinen, Seppo (2015) Ulkomaalaistaustaiset kokevat terveytensä hyväksi, mutta terveysongelmien yleisyydessä on suuria eroja. Teoksessa Tarja Nieminen & Hanna Sutela & Ulla Hannula (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskuksen julkaisuja. Helsinki.
- Koponen Päivikki & Klemetti Reija & Surcel Heljä-Marja & Mölsä Mulki & Gissler Mika & Weiste-Paakkanen Anneli (2012) Raskauden ehkäisy, raskaudet, synnytykset ja imetys. Teoksessa Anu Castaneda & Shadia Rask & Päivikki Koponen & Mulki Mölsä & Seppo Koskinen (toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi – Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Raportti 61. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Koponen, Päivikki & Rask, Shadia & Skogberg, Natalia & Castaneda, Anu & Manderbacka, Kristiina & Suvisaari, Jaana & Kuusio, Hannamaria & Laatikainen, Tiina & Keskimäki, Ilmo & Koskinen, Seppo (2016) Suomessa vakituisesti asuvat maahanmuuttajat käyttävät vaihtelevasti terveyspalveluja. *Lääkärilehti* 12–13 (71), 907–914.
- Kupiainen, Sirkku (2019) Perusopetuksen päätösarvosanat. Teoksessa Jarkko Hautamäki & Irene Rämä & Mari-Pauliina Vainikainen (toim.) *Perusopetus, tasa-arvo ja oppimaan oppiminen*. Valtakunnallinen arviointitutkimus peruskoulun päättövaiheesta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 52. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, 97–124. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/verkko_peruskoulutus_taa-arvo_ja_oppiminen_sisus01.pdf (luettu 19.5.2020).
- Kuusio, Hannamaria & Seppänen, Anna & Jokela, Satu & Somersalo, Laura & Lilja Eero (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik-tutkimus 2018–2020*. Raportti 1/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1> (viitattu 25.9.2020).
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika

- (2013) Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. Tutkimusjulkaisu 76. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissätiö.
- Lahtinen, Jenni (2019) (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuhteiden kehyksissä: Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Larja, Liisa (2017) Joka kolmas ulkomaalais-taustainen nuori samaistuu sekä suomalaisuuteen että taustamaahansa. Tieto & Trendit. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/joka-kolmas-ulkomaal-ai-staustainen-nuori-samaistuu-seka-suomal-aisuuteen-etta-taustamaahansa/>
- Larja, Liisa & Warius, Johanna & Sundbäck, Liselott & Liebkind, Karmela & Kando-lin, Irja & Jasinskaja-Lahti, Inga (2012) Discrimination in the Finnish labor market: An overview and a field experiment on recruitment. Publications of the ministry of employment and the economy, employment and entrepreneurship 12/2012. Helsinki.
- Malin, Maili & Laatikainen, Tiina & Säävälä, Minna & Alitolppa-Niitamo, Anne. Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys- ja hyvinvointitutkimus. Hyvinvointikatsaus 3/2011.
- Matikka, Anni & Wikström, Katja & Halme, Nina (2015) Maahanmuuttajataustaisten nuorten hyvinvointi ja sen seuranta. Tutkimuksesta tiiviisti 29/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126929/URN_ISBN_978-952-302-522-6.pdf?sequence=1 (luettu 25.9.2020).
- McLeigh, Jill D. (2013) Protecting children in the context of international migration. Child Abuse and Neglect 37 (12), 1056–1068. DOI: doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.011 (luettu 25.9.2020).
- Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (2015) Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus. https://tilastokeskus.fi/ajk/julkistamiskalenteri/kuvailusivu_fi.htm-?ID=16163 (luettu 25.9.2020).
- Obućina, Ognjen & Ilmakunnas, Ilari (2020) Poverty and overcrowding among immigrant children in an emerging destination: Evidence from Finland. Child Indicators Research. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09743-7> (luettu 25.9.2020).
- Opetushallitus (2004) Perusopetuksen ope-tussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Paananen, Reija & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 208–214.
- Pekkarinen, Elina (2010) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuu-delta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/imaget/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf (luettu 25.9.2020).
- Pitkänen, Joonas & Remes, Hanna & Moustgaard, Heta & Martikainen, Pekka (2019) Parental socioeconomic resources and adverse childhood experiences as predictors of not in education, employment, or training: a Finnish register-based longitudinal study. Journal of Youth Studies. DOI: <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1679745> (luettu 28.9.2020).
- Pösö, Tarja (2015) How the Finnish child protection system meets the needs of migrant families and children. In Marit Skivenes & Ravinder Barn & Katrin Kriz & Tarja Pösö (Ed.) Child welfare systems and migrant families: A cross-country study of policies and practices. Oxford: Oxford University Press, 19–38.
- Rasinkangas, Jarkko (2014) Maahanmuuttajien asumisen keskittyminen Turussa. Tutkimuskatsauksia 3/2014. Turku: Turun kaupungin konsernihallinto.
- Rask, Shadia (2017) Miten maahanmuutto ja suomalaisuus näyttäytyvät tulevaisuu-den terveys- ja hyvinvointitutkimuksissa? Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 54 (3), 251–256.
- Riala, Kaisa & Isohanni, Irene & Jokelainen, Jari & Jones, Peter B. & Isohanni, Matti (2003) The relationship between childhood family background and educational performance, with special reference to single-parent families: A longitudinal study. Social Psychology of Education, 6 (4), 349–365. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1025608401292> (luettu 28.9.2020).
- Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiila-koski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Raportti 7/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,

- Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura.
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura.
- Saarsalmi, Perttu & Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo M. & Koskela, Timo & Murto, Jukka & Kaikkonen, Risto (2017) Analyysi: Kaupunki-maaseutuluokituksen mukaisten terveys- ja hyvinvointierojen vaihtelu maan eri osissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2), 188–199.
- Saikkonen, Paula & Hannikainen, Katri & Kauppinen, Timo & Rasinkangas, Jarkko & Vaalavuo, Maria (2018) Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Raportti 2/2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Saksela-Bergholm, Sanna (2009) Immigrant associations in the metropolitan area: Forms of mobilisation, participation and representation. Helsinki: Helsingin yliopisto, Svenska social- och kommunalhögskolan.
- Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne (2015) Correlates of immigrant youth crime in Finland. *European Journal of Criminology* 12 (6), 681–699.
- Sarvimäki, Matti (2011) Assimilation to a welfare state: Labor market performance and use of social benefits by immigrants to Finland. *The Scandinavian Journal of Economics* 113 (3), 665–688.
- Savolainen, Jukka & Hinkkanen, Ville & Pekkarinen, Elina (2007) Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen. Tutkimus alle 15-vuotiaana poliisiin tietoon tulleista rikoksentekijöistä Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 76. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152541/TTA76_Savolainen_Hinkkanen_Pekkarinen_2007.pdf?sequence=1 (luettu 25.9.2020).
- Silliman, Mikko (2017) Targeted funding, immigrant background, and educational outcomes: Evidence from Helsinki's "Positive Discrimination" Policy. VATT Working Papers 91. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-198-1> (luettu 25.9.2020).
- Skivenes, Marit & Barn, Ravinder & Kriz, Katrin & Pösö, Tarja (Ed.) (2015) Child welfare systems and migrant families: A cross-country study of policies and practices. Oxford: Oxford University Press.
- Souto, Anne-Mari (2016) Etnistyyvät toisen asteen koulutusvalinnat. *Nuorisotutkimus* 34 (4), 47–59.
- Suikkanen, Sirkku (2010) Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaidankanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010. Helsinki.
- Sund, Reijo (2012) Quality of the Finnish Hospital discharge register: A systematic review. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40 (6), 505–515.
- Tiilikainen, Marja (2007) Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 266–284.
- Tilastokeskus. Tilastotietokannat. <http://stat.fi/tup/tilastotietokannat/index.html> (luettu 28.9.2020).
- Toivanen, Mari (2014) Negotiating home and belonging. Young Kurds in Finland. (Doctoral dissertation). Turku: University of Turku.
- Tuominen, Martti & Joronen, Tuula & Laihin, Eija (2014) "...sanoi että näytän aivan ***** ja alkoi solvaamaan". Maahanmuuttajataustaisten nuorten turvattomuuskokemukset Helsingissä. *Tutkimuksia* 2014:3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Turjanmaa, Elina & Haikkola, Lotta (2020) Sukupolvet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pirkko Pitkänen (toim.) *Muuttoliikkeiden vuosisata*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2020/06/j37www.pdf> (luettu 28.9.2020).
- Uusijärvi, Alli (2003) Miten Helsingissä hoidetaan maahanmuuttajataustaisten lasten mielenterveyttä? Selvitys maahanmuuttajataustaisten lasten mielenterveystilanteesta ja palvelujärjestelmän kehittämissaasteista. Helsinki: Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Mielenterveyspalveluprojekti.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015) Maahanmuuttajaoppilait ja perusopetuksen tuloksellisuus. Tuloksellisuustarkastuskerhotus 12/2015. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/15103549/maahanmuuttajaoppilait-perusopetuksen-tuloksellisuus.pdf> (luettu 25.6.2020).

- Vauhkonen, Teemu & Johanna, Kallio & Kauppinen, Timo M. & Erola, Jani (2017) Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility* 48 (April), 42–52. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2017.02.001> (luettu 25.9.2020).
- Wikström, Katja & Haikkola, Lotta & Laatikainen, Tiina (toim.) (2014) Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista. Työpäperi 17/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wikström, Katja & Lindström, Jaana & Halme, Nina & Laatikainen, Tiina (2017) Kiusaaminen ja fyysisen uhan kokemukset ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. Tutkimuksesta tiiviisti 36/2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Vilkama, Katja (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia* 2/2011. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä. Helsinki: Yhdenvertaisuusvaltuutettu. <https://syrjinta.fi/documents/25249352/34271289/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+syrjinn%C3%A4st%C3%A4.pdf/47cdfad4-1fc5-4114-af0d-8a5d5999ffa1/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+syrjinn%C3%A4st%C3%A4.pdf?t=1600435777462> (luettu 25.9.2020).
- Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu (2020a) Kaupunki-maaseutu-luokitus. Ymparisto.fi 27.8.2013. <https://www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutulouokitus> (luettu 27.4.2020).
- Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu (2020b) Yhdyskuntarakenteen seurannan aineistot. Ymparisto.fi 20.8.2013. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Yhdyskuntarakenteen_seurannan_aineistot%20 (luettu 27.4.2020).
- Öblom, Annamaria & Antfolk, Jan (2017) Ethnic and gender discrimination in the private rental housing market in Finland: A field experiment. *PLoS One* 12 (8), e0183344.